

TÜRKİYE'DE UYGULANAN EKONOMİ POLİTİKALARI VE ETKİLERİ

Her türlü bilgi işlem projenize donanım, yazılım ve hizmetlerimiz hakkında bilgi almadan başlamayın!

hizmetlerimiz hakkında,
detaylı bilgi almak için, lütfen bizi arayınız...

0 216 577 69 21

www.vbt.com.tr

Qualified Partner

İSTANBUL Merkez Ofis
Eski Üsküdar Yolu Cad.
Bodur İş Merkezi No:8 Kat:3
D:11 34752 İçerenköy - İstanbul
Telefon +90 216 577 69 21 PBX
Faks +90 216 577 69 25

ANKARA Şube
Çetin Emeç Caddesi 6. Cadde 64/ 9
Öveçler Çankaya / Ankara
Telefon +90 312 472 12 52 - 53 PBX
Faks +90 312 472 12 54

ADANA Şube
Cemalpaşa Mah. Fuzuli Cad.
Galleria İş Merkezi No: 364
Seyhan / Adana
Telefon +90 322 454 12 95

KOCAELİ Şube
Kemal Nehrozoğlu Cad. GOSB Teknopark,
High-Tech Blok, Kat:1 No: B3 Gebze - Kocaeli
Telefon +90 262 678 89 96-97
Faks +90 262 678 89 96

Yıl: 10 Sayı: 42 ■ Temmuz-Ağustos-Eylül 2010
Dergimiz üç ayda bir yayımlanmaktadır
Yaygın süreli yayın
ULUSAL SANAYİCİ VE İŞ ADAMLARI
DERNEĞİ ADINA SAHİBİ:

Fevzi DURGUN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Samim UYKUSEVEN

Genel Yayın Yönetmeni
Esin TAŞDEMİR

Görsel Yönetmen
Okay LAFÇIOĞLU

Bildiren Yönetim Yeri:

USİAD Genel Merkez:

Keskin Kalem Sok. Esen Apt. No. 6/6
Esentepe- Şişli -İstanbul
Tel: (0 212) 217 36 48
Faks: (0 212) 217 36 50
e-posta: iletisim@usiad.net
bildirendergisi@usiad.net
www.usiad.net

Danışma Kurulu:

(Alfabetik Sırayla)

Prof. Dr. Alpaslan Işıkli

Yrd. Doç. Barış Doster

Prof. Dr. Emin Gürses

Prof. Dr. Eren Omay

Prof. Dr. Erol Manisalı

Prof. Dr. Gülten Kazgan

Prof. Dr. İ. Yaşar Hacısalıhoğlu

Mete Akyol

Murteza Çelikel

Şefik Soyuyüce

Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel

Prof. Dr. İ. Reşat Özkan

Dr. Necip Hablmitoğlu

Cevdet İnci

Onursal Başkan

Kemal Özden

USİAD Ankara Şube:

Atatürk Bulvarı No: 175/21 Bakanlıklar
Tel-Faks: (0 312) 419 44 79

USİAD Denizli Şube:

Saltak Cad. No: 29 K: 6
Tel-Faks: (0 258) 264 27 28

USİAD İzmir Girişim Kurulu:

5709 Sk. No: 37 Karabağlar
Tel ve Faks: (0 232) 253 10 08
e-posta: tbayir@as-el.com.tr

Ofset Hazırlık ve Baskı:

Dünya Yayıncılık A.Ş.
(0 212) 440 24 24

Dergimize gönderilecek yazılar e-posta ile
iki sayfayı geçmeyecek şekilde gönderilmelidir.
Yazılardan yazarlar, reklamlardan firmalar sorumludur.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

6

DOSYA

Prof. Dr. Naci KEPKEP:
“Türkiye’de uygulanan
ekonomi politikaları
mirasyediliktir”

10

DOSYA

MAHMUT KİPER:

MEVCUT EKONOMİ
POLİTİKALARININ SANAYİLEŞMEYE
VE AR-GE'YE ETKİLERİ

24

DOSYA

DURSUN YILDIZ:

"SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ
KURUMSAL YAPISI
YENİLENMELİDİR!"

16

DOSYA

YILDIRIM KOÇ:

HÜKÜMETİN İKTİSADİ
POLİTİKALARININ
SENDİKACILIĞA ETKİSİ

34

YORUM

DR. BARIŞ DOSTER:

İŞSİZLİK, YOKSULLUK VE
“YENİ SINIF” İLİŞKİSİ

13

DOSYA

Mustafa Pamukoğlu ile
Dünden Bugüne
Türkiye Ekonomisi
Görünümü-1

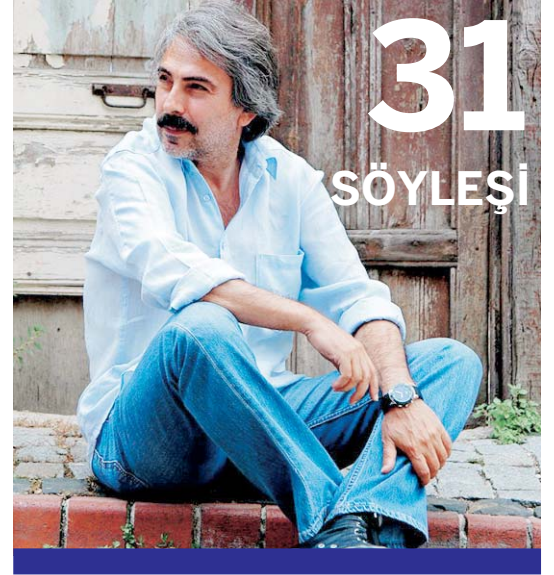

19

DOSYA

Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim YETKİN:
“Tarım kesiminde yer alan küçük ve orta işletmeler hızlı bir yıpranma ve tasfiye süreci içindeler”

31

SÖYLEŞİ

Oyuncu Ayhan KAVAS
“Türk İşadamları Sinema gibi etkili ve güçlü bir sanattan yararlanmalıdır”

43

YORUM

NECATİ DOĞRU:

İNÖNÜ'NÜN TORUNU O MAYINLI
TARLANIN BİTİŞİĞİNDE NE YAPTI?

46

AÇI-MEDYA

FERHAN ŞAYLIMAN:

GERÇEĞİN ÇARPITILMASI VE BİLGİ
KİRLİLİĞİNDE MEDYANIN İŞLEVİ

54

YORUM

ERİNÇ YELDAN:

TÜRKİYE EKONOMİSİ'NDE KUR
SORUNU VE SPEKÜLATİF-
YÖNLÜ BÜYÜME

62

KİTAP

DURSUN YILDIZ:

SU'DAN SAVAŞLAR

28

SÖYLEŞİ

İSMMMO Başkanı

Yahya ARIKAN:

“Kayıt dışı ekonominin çözümü
öncelikle siyasi iradedenden geçer”

59

DERNEKTEN

5. Olağan Genel
Kurulumuzu
Gerçekleştirdik

TÜRK BASINI EĞİLMEZ KALEMİNİ YİTİRDİ!

Pencere'den gelen ışık...

Pencerenin perdesini açarız, karanlığı aydınlığa çevirebilmek için...
Dışarıdaki ışıktan bekleriz, içerdeki bizi ve dünyamızı aydınlatmasını.
Doğanın bu gerçeğine inat,
Işık, İlhan Selçuk'un penceresinden çıkarak aydınlatır dışarıdaki bizi ve dünyamızı.
Aydınlanmadır, İlhan Selçuk'un penceresinden gelen ışığın adı.
İçindeki ışıkla aydınlatır bugünü ve yarınları, bizi ve tüm insanlığı.

Günlerden 21 Haziran, Pazartesi. Saat 13,55.
Şimdi bir haber geldi; İlhan Selçuk, yolculuğa çıkmış.
Yerkürenin sınırlarını aşıp, sonsuzluğa doğru yol alıyormuş.
Kabına sığamayan o coşkulu ruhu, özgürlüğünü ilan etmiş.

Bu durumda ne denebilir ki,
Özgürlük ve bağımsızlık tutkunu İlhan Selçuk'a?
Haddim değil, kötü ettin demek.
İyi ettin demeye de dilim varmıyor...
İyisi mi, içimden geçeni söyleyeyim,
Hep pencereden bizleri aydınlattığın ışıkların içinde kalasın...

Yerkürede kalan bizler, sanmayalım ki ışıksız kaldık.
Yaşamı boyunca kendisini değil, bizleri, ülkesini ve tüm insanlığı düşünen İlhan Selçuk, ışığını yanına alıp
da gider mi?
Bizleri, ülkesini ve tüm insanlığı ışıksız bırakır mı?
"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir" diyen Mustafa Kemal Atatürk'ün aydınlığını,
Yarınlara taşıyan İlhan Selçuk öğretisinin ışığı söner mi?

Pencereden gelen ışık,
Sonsuza dek bizleri ve tüm insanlığı aydınlatmaya devam edecek...
Ne demişti İlhan Selçuk?
"İnsanlık, sömürsüz uygarlığı kuracaktır..."

Tevfik Kızginkaya

fevzi.durgun@usiad.net

Başkan'dan Sizlere

Sevgili dostlar,

Ülkemizin barışa, dostluğa, kardeşliğe, siyasi ve ekonomik istikrara olan ihtiyacının yine çok yoğun olduğu dönemlerden geçiyoruz. Dünyada yaşanan finans ve ekonomik krizinin etkileri henüz sürerken ülkemizin başka bir istikrarsızlıkla karşı karşıya kalmaması gerekir. Bu nedenle bu konuda ülkemizin bugünü ve geleceği ile ilgili tüm kişi kurum ve kuruluşların sorumluluğu bulunmaktadır.

Ülkemizin çağdaş medeniyetler seviyesinin de üzerine çıkması için siyasi ve ekonomik istikrarın sağlandığı bir ortamda Planlı ve Ulusal Öncelikli Bir Üretim Ekonomisi'ni uygulamaya koyma zorunluluğu var. Bu aynı zamanda istihdam sorununun da çözümüne büyük katkı sağlayacak bir uygulama olacaktır. Ancak üretim ekonomisinden söz edildiğinde öncelikle özel sektörün uluslararası alanda rekabet şansını azaltan sorunların çözümü gereklidir. Bu sorunların başında da imalat sanayinin ödediği enerji faturalarının çok kabarık olması ve dolayısıyla imalatla enerji girdilerinin çok yüksek olması sorunu önceliklidir.

Mart ayı içerisinde USİAD Bilim Kurulu tarafından uzun süredir sürdürülen "Su Yatakları Bakanlığı Yasa Tasarısı Taslağı Önerisi" çalışmaları tamamlandı ve konuyla ilgilenen tüm kişi, kurum ve kuruluşlara gönderildi. Bu duyarlılığa ortak olan birçok önemli kişi ve kuruluşlardan destek ve tebrik mesajları almaya devam ediyoruz.

USİAD olarak enerji konusunu çok uzun dönemdir ele alışımızın temel nedeni, bu konuda yerli kaynaklarımızı geliştiremeyip yabancı kaynaklara olan bağımlılığımızın artmış olmasıdır. Bu bağımlılığın belirli bir seviyenin altına çekebilmek için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarımızı bir an önce planlı bir şekilde geliştirmek zorundayız. Bu nedenle yerli ve yenilenebilir kaynaklarımızın başında gelen Hidroelektrik Enerji alanında son dönemde ortaya çıkan sorunları ele alarak görüş ve önerilerimizin yer aldığı "Hidroelektrik Enerji İçin Acil Durum Tesbiti ve Öneriler-15 Temmuz 2010" broşürünü yayınlamaya ilgili tüm kişi ve kuruluşlara göndermeye başladık. USİAD bu broşür gibi bundan sonra da sektörel sorunlar ve üyelerimizin sorunları ile ilgili broşürler yayınlamaya devam edecektir. Bu broşürlerde acil olarak ele alınması gereken konular işlenecek ve çözümlerle ilgili somut görüş ve önerilerimiz gerekli mercilere sunulacaktır.

Teknolojik gelişmelerden küresel sermayenin stratejik açılımlarına kadar dünyamız ve dolayısıyla ülkemiz birçok açıdan çok dinamik bir süreci yaşamaktadır. Bu süreçte sanayici ve işadamlarımızın yanı sıra ülkemizin geleceğinin ipotek altına gireceği küresel ölçekteki politikalara karşı çok duyarlı olunması gerekmektedir. Bu da ülkemizin sanal gündemlerden hızla uzaklaşarak demokrasi içinde gerçek gelişme ve kalkınma gündemine dönmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Bu nedenle ülkemizde bu hızlı gelişmelere yönelik olarak kurumsal yapılardan ticari yasalara kadar düzenleme ve yeniden yapılandırma çalışmalarını kendi kontrolümüzde ve öncelik sırasında hızla gerçekleştirmek zorundayız. Türkiye kendi önünü kendisi açabilecek güce sahiptir. Bunun için reçete çözümlere ihtiyacı yoktur. Ülkemizin üniter yapısı zarar görmeden barış, demokrasi ve istikrar içinde yaşamayı sağlayacak, insan kaynağından doğal kaynağa kadar her türlü olanağa sahip olduğu bilinmektedir. Bu nedenle gündemdeki tüm tartışmaların daha objektif olarak yapılması ve ülkemizin demokrasisi ile gelişme ve kalkınması için ihtiyaç duyulan adımların hiçbir kişi kurum ve kuruluşumuzu haksızca yıpratmadan atılmasının çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

Ülkemiz, Cumhuriyetimizin kurumlarının yanı sıra tüm değerlerine de sahip çıkmak zorundadır. Burada Cumhuriyetin usta ve eğilmeyen kalemi İlhan Selçuk'un aramızdan ayrılmasının çok büyük bir kayıp olduğunu belirtmeliyim. İnaniyorum ki ülkemiz yeni İlhan Selçuk'lar yetiştirecektir. Ekonomik istikrarın olmaması dolayısıyla ülkedeki ekonomik dengenin oluşmamış olması ve birden bozulmasının yarattığı sorunlar komşumuz Yunanistan tarafından hala yaşanmaya devam etmektedir. Bu ülkemiz için çok dikkatle incelenmesi gereken bir örnek olmuştur.

Bugünlerde ülkemizin gündemini yoğun olarak meşgul eden Anayasa Değişiklik Paketi ve Referandum süreci için yapılan tartışmalar devam ediyor. USİAD olarak, toplumun her kesimini kucaklayacak geniş kapsamlı bir anayasa değişikliğinin gerekli olduğuna inanıyoruz. Türkiye'nin çok kültürlü mozaikine hitap edecek, toplumsal mutabakata dayalı bir anayasa teklifi ortaya koymadan yapılan bu tartışmaların ülke sorunlarının çözümüne fayda sağlamayacağını düşünüyoruz.

Ülke gündemimizde, üretim ekonomisinin önündeki sorunlar, istihdam, araştırma geliştirme ve eğitim gibi gerçekçi gündemlerin daha çok yer alması ve bu sorunlara gerçekçi ulusal çözümlerin aranması dileklerimi iletiyorum.

Saygılar sunarım.

Fevzi Durgun

Prof. Dr. Naci KEPKEP:

“Türkiye’de uygulanan ekonomi politikaları mirasyediliktir”

Söyleşi: **Elif KESİCİ**

Türkiye ekonomi politikalarının tarihsel sürecinden bahseder misiniz?

Osmanlı Devleti 19830’larda İngilizlerle yapılan o ünlü serbest ticaret anlaşmasıyla birlikte ekonomik gücünü giderek kaybetmişti ve bir ithalat cenneti haline gelmişti. 1850’lerin ortasından başlayarak borç alır durumuna düşen devlet, giderek borçlarını karşılayamaz duruma geldi ve borç yükü giderek de arttı. Bu arada -hep vaat edilen- ‘eğer liberal bir ekonomi politikası izlenirse devletin bundan büyük yarar sağlayacağı, ekonominin güçleneceği, endüstrileşmenin gerçekleşeceği’ savlarının doğru olmadığı ortaya çıktı. Giderek çökme noktasına gelen bir sömürge ekonomisi gerçeği yaşandı. Cumhuriyet döneminde buna bir son vermek gerekiyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak ona göre önlemler alınmaya başlandı. Bu arada ulusallaştırmalar gerçekleştirildi. Lozan görüşmelerinde ara verilince bildiğimiz ünlü İzmir İktisat Kongresi toplandı. Lozan anlaşmasında dış ekonomik ilişkilerle ilgili bazı yükümlülüklerin beş yıl süreyle sürdürüleceği sözü verilmişti. Dolayısıyla 1927’ye kadar dış ekonomik ilişkilerde çok fazla bir değişiklik yapılamadı. Bunu izleyen dönemde 1929 büyük krizi patlak verdi ve kriz, bütün dünyayı olduğu gibi, Türkiye’yi de olumsuz etkiledi. 1930’ların ilk yıllarından başlayarak devletçi bir politika izlenmeye başlandı. Devletçi politika

bağlamında bir sanayileşme planı yürürlüğe kondu. Atatürk’ün izlediği ekonomi politikasında, bilindiği gibi, ekonomide yalnızca devletin yer alması diye bir şey söz konusu değildir. Ancak, çok gerçekçi olarak, ekonomide devletin ve özel girişimin birlikte yer almaları savunulur. Ancak 1930’lu yıllarda özel girişimin böyle bir sanayiye gerçekleştirecek gücü yoktu. Ülke, sanayi bakımından hemen hemen sıfır düzeyindeydi. Bu gerçekten yola çıkarak, söz konusu sanayileşme planı ile devletin kendisi yatırımları yaparak, sanayileşmenin temelini atma çabası içine girdi ve bunu bir ölçüde gerçekleştirdi de. O döneme kadar en temel gereksinme malları yurtdışından getiriliyor iken,

gerek dokumada, gerekse madencilikte belli atılımlar yapıldı, fabrikalar kuruldu ve devlet bir bakıma, ileriki yıllarda görüldüğü gibi, özel girişime yol gösterici de oldu.

1939’da 2. Dünya Savaşı başladı ve bunun ekonomi açısından Türkiye’ye önemli zararları oldu. Türkiye bir yandan savunma için harcama yaparken ve insan kaynaklarını önemli ölçüde silahlata alırken, öte yandan diğer alanlarda kaynaklarını tam olarak kullanamadı. Olası bir savaş dikkate alarak, bazı maddeleri stoklamak zorunda kaldı ve bu nedenle de ülke insanları için büyük zorlukların yaşanmasına neden oldu. Bunu izleyen dönemde tekrar ekonominin yaraları sarılmaya çalışıldı. 1950’de ik-

tidar değişti ve liberal görüşleri savunan bir iktidar geldi. Onlar, devletçiliğe karşı olduklarını ileri sürerek, buna uygun bir ekonomi politikası izlediler, bu politika aynı zamanda dış ekonomik ilişkilerde de liberalleşmeyi öngörüyordu. Belli kurallar gevşetilmişti. Bunun sonuçları önce rahatlatıcı bir etki yapmasına karşın, olumsuz sonuçları birkaç yıl sonra görülmeye başlandı: Döviz bikrimi tüketildi, giderek borçlanıldı ve kıtlıklar başladı. Bu, ekonomide çarkların çok zor dönmesini birlikte getirdi. Daha sonra bu politikalardan 1958 kararlarıyla vazgeçildi ve ekonomi biraz zapturapta alınmaya çalışıldı. Ancak, şunun altını çizmek gerekir ki, bu dönemde de devletçi politikalardan tamimiyle vazgeçilmedi; devlet bazı sanayi girişimlerini gerçekleştirmeye devam etti, örneğin şeker fabrikaları, çimento fabrikaları açıldı. Bunun yalnızca ülkenin gereksinmelerini karşılamak değil, bunun yanı sıra tarımda ürün değişikliğini sağlamak gibi bir işlevi vardı. 1960 devrimiyle bu dönem sona erdi. 1961 Anayasası ile ekonomide devletin işlevi ve görevleri anayasaya girmişti ve bunun en önemlisi 'Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulmasıydı. DP-T'nin kurulmasıyla beş yıllık planlar yürürlüğe kondu ve ekonomi buna göre yürütüldü. Planın temel özelliği, devlet kesimi için emredici, özel kesim için yol gösterici olmasıydı. Nitekim bu planın öngördüğü devlet yatırımları gerçekleştirildi. Özel kesimin yatırımı ise planın öngördüğü alanlarda teşvik edildi, özel girişimin de yatırımlarını planın öngördüğü biçimde ekonominin önceliklerine göre yapılmasını sağlamaya çalışıldı. Yapılan seçimlerde bir koalisyon hükümeti ortaya çıkmıştı. Bu, daha evvel kapatılan DP'nin devamı olan Adalet partisi ile CHP'nin kurdukları bir hükümetti. Ekonomi politikalarının öngörülen biçiminde yürütülmesine devam edildi. 1965'te AP tek başına iktidara gelmesine karşın, bu politika çizgisinden vazgeçmedi, hatta ekonomi için çok önemli olan bazı yatırımları devlet bu iktidar döneminde sağlandı. Batılı ülkelerin karşı çıkmalarına rağmen, bazı yatırımlar bu kez Sovyetler Bir-

Atatürk'ün izlediği ekonomi politikasında tamamen devleti öne çıkaran bir şey yoktur; ancak, çok gerçekçi olarak, ekonomide devletin ve özel girişimin birlikte yer almalarını savunur.

liği'nden destek alınarak gerçekleştirildi.

1970'li yıllara gelindiğinde ekonomik bakımdan pekte huzurlu olmayan bir ortama girildi. AP ve CHP birbirini izleyen hükümetlerin başına geçtiler. Fakat kanımca iki parti lideri de iktidara geldiklerinde önemli bir yanlışı yaparak veya bunu sürdürerek; halka hoş gelmeyecek kararları almaktan kaçındılar, bu da ekonomiye büyük zararlar verdi. Örneğin dünyada petrol fiyatları yükselmışti ama ülkeye yansıtılmadı. Bu, zaten kıt olan döviz kaynaklarımızın giderek tükenmesine neden oldu. 1979'da dış güçlerin bilinçli bir şekilde ekonomiyi zora sokma, hükümeti zor durumda bırakma çabaları görüldü. Bu, sonuçta ekonomiyi de bir bakıma cendereye soktu.

1980'de çıkarılan 24 Ocak kararları ana çizgisiyle özelleştirmenin başlaması, devletçilikten uzaklaşılmasının ilk adımı oldu. İstenen, o zamana kadar uygulanmakta olan ekonomi politikasının değiştirilmesiydi, o da başarıldı. Arkasından 12 Eylül darbe-

si gerçekleştirildi ve ekonomi politikasındaki bu çizgi güçlenerek devam etti. Başka bir deyişle, Amerikalıların 'bizim oğlanlar' dediği ekip işbaşına geldi ve onların istedikleri çizgide ekonomi politikasını yürüttü. O dönemden beri de ekonomi politikası, güncelleştirme veyahut dış uyum veyahut 1990'lardan beri de, AB standartlarına ulaşmak gibi gerekçelerle mevzuatta yapılan bir sürü düzenlemelerle sonu gelmeyen bir değişime sürecine sokuldu.

Burada bağlamak gerekirse, 1980'den bugüne uygulanan ekonomi politikalarının eksikliklerini biraz daha açabilir miyiz?

1980'de uygulanmaya başlayan politika, özelleştirme ve dış açılma çizgisindedir. Bu politikalar, 'devlet müdahale etmesin', 'bırakınız yap-sınlar, bırakınız geçsinler', 'eğer işi özel girişime bırakır devlet sadece bekçilik görevini yaparsa her şey düzelecektir, ülke endüstrileşecektir, çağdaşlaşacaktır' çizgisindedir. Bunu biz 200 yılı aşan bir süredir dinliyoruz, Esasında bu politika özellikle gelişmesini tamamlamamış ekonomiler için son derece olumsuz sonuçlar doğuran bir politikadır. Nitekim biz bunu Osmanlı imparatorluğu döneminde ve 1950'lilerde küçük bir örneğini yaşadığımız gibi 1980'den başlayarak günümüzde de yaşıyoruz. Bu politikanın temel ilkesi 'devlet karışmasın piyasa her şeyi halleder' görüşüdür. Ancak, 'sunu istem yasa'

1980'de çıkarılan 24 Ocak kararları ana çizgisiyle özelleştirmenin başlaması, devletçilikten uzaklaşılmasının ilk adımı oldu. Bu bir bakıma o zaman uygulanmakta olan ekonomi politikasının değiştirilmesini öngörüyordu ve bu başarıldı.

dediğimiz şey, eğer varsayımları gerçekten yerine gelmişse geçerlidir. Oysa gerek uluslararası ilişkilerde, gerekse yurt içindeki ekonomik ilişkilerde o varsayımlar çoğu kez geçerli değildir. Unutmamak gerekir ki, siyasetle ekonomi, özellikle uluslararası ilişkilerde, hep iç içedir. Dışarıdan bize önerilen "sen gümrüklerini aç, isteyen istediği malı dışarıdan al, sen de satabildiğin malı sat, sen de yavaş yavaş satar duruma gelersin" demek ülkeyi sömürgeleştirmektir. Bana kalırsa bu uygulanmaktadır, çünkü şu anda 'ekonomide her şey çok iyiye gidiyor, kalkınıyoruz' diyen bazı iktisatçılar var -bunu nasıl söylüyorlar bilemiyorum- oysa öyle bir hale geliyoruz ki ülke ekonomisi giderek daha çok kırılganlaşıyor ve 1980'den beri uygulanan ve giderek yoğunlaşan bu liberal ekonomi politikası ne-

deniyle, eğer dış güçler bunu isterse, şu anda ülke ekonomisi çok kısa sürede, belki 24 saat içinde, allak bulak edilebilir. 'Dışa açık ol!' Acaba bize bunu öneren ülkeler söylediklerini kendileri yapıyorlar mı? Hayır. Yapıyorlar, yapıyor olsalar bile onların ekonomik kaynakları finans kaynakları çok güçlü olduğu için, bizim uğradığımız zararlara onlar uğramazlar, ayrıca da, son krizde de gördüğümüz gibi, ekonominin gerektirdiği veya bıçak kemiğe dayandığı zaman, 'harika' dedikleri, göklere çıkardıkları politikadan da hemen vazgeçiyorlar. Örneğin bankaları devletleştiriyorlar. Özellikle uluslararası ilişkilerde, aynı zamanda ülke ekonomisi içinde de siyasetin ekonomiden veya ekonominin siyasetten soyutlanarak düşünülmemeyeceğini çok iyi aklımızda tutmamız gerektiğini bir kez daha yinelemekte yarar görüyorum. Ülkenin gerek dışa karşı savunulması gerekse de içerde vatandaşların hepsine eşit uygulanması esastır. Şimdi uygulanmakta olan politikalar bizi, 1961 anayasasının öngördüğü ve gerçekten çok başarılı olarak uygulanan politikadan giderek uzaklaştırıyor ve ekonomimizi dolayısıyla dış siyasal ilişkilerimizi giderek kırılgan hale getiriyor. Bu politikalardan vazgeçilmelidir. Devletin daha çok etkin olduğu, müda-

hale edebildiği ve devletçiliğin uygulandığı bir ekonomik düzene geçmemiz gerekiyor.

Liberal politikaların dönemsel krizlerinden devlet politikalarıyla çıkması tarihimizde sık karşılaştığımız bir şey. Sizce bu son krizde de böyle bir politika mı uygulanacak?

Dışarıdan döviz desteği olmasa ekonomi zaten çoktan o dönüşümü gerçekleştirecek. Bilinmeyen güçler ülkenin döviz gereksinmesini sağlıyorlar. Bu nereye kadar sürer? Karşılığında ne istenir? onu bilemiyorum. Vergi barışı gibi bir başlık altında, birden bire ülkeye milyarlarca dolar giriyor. Bu kriz döneminde kaynağı tam olarak bilinmeyen, vergi barışı uygulamasıyla geldiği söylenen dövizler ülkeye geldi. 1980'den başlayan özelleştirme döneminde devletin elinde olan fabrika ve tarım

Dışarıdan bize önerilen "sen gümrüklerini aç, isteyen istediği malı dışarıdan al, sen de satabildiğin malı sat, sen de yavaş yavaş satar duruma gelersin" demek ülkeyi sömürgeleştirmektir.

alanlarını elimizden çıkardık, çoğu bankaları ve fabrikaları yabancılar aldı, karşılığında Türk lirası aldık. Borcumuzun kapanması düşünüyorduk borcumuz arttı. Elimizdeki ekonomik değerleri mirasyedi havasında tüketiyoruz, bu defalarca yaşanan bir şeydir. Uygulanan politika gereği dışarıdan istediğimiz malı getirip satabiliyoruz. İsveç'ten gelen reçelin piyasada satıldığını gördüm; Türkiye'ye Danimarka'dan kurabiye gelmesi, meyve cenneti olan ülkemize dışarıdan reçel getirilmesi mirasyediliktir. Bunu acısı şöyle çıkar: sizi tavize zorlarlar, köşeye sıkıştırırsınız ve bilerek isteyerek ülkenin olanaklarını ve temel haklarını yavaş yavaş satmaya başlarsınız. Damat Ferit benzeri insanların gelmeyeceğinin hiçbir garantisi yoktur. Bu gelişmeler halkta bir tepki yaratmıyor, çünkü yapılan propaganda "her şey yolunda gidiyor, büyüyoruz" çizgisinde. Oysa sormak gerekir, neyle büyüyoruz diye. Tüketerek büyüyoruz. Üretmeden dışarıdan alıp getirdiğimiz malları satarak çark dönüyor. Hatta ihracatımız arttı diyoruz ama o ihracatımızın yurtiçinde üretilebilecek birçok girdisi yurtdışından geliyor. İzlenen döviz politikası dışarıdan getirmenin daha ucuz olmasını sağlıyor. Bu politikalar için merkez bankası kendini çok iyi savunur "benim görevim fiyat istikrarını sağlamak enflasyonun olmamasını sağlamak, ben de bunun gereğini yapıyorum", der. Ancak döviz politikası işsizliğin nedenlerinden biri. Devlet yeterince kaynağa sahip değil, olsa bile başka alanlarda kullanıyor, yatırım yapmıyor. Bu politikalar bilerek ve isteyerek uygulanıyor, sadece bizde değil gelişmiş dediğimiz ve bize bu politikaları empoze eden ülkelerde de uygulanıyor. Bu politikaları sürdürürseniz gelir bölüşümü kaçınılmaz olarak bozulur. Coğrafi bölgeler arasındaki dengesizliğin giderilmesi ekonomi politikalarının amaçlarından biridir, bu gerçekleşemez. Bunu da anımsamamız ve hiç unutmamamız gerekir.

Ekonomik küreselleşme mümkün müdür?

Küreselleşme bir kamuflajdır söylenen şu "bir sürü yeni buluşlar

oldu, teknolojik değişiklikler oldu, iletişim hızlandı, dolayısıyla dünya küçük bir köy haline geldi", hepsi doğru olabilir, zaten dünyadan kopmamak gerekir, eğer teknolojik olarak iç içe olmak mümkünse bunu niye sağlamayalım. Fakat küreselleşme bir temel konuyu gizliyor: esasında izlenen 'küreselleşme' veya 'yenidünya düzeni' yaftası altında yine bilenen liberal ekonomi politikalarıdır. Liberalizm özgürlükçülük olarak Türkçeye çevriliyor, doğru da. Ancak, herhangi bir sözcüğün anlamı ne olursa olsun, önemli olan o sözcüğün arkasına gizlenerek gerçekleştirilenler ve bunların doğurduğu sonuçlardır. Ayrıca, bunu bize kabul ettirmeye çalışan ABD ve AB ülkeler için de geçerlidir bu; liberal ekonomi politikaları sınıfsal bir özelliğe sahiptir. İzlenen ekonomi politikası, sınıflardan birinin haklarını korurken diğerinin haklarına zarar veriyorsa, ülkenin çıkarlarına zarar veriyor demektir.. Bu, 21. yüzyılın insanlık anlayışına terstir. Burada anmamız

**1980'den başlayan
özeleştirme döneminde
devletin elinde olan fabrika ve
tarım alanlarını elimizden
çıkardık. Borcumuzun
kapanması düşünüyorduk
borcumuz arttı. Elimizdeki
malları mirasyedi havasında
tüketiyoruz.**

gereken Atatürk'ün halkçılık ilkesidir. Özü şudur bu ilkenin: toplumu büyük bir aile olarak ve onun her bireyini ailenin bir parçası olarak görmek. Bu ailenin bir kısmı yoksulluk içindeyken diğerinin gönenç içinde olması doğru değil. Bu özel girişime karşı olmak anlamına gelmez. Toplumun her bireyinin 'ulus' olarak adlandırdığımız büyük ailenin bir üyesi olarak görülmesi ve onun en azından belli bir gönenç düzeyine sahip olması, özel girişimin özgürlüğünü kesinlikle engellemez. Bu, toplumun, dolayısıyla devletin, bir sorumluluğu olarak görüldüğünde, liberal ekonomi politikasının sınıfsal olduğu ve bu özelliği ile de yanlış olduğu sonucu çıkar. Dikkatten kaçmaması gerekir ki, 1980'den beri bize kabul ettirilmeye çalışılan bir sürü yasa ve uygulama örneğin Almanya'da geçerli değildir.

Türkiye bu küreselleşme sürecine nasıl katılmalı?

Türkiye pekala 1961 anayasası ile - ki bu 1949 tarihli Alman Bonn anayasasına benzerlikler gösterir ve Almanya hala bu anayasayı kullanır- ekonomik koşulların elverdiği ölçüde dışa açılma sağlayabilirdi. Hiçbir ülke kendisine zarar vermiyorsa dışarıya kapalı olmasının bir mantığı düşünülemez.

Biz Atatürk'ün çizgisinden ayrılmamalıyız! Öyle inanıyorum ki, Onun ışığı şu, anda içinde yaşadığımız yüzyılda da, yalnız bizim değil, tüm insanlığın önünü aydınlatacaktır. ■

Mevcut Ekonomi Politikalarının Sanayileşmeye ve Ar-Ge'ye Etkileri

Mahmut KİPER

Sanayi ve Teknoloji Politikaları Uzmanı

Sanayi Devrimi ile başlayan emek yoğun üretim faaliyetlerinden ve küçük atölye tipi üretim ölçeklerinden, geliştirilen kritik teknolojilerin de etkisiyle büyük fabrika tipi üretim süreçlerine doğru evrilmeyi en genel anlamıyla sanayileşme olarak tanımlayabiliriz. Bu üretim süreçlerindeki hakimiyetlerine paralel olarak ülkeler çok büyük sermaye birikimleri elde etmişler ve buna bağlı olarak da sanayileşmiş ya da gelişmiş ülkeler ortaya çıkmıştır.

Sanayi politikaları içinde endüstri devrimi bir milattır. Bu süreçle birlikte her ülke bilinçli ya da bilinçsiz bir ulusal sanayi politikası oluşturmaya başlamıştır. Teknolojinin öneminin ve etkisinin giderek artması, stratejilerde belirleyici olmaya başlaması ardından bu kavram sanayi ve teknoloji politikası olarak ele alınmaya başlanmış ve burada başarılı olan ülkelere ulaşamayanlar gelişmiş ve az gelişmiş ya da daha nazik bir ifadeyle 'gelişmekte olan' - ülkeler olarak ayrışmaya tabi tutulmuşlardır.

Endüstri devriminin biçimlendirici ögesi olan kitlesel üretim 1980'lere doğru yerini esnek üretim sistemlerine, 2000'lere doğru da bilgiye dayalı üretim süreçlerine bırakmıştır. Günümüzün yüksek katma değer odaklı ekonomi politliğinde artık bilim-teknoloji-üretim ilişkisinin oldukça karmaşık birlikteliği egemen olmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak, bilginin ekonomik faydaya dönüşmesini sağlayacak şekilde ar-ge ve Yenilikçilik (İnovasyon) odaklı bir ulusal sisteme sahip olmak ve bu yönde politikalar oluşturmak tüm ülkelerin ekonomi politiklerinin ana meseleleri olmuştur.

Küreselleşmenin

Az gelişmiş Ülkelere Etkisi

Özellikle 1980'lerle başlayan Küreselleşme süreçlerinin görünen ve hedeflenen temel amacı; mal, hizmet, insan yani hiç bir şeyi kısıtlama getirmeden ve ulusal korumacılık olmadan tek bir dünyaya doğru ulaşmaktır.

Endüstri devriminin biçimlendirici ögesi olan kitlesel üretim 1980'lere doğru yerini esnek üretim sistemlerine, 2000'lere doğru da bilgiye dayalı üretim süreçlerine bırakmıştır. Günümüzün yüksek katma değer odaklı ekonomi politliğinde artık bilim-teknoloji-üretim ilişkisinin oldukça karmaşık birlikteliği egemen olmuştur.

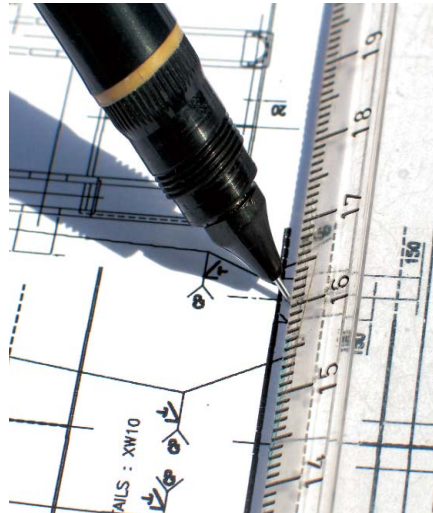

Bunun sonucunda da serbest piyasa ekonomisi olarak özetlenebilecek ana eksen için gerekli ortamın taşları yerli yerine oturtulurken, bunun özellikle az gelişmiş ülkelere etkileri sosyal, politik, kültürel, ekonomik vb. her açıdan önce taşların yerlerinden oynamasına, sonra da o taşların yok olmasına yol açmıştır. Küreselleşme ile ekonomipolitikte geçerli söylemlerde de önemli değişimler gözlenmiştir. Bunların başında da "kalkınma" yerine kullanılmaya başlanan "büyüme" kavramı gelmektedir.

Büyüme mi? Kalkınma mı?

Cumhuriyetin ilk dönemlerindeki topyekun kalkınma stratejisinin ve 1960'lardaki kalkınma planlarının yerini son dönemlerde sıkça duyduğumuz büyüme rakamları almaya başladı. Oldukça önemli büyüme rakamlarına rağmen ülkemiz bir türlü gelişmiş ülkeler arasına giremiyor, borçlarımız ve işsiz oranımız azalmıyor tersine artıyor, bölgelerarası ve –şayet kaldıysa- sınıflar arası denge açılıyor. Özetle toplumun çok büyük bir kesimi bu büyümeden hiç pay alamıyor, tersine refah seviyesi düşüyor. O zaman bu nasıl bir büyüme oluyor?

Bu kavramın sihri de galiba burada. Kulağa güzel gelmesine, umut içermesine rağmen aslında büyüme, bir

Büyüme, bir ekonomide bazı sınıfların, bölgelerin gelir artışını ya da belli bir kapsamın büyüklüğü anlamında kullanılabilir. Oysa kalkınma, bir ülkede herkesin belli bir refah seviyesinden daha üst bir seviyeye yükselmesi ve dengeli bir artış simgelemektedir. Kalkınma yapısal bir ilerleme anlamına gelirken büyüme sadece bir miktar artışını göstermektedir. Özetle, kalkınma büyümeyi de kapsar ama büyüme kalkınmayı içermeyebilir.

ekonomide bazı sınıfların, bölgelerin gelir artışını ya da belli bir kapsamın büyüklüğü anlamında kullanılabilir. Oysa kalkınma, bir ülkede herkesin belli bir refah seviyesinden daha üst bir seviyeye yükselmesi ve dengeli bir artışı simgelemektedir. Kalkınma yapısal bir ilerleme anlamına gelirken büyüme sadece bir miktar artışını göstermektedir. Özetle, kalkınma büyümeyi de kapsar ama büyüme kalkınmayı içermeyebilir. Bu nedenle, iktidarlar işine gelen rakamları büyüme olarak gösterirken, arka planda bambaşka şeyler olabilir. Olumsuz rakamlar ise ya görünmezdir ya da piyasa aksaklıklarının bir sonucu olup, serbest piyasa düzeni içinde zamanla düzeleceğine inanılması istenir.

Bırakınızçılık (laissez-faire) ve Sonuçları

Küreselleşmenin önemli araçlarından olan serbest piyasa ekonomisine yönlendirilmiş ülkelerde ekonominin görünmez el yardımı ile dengesini bulacağı ve etkin olarak işleyeceği savunulur. Bu tür bir ana politika yaklaşımı için kullanılan; "Laissez faire, laissez aller, laissez passer" yani "bırakınız yapsınlar, bırakınız gitsinler, bırakınız geçsinler" mottosuna az gelişmiş ülkelerde "bırakınız sat-sınlar, bırakınız çalsınlar..." gibi daha

USİAD Bilim Kurulu Üyemiz Sayın Mahmut Kiper; ODTÜ Senatosu'nca "Türkiye'de metalurji mühendislerinin gelişmesine ve mühendislik eğitimine, teknoloji geliştirme ve inovasyon (yenileşim) politikalarına ve uygulamalarına katkıları ile üniversite-sanayi iş birliği programlarına getirdiği kurumsal çözüm modelleri nedeniyle" ODTÜ 2010 Takdir Ödülü'ne layık görülmüştür. Kendisini tüm USİAD ailesi olarak gönülden tebrik ediyoruz ve çalışmalarını devamını diliyoruz.

Sonuç olarak, ülkemizin en büyük eksikliklerinden olarak bağımsız ölçme-izleme-değerlendirme sistemlerinin olmamasını fırsat bilerek rakamları diledikleri gibi kullanan ve take-off'ta (kalkış) olduğumuzu söyleyenlere inanmak pek mümkün görünmemektedir.

pek çok serbesti de eklenebilir. Bu nedenle olsa gerek bu tür bir ekonomipolitiki "bırakınzıcılık" olarak anmak pek de yanlış sayılmaz.

Tüm Bu Gelişmeler Işığında Ülkemizde Sanayileşme ve Ar-Ge Faaliyetleri

Sürekli olarak gelişmiş kapitalist ülkeler örnek gösterilerek serbest piyasanın gelişmekte olan ülkelerde de önemli büyümelere yol açacağı söylenir durur. Ancak her şeyin serbest olduğu böylesi bir ortamın az gelişmiş ya da bu ülkelerin sevdiği tanımla gelişmekte olan ülkelere etkisi hiç de gelişmiş ülkelerin anlattığı ya da teoride aktarıldığı gibi olmamaktadır. Bunun pek çok nedeni vardır. Öncelikle gelişmiş ülkeler, bize önerdikleri gibi her şeyi piyasanın insafına ya da IMF, Dünya Bankası, Gümrük Birliği, Avrupa Birliği, Dünya Ticaret Örgütü gibi araçların inisiyatifine terk etmezler. Kendi ulusal politikaları vardır ve bunu uygulamak için kimseden onay beklemezler.

İkinci olarak, bu ülkeler, sınai gelişmelerini tamamlayıp, yüksek teknoloji yeteneklerini pekiştirdikten sonra hizmet sektörüne yönelmişlerdir.

Ülkemize gelince; sanayi sektörü, hizmet ve tarımdan sonra gelmekte ve yıllardır sanayi istihdamı % 20'yi ancak bulmaktadır. Ülkeye gelen yabancı ve doğrudan sermaye yatırımları özelleştirmeye, finansman ve sigortacılık sektörlerine yönelmiştir. Yerli sermaye de hızla sanayi yatırımlarını tasfiye ederek daha karlı gördüğü yukarıda anılan sektörlerle, perakendecilik, enerji gibi alanlara kaymaktadır. İç pazar da, ithal malları lehine genişletilmekte, böylece dışa bağımlılık perçinlenerek, yerli üretim yok edilmektedir. Politika yapıcılarının ve

karar vericilerin bu sürece müdahale etmek yerine destekler bir tutum takındıkları gözlenmektedir.

Tüm bu gelişmelerin sonucu olarak, Türkiye Sanayi küresel iş bölümünde kendine biçilmiş olan düşük katma değerli ve çevresel sorunlar barındıran geleneksel üretim alanlarında giderek daha zor koşullarda varlığını sürdürmekte zorlanmaktadır.

Ülke politikalarında sanayinin çok gerilere itilerek hizmet ve finans sektörlerinin desteklenmesi sonucu imalat sanayi yatırımlarının toplam yatırımlar içerisindeki payında ciddi düşüşler olmuş, bu pay 1980 yılında yüzde 28,5 düzeyindeyken günümüzde yüzde

Türkiye Sanayi küresel iş bölümünde kendine biçilmiş olan düşük katma değerli ve çevresel sorunlar barındıran geleneksel üretim alanlarında giderek daha zor koşullarda varlığını sürdürmekte zorlanmaktadır.

14'lere kadar gerilemiştir.

Türkiye'nin Ar-Ge ve İnovasyon Karnesi

Ar-ge ve inovasyona gelince. Bu kavramlar hemen tüm kamu kurumlarının sürekli gündeminde olmasına karşın ar-ge'nin GSMH içindeki payı % 0,7'i aşamamış, son yıllarda bu konuya hükümetin geçmiş dönemlere kıyasla sağladığı 4-5 kat fazla kaynak ise bu konuda ilgili kurumlar arasında tutarlı ve işbirliğine dayalı bir politikanın olmaması, eşik atlatma stratejilerinin bulunmaması, sanayinin emme kapasitesindeki yetersizlikler gibi nedenlerle beklenen etkiyi sağlamaktan çok uzak kalmıştır.

Sonuç olarak, ülkemizin en büyük eksikliklerinden olarak bağımsız ölçme-izleme-değerlendirme sistemlerinin olmamasını fırsat bilerek rakamları diledikleri gibi kullanan ve take-off'ta (kalkış) olduğumuzu söyleyenlere inanmak pek mümkün görünmemektedir. Zira Yenilik Belirleyicileri, Bilgi Üretimi, İnovasyon ve Girişimcilik başlıkları altında toplanan 15 göstergenin girdi olarak, Uygulamalar ve Fikri Mülkiyet başlıkları altında toplanan 10 göstergenin ise çıktı olarak nitelenerek, ülkelerin bu kapsamda değerlendirildiği AB İnovasyon Karnesi'ne göre Türkiye en sonlarda yer almaktadır. Yani sınıfta kalmıştır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde olduğu gibi, sanayileşmeyi amiral gemisi olarak görmeden ve yine o dönemlerdeki gibi topyekun kalkınmayı şiar edinmeden ve tabii tüm bunları piyasa insafında değil, planlama anlayışında ele almadan da karnemizin düzelmesi pek mümkün olmayacaktır. ■

Mustafa Pamukoğlu ile Dünden Bugüne Türkiye Ekonomisi Görünümü-1

Söyleşi: **Elif KESİCİ**

2008 küresel ekonomik krizden itibaren neredeyse 2 yılı geçtik. Türkiye Ekonomisinin genel bir analizini yapabilir miyiz?

Öncelikle şunu belirteyim Türk ekonomisini değerlendirirken büyüme ve istihdam, enflasyon, cari açık ve dış ticaret ve maliye politikası ve borçlar ana başlıkları ile analiz edilmeli. İsterseniz büyümeden başlayalım.

Türkiye 2010 ilk çeyreğinde % 11,7 büyüme gösterdi. Bu büyüme oranının her şeyin düzeldiğini krizden çıktığımızı gösterdiği belirtildi. Oysa gerçek durum böyle midir? Bildiğiniz gibi ekonomik büyüme ekonominin üretim kapasitesinin artırılması, yani

daha fazla mal ve hizmet üretilmesidir. Zaman içinde üretim faktörlerinde artışlar olurken teknolojik gelişmelerle daha fazla mal ve hizmet üretilmesi olanağı ortaya çıkar. Yeni yatırımlar nedeniyle artan sermaye miktarı ülkede daha fazla istihdam ve gelir yaratır.

Geçmiş yılları da dikkate alırsak büyüme performansımız nasıldır?

1950-1959 arasında % 6,9,196-1969 döneminde % 5,4,1970-1979 arası % 4,8,1980-1989 da %4,0,1990-1999 arasında % 4,2,2000-2009 arasında ise %3,6 büyüdü. Bu en az büyümenin son 10 yıllık dönemde olduğunu göstermektedir. 2003 yılından itibaren

Dünden bugüne Türkiye ekonomisinin genel görünümünü Cumhuriyet gazetesi yazarı Mustafa PAMUKOĞLU ile konuştuk. Röportajımızın ilk bölümü olan PAMUKOĞLU'nun büyüme ve enflasyon üzerine değerlendirmelerini yayınlıyoruz, keyifli okumalar.

GSYH(gayri safi yurt içi hasıla) giderek düşmektedir.

Yıllar	%
2003	5,3
2004	9,4
2005	8,4
2006	6,9
2007	4,6
2008	0,9
2009	-4,7

Bunun anlamı Türkiye'nin büyüme performansı iyi değildir.2010 çeyreğinde % 11,7 büyüme iyi bir sinyal olmakla birlikte geçmiş yıllarla karşılaştırıldığında bu oranın baz etkisinden kaynaklanarak böyle çıktığını görebiliriz.

GSYH değer olarak nedir?

Size son 2 yılın rakamını vereyim. Harcamalara göre hesaplanan tutarlar yaklaşık 650 milyar dolara yakındır.

Yıl	TL	Dolar
2008	950.534.251	633.689.500
2009	953.973.862	635.982.575

Mustafa Bey merak ediyorum büyüme oranı nasıl hesaplanıyor?

Büyüme oranını hesaplamak kolay. Ancak milli gelir hesaplarının içinde bulunan kalemler önemli. Bileşim ve tanımlar değişirse yıllar itibariyle büyüme oranları farklı çıkabilmektedir. 1990'lı yıllardan sonra büyüme için GSYH'daki büyüme esas alınıyor.

Aşağıdaki formül kullanılıyor.

$$Gt=(Yt/yt-1)-1$$

Burada Gt= ölçülen yılın büyüme oranı

$$Yt=\text{Ölçülen yılın GSYH}$$

$$Yt-1=\text{Ölçülen yıldan bir önceki yılın GSYH}$$

Örneğin 2006 yılındaki büyüme oranını hesaplayalım.2005 yılında sabit fiyatlarla GSYH 146.781,2006 yılında 155.732 milyar TL.

$$G2006=(155.732-146.781 / 146.781) *100=6,10 \text{ rakamını buluruz.}$$

GSYH böyle. Kişi başına düşen reel GSYİH nasıl?

Kişi başına düşen gelir de çok önemlidir. GSYİH artarken nüfus artışı da söz konusu ise -ki bizim ülkemizde bu çok hızlıdır-kişi başına düşen gelirdeki artış GSYİH'ya göre farklılık arz eder. Türkiye'de krizler olmasa idi her Türk vatandaşı 3 kat daha zengin olacaktı veya geliri 3 kat daha fazla olacaktı. Türkiye ekonomisi cumhuriyet tarihi boyunca % 4,8 büyüdü. Bu iyi bir büyüme. Atatürk döneminde(1923-1938) Türkiye % 7,4 gelişme gösterdi. Bu oranı cumhuriyet tarihi boyunca yakalasaydık kişi başına gelirimiz 19.000 dolar olabilecekti. Gayri safi milli hasılamız da yaklaşık 1,3 trilyon dolara gelecek ve ABD, Japonya, Almanya ve Fransa'nın ardından Dünyanın 5.büyük ekonomisi olacaktık.

İsterseniz bu bölümü 2010 son çeyreğindeki ciddi büyüme oranı ile bitirelim. Ne oldu da % 11,7 gibi böyle

bir oran yakalandı.

Bu oran Ekonomide toparlanmanın olduğunu, tüketim harcamalarının arttığını, sıfırlanan stoklara üretim yapıldığını gösteriyor. Ancak en önemlisi bu oran 2009 ilk çeyreğine göre oluşan bir oran. Baz etkisini gösteriyor. Aslında bir önceki çeyreğe göre büyüme % 0,1 ile sınırlı kalmıştır. Aşağıdaki tabloyu incelediğimizde açıkça bu gözükmemektedir. Elbette bu oranın bu şekilde çıkmasını küçümsemek veya iyi bir gelişmenin sinyali olarak görmemek mümkün değil. Ancak hesapları doğru analiz etmek kaydıyla. Eğer bu oranı yıla teşmil ederseniz gayri safi milli hasılanızı trilyon dolara yaklaştırabilirsiniz. Böyle yapmamak gerekir. Çünkü her yıl için hesaplanan büyüme oranı ile uzun dönem ortalama yıllık büyüme oranını karşılaştırmak vatandaşlarımızı yanıltmamak adına daha doğru yaklaşımdır.

2009%				2010%
1.Ç	2.Ç	3.Ç	4.Ç	1.Ç
-14,5	5,4	3,3	1,7	0,1

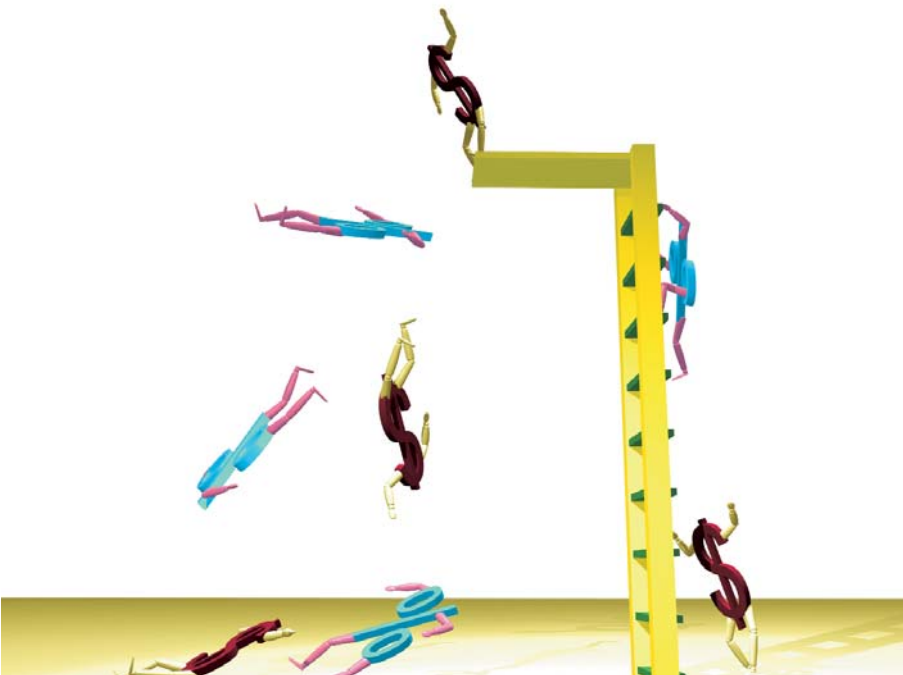
Yani şunu mu demek istiyorsunuz, rakamları işimize geldiği gibi yorumlamayalım.

Evet, rakamlar sihirli şeylerdir. Onları nasıl ele alırsanız öyle size anlam verir. Bu nedenle karşılaştırmalı analizler yapmak şarttır.

İsterseniz enflasyona geçelim. Türkiye son yıllarda enflasyon konusunda rahat gibi. Ne dersiniz?

Ekonomiyi yönetenlerin en önemli amacı fiyatta istikrar sağlamaktır. Fiyat istikrarı da enflasyonun kontrol altına alınması ile sağlanır. Bildiğiniz gibi enflasyon, fiyatlar genel seviyesinin artışıdır. Bu artış ne oranda olursa olsun iyi değildir, ekonomiyi olumsuz etkiler. Enflasyon zamanlarında bazıları çok kazanır, bazıları çok kaybeder. Yani ekonomi bir kumarhaneye döner. Bütün piyasalardaki mal ve hizmet fiyatlarının ağırlıklı ortalaması alınır, bunların ortalaması fiyatlar genel düzeyini gösterir. Bu fiyat düzeyi değişimleri de fiyat endeksleri ile hesaplanır.

Son dört yıla baktığımızda enflasyonu kontrol altına almakta çok başarılı değiliz. Sadece çift hane altın-

da tutmayı başarmışız. Tabi burada tüketici olan bizleri yakından ilgilendiren TEFE (tüketici fiyat endeksi)dir. Bu endekslere aylık olarak bakmak daha anlamlı olmaktadır. Mevsimlik etkileri ve özellik arz eden artışları görmek bu şekilde mümkün olmaktadır. Yıllar itibariyle enflasyon oranlarını incelediğimizde enflasyon gerilemiştir.

Yıl	%
2002	29,7
2003	18,4
2004	9,3
2005	7,7
2006	9,6
2007	8,4
2008	10,1
2009	6,5

Ancak neden gerilediğine baktığımızda krizin neden olduğu talep yetersizliğinin fiyatlar genel düzeyini aşağıya çektiğini görüyoruz. Yurt dışı talep ciddi biçimde düşmüştür. Yurt içi talepteki daralma da olunca ve enflasyon üzerindeki talep baskısı ortadan kalkınca enflasyon oranı gerilemektedir. 2008 den 2009'a düşüşü böyle açıklayabiliriz.

Enflasyonun gerilemesinde Merkez Bankasının rolü yok mudur?

Elbette var. Merkez Bankası para politikası araçlarıyla enflasyonun azmasını önlemeye çalışmaktadır ve en başarılı çalışan ekonomik birimlerden biri olmayı da hak ediyor. Ama Türkiye'de enflasyonun gerilemesindeki en önemli etken talep yetersizliğidir.

Bir de gayri safi yurt içi hasıla deflatörü var. Bu oranlar Türk ekonomisini analiz etmekte nerede kullanılmaktadır. Tüketiciler için bir anlamı var mıdır?

Nominal GSYİH'daki artışlar üretimdeki artışlar ve fiyatlardaki artışlardan kaynaklanmaktadır. Yani sizin nominal olarak GSYİH'nın 800 milyar TL ise, bunun içinde fiyatların artış kısmı da vardır. Oysa sabit fiyatlarla hesaplanan reel GSYİH'da sadece üretimdeki artışlar vardır. Nominal GSYİH'yi reel GSYİH'ya böldüğümüzde GSYİH deflatörünü buluruz. Bundaki değişimler bize enflasyon oranını verir.

Elbette Türk ekonomisini analiz etmekte kullanılan çok önemli bir orandır.

Bir memur enflasyon oranını neden takip eder?

Şunun için takip eder. Bir örnekle açıklarsak enflasyon oranı % 60 olan bir ülkede maaşlar % 40 artmışsa maaşlar reel olarak %12,5 düşmüştür. Bu nedenle ücretlerdeki artışın enflasyon canavarına yedirilip yedirilmediğini ücret sahibi bilmek ister. Bu nedenle enflasyonun düşürülmesi siyasi iktidarların en önemli hedeflerinden biridir. 2003-2009 arası enflasyon oranlarına baktığımızda çift haneli olmasa da dünyanın enflasyon oranı en yüksek ülkelerinden biri olmaya devam ettiğimizi görüyoruz. Çift haneli oranların altında olmak bir başarı olarak gösterilirse evet başarılıyız dememiz gerekir. Ancak bana göre enflasyon oranı reel olarak yüksek, tüketicinin gelirini çalmaya devam ediyor. Tabi enflasyon oranı reel faiz oranının da bulunması için önemli.

Evet. Bildiğiniz gibi bankadaki mevduatınıza ödenen faize nominal faiz, bu faizin ana parana oranına nominal faiz oranı diyoruz. Nominal faiz oranının enflasyondan arındırılmış kısmı ise reel faiz oranıdır. Şu anda reel faiz oranları düşük. Bu nedenle paradan para kazanma artık mümkün olmuyor. Geçmiş yıllarda enflasyon oranı üstünde olan nom-

inal faizler yatırımcıya ciddi reel faiz kazandırıyordu. Şimdi böyle değil. Ancak reel faiz oranımız dünyada faiz oranlarında bizi birinciliğe taşıyor. Yani en yüksek faiz veren ülkelerin başında geliyoruz. Bu nedenle yabancı sıcak para Türkiye'ye geliyor. Başka yerde kazanamadığı faizi burada kazanıyor ve düşük kur sayesinde servet yapip gidiyor.

Mustafa Bey, işsizliğe geçmeden önce büyüme ile ilgili genel bir toparlama yapabilir miyiz?

Elbette. Rakamlara girmeden genel bir değerlendirme yapalım. GSYH büyümesi hızla düşmektedir. 2010 ilk çeyreğindeki büyümenin moral verici olmakla birlikte her şey düzeliyor havasına da sokmaması gerekir. 2008 yılının ikinci yarısında başlayan küresel krizden sonra çeyrek dönemler itibariyle GSYH'ya baktığımızda Türk ekonomisinin sıkıntıda olduğunu görürüz. Kriz süresince kapasite kullanım oranlarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bu, mevcut yatırımların atıl kapasite ile üretim yaparak eksik çıktı elde edildiğini göstermektedir. Sanayi üretim endekslerine baktığımızda büyük üretim düşüşlerinin yaşandığını gözlemliyoruz. Reel sektörün ekonomiye olan güvenini gösteren güven endekslerinin hızla düştüğü, ekonomiye güvenmeyenlerin sayısının arttığına şahit oluyoruz. Reel sektör yanında tüketicilerin de ekonomiye güveni çok azalmıştır. Bu azalma yukarıda açıkladığımız gibi talebi azaltmıştır. Yani tüketim harcamaları ciddi bir şekilde düşmüştür. Yatırım istahları azalmıştır. Yeni yatırım yapacak kişilerde moral ve heves yoktur. Makine teçhizat yatırımlarındaki azalma bu sonucu pekiştirmektedir. Türkiye 2005 yılından beri gelişmekte olan dünya ülkelerine göre düşük bir büyüme performansı göstermektedir. 2009 yılında gelişmekte olan ülkeler % 1,7 oranında büyürken Türkiye % 6,5 oranında küçülmüştür. 2010 ilk çeyreğindeki büyüme geçmiş yılların kötü büyüme performansını unutturmak için büyük ölçüde abartılmakta ve 2010 yılının büyümesi gibi gösterilmektedir. Bütün bunlar küresel krizin diğer ülkelere göre Türkiye'yi daha fazla olumsuz etkilediğini göstermektedir. ■

Devam edecek...

Hükümetin İktisadi Politikalarının Sendikacılığa Etkisi

Yıldırım KOÇ
ODTÜ İktisadi ve
İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Türkiye sendikacılık hareketi 1991 ve özellikle de 2001 yılından beri ciddi bir bunalım yaşamaktadır.

Türkiye’de ücretli çalışanların sayısı yaklaşık 14 milyonu ulaşmışken, işçi sendikalarında örgütlü kişi sayısı yaklaşık 790 bindir; kamu çalışanları sendikalarında örgütlü memur ve sözleşmeli personel sayısı da 1 milyonun biraz üstündedir. Özellikle AKP iktidarı döneminde hükümetlerin uyguladığı iktisadi politikalar, bir taraftan işçi ve işsiz sayısını artırırken, diğer taraftan özellikle işçi sendikal üye sayısını azaltmaktadır.

Kamu çalışanları sendikal üye sayısındaki artış ise memur ve sözleşmeli personelin örgüt gücünün arttığı anlamına gelmektedir. 2002 yılında 651 bin sendikal kamu çalışanı vardı. Bunların yaklaşık 42 bini AKP yandaşı Memur-Sen’e bağlı sendikalara üyeydi. 2010 yılında sendikalı kamu çalışanı sayısı 1 milyon 23 bine yükselmiştir. Sekiz yıl dönemde meydana gelen yaklaşık 375 binlik artışın 350 binlik bölümü Memur-Sen’e gitmiştir. Memur-Sen ise sendikal alanda hiçbir mücadeleye etkili bir biçimde katılmayan, AKP yandaşı tavrıyla üye kazanan, üyeleri için önemli kazanımlar elde etmeyen ve bu doğrultuda

ciddi bir çaba içinde bulunmayan bir örgüttür.

Bu koşullarda, AKP iktidarları döneminde Türkiye sendikacılık hareketinin giderek zayıfladığı ve AKP iktidarının sürmesi ve sendikacılıkta köklü bir anlayış değişikliği yaşanmaması durumunda, sendikacılığın etkisini iyice yitireceği söylenebilir.

Hükümetin sendikacılık hareketini zayıflatmada kullandığı en önemli araç, özelleştirme ve onun bir biçimi olan taşeronluk ile hizmet alımıdır.

1985 yılından 2002 yılına kadar yapılan özelleştirmeler 7,9 milyar ABD Doları iken, yalnızca 2005 yılında 8,2 milyar Dolar, 2006 yılında 8,1 milyar dolar, 2007 yılında 4,3 milyar Dolar ve 2008 yılında da 6,3 milyar

Dolarlık özelleştirme yapılmıştır.

Bu özelleştirme işsizliği hem doğrudan, hem de dolaylı olarak artırmıştır. İşsizliğin doğrudan etkisi, özelleştirme sonrasında kapanan veya küçülen işletmelerden işçi çıkarılmasıdır. Ancak özelleştirmelerin işsizlik üzerindeki asıl etkisi, dolaylıdır. Örneğin, Tekel’in özelleştirilmesinin tütün üreticiliğinin tasfiyesi üzerindeki etkisi büyüktür. Türkiye’de 1998 yılında 622 bin aile tütün ekimiyle geçimini sağlıyordu. Yayımlanan son verilere göre, 2009 yılında geçimini tütün ekimiyle sağlayan aile sayısı 81 bine inmiştir. Tekel’in özelleştirilmesi ve uygulanan politikalar, onbir yıl içinde kırsal bölgelerde 540 bin ailenin geçim kapısını kapamıştır. Bu ailelerin büyük bölümü kentlere göç etmiş, bir kısmı işsizler ordusunu büyütmüş, diğerleri çok düşük ücretlerle çalışmaya zorlanmıştır.

Benzer durum, şeker pancarı üretimi için de geçerlidir. Resmi verilere göre, şeker pancarı üreticilerinin sayısı 12 yılında 492 bindi. Bu sayı, 2008 yılında 209 bine geriledi. Diğer bir deyişle, altı yıl içinde 280 binden fazla şeker pancarı üreticisi aile, geçim kapıları AKP tarafından kapatıldığı için, kentlere göç etti, işsizler ordusunu ve kötü koşullarda çalışmayı kabullenmek zorunda bırakılanların saflarını güçlendirdi. Bu ve benzeri gelişmeler, sendikacılık hareketine büyük darbe indirdi.

Özelleştirmenin bir biçimi de taşeronluk ve hizmet alımıdır. Hükümet, taşeronluğu ve hizmet alımını sistemli bir biçimde geliştirdi. Bu iki uygulama ise işçilerin sendikasıylaştırılmasını

da ve hatta kayıt-dışı istihdamın gelişmesinde önemli rol oynadı. Hükümet politikalarının sendikacılık üzerindeki olumsuz etkisinin olduğu diğer bir alan ise, sendikaların ne yazık ki farkında bile olmadıkları aşırı değerli Türk Lirası'dır.

Yaklaşık 10 yıl önce, 26 Aralık 2000 tarihinde 1 ABD Doları, o zamanın 671,8 bin lirasına eşitti. 22 Şubat 2001 günü ise 685,4 bin liraydı. Şubat 2001 krizi vurdu. 1 ABD Doları 23 Şubat 2001 günü 957,9 liraya, 26 Şubat 2001 günü de 1 milyon 73 bin liraya yükseldi; günümüz para birimiyle, 1 lira 7 kuruş (1,07 lira). Bu tarihten 7,5 yıl sonra, 5 Ağustos 2008 tarihinde 1 ABD Doları 1,15 liraydı. 9 Temmuz 2010 tarihinde ise 1,55 liraya yükselmişti. Bu rakamların sendikacılıkla çok yakın ilişkisi vardır. Yalnızca sendikacılıkla değil, köylülüğün mülksüzleşmesiyle, çocuk işçilikle, işsizlikle de vardır. Bizim kahvelerimizde her türlü iktisadi, toplumsal, siyasal, teknolojik, v.b. konular ve sorunlar tartışılır ve hatta çözüme kavuşturulur. Kahve sohbetlerinde sık sık edilen bir laf, "iyi, iyi, paramız değer kazanıyor, ekonomimiz demek ki çok güçlü" değerlendirmesidir.

İktisat bilgisi kahve sohbetleri düzeyindeyse, yukarıdaki tablo gerçekten memnuniyet vericidir. 2002 genel seçimleri sonrasında AKP iktidara geldiğinde 1 ABD Doları, günümüz parasıyla, 1 lira 63 kuruştur (1,63 lira). Günümüzde 1,55 liradır. Türk Lirası çok değerlidir; çok güçlüdür. Demek ki ekonomimiz AKP sayesinde iyice güçlenmiştir.

Ne yazık ki ekonomi, bu değerlendirmelere göre işlememektedir. Türkiye ekonomisi yıllardır büyük bir kriz yaşamaktadır; kapitalizmin üçüncü küresel krizinin etkileri bu yapısal krizi daha da derinleştirmektedir. Bu konuda olanları anlayabilmek için Çin'e bakmakta yarar vardır. Çin ekonomisi yıllardır büyük bir hızla büyümektedir; ancak Çin, kendi parası Yuan'ın değerini yıllardır çok az artırmıştır; bu konuda ABD'nin baskılarına direnmektedir. 1 ABD Doları 2000 yılı Ocak ayında 8 Yuan'dı; 2010 yılı Ocak ayında 7 Yuan'dır. Türkiye'de fiyatlar, AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılı Kasım ayın-

dan 2010 yılı Şubat ayına kadar 2,1 katına çıktı. Aynı dönemde, 2002 yılı sonundan günümüze kadar 1 ABD Doları aşağı yukarı aynı düzeyde kaldı; ama fiyatlar iki katına çıktı. Bunun anlamı nedir? Bir kere, 2002 sonundan günümüze kadar Türkiye'de enflasyon toplam yüzde 110 civarındadır. Diğer bir ifadeyle, 2002 sonunda 100 Lira olan ürünler, günümüzde 210 Lira olmuştur. Buna karşılık başka ülkelerde enflasyon çok düşüktür. Türkiye'de enflasyon olup, fiyatlar artarken, döviz fiyatlarının artmaması ve hatta aşağıya inmesinin ekonomi üzerindeki etkileri nedir?

Somut bir örnekle bakalım.

2002 yılında bir üretici bir gömleği 1,5 Liraya üretiyor olsun. Eğer benzer kalitede bir gömlek Çin tarafından 1 Dolarla satılıyorsa, bu gömleğin Türkiye'deki satış fiyatı 1,64 TL olacaktı. Bizim üreticimiz de Çin malıyla rekabet edebilecekti.

2010 yılına kadar yaşanan yüzde 110'luk enflasyonla, Türkiye'deki gömlek üreticisinin artık bu gömleği 1,5 Liraya üretmesi mümkün değildir. Maliyetler de aynı oranda artmışsa, bu gömlek, en azından 3,1 Liraya malolacaktır. Eğer Türk Lirasının değeri enflasyon oranında düşürülmüş olsaydı, dışarıda 1 Dolarla satılan Çin gömleğinin Türkiye'de satış fiyatı 3,3 Lira civarında olacaktı ve bizim üreticimiz bu ürünle rekabet edebilecekti.

Halbuki bu dönemde Türk Lirası daha da değerlendirildi. Artık geçmişte 1,64 Liraya satılan Çin gömleği, günümüzde 1,55 Liraya satılabiliyor. Çin'de enflasyon olmadığından, Türk Lirasının değeri de düşürülmediğinden, Türk Lirasının değeri düşürülmeyince Türk malının Çin malıyla rekabet edebilmesi mümkün olamamaktadır. Bu durumda, bizim üreticimiz önce maliyetleri kısarak rekabet gücünü korumaya çalışmaktadır. Ondan sonra da iflas etmekte, fabrikasını kapatmaktadır. Ya da fabrikasını Ürdün'e, Mısır'a taşımaktadır.

Ülkede enflasyon yaşanırken, Türk Lirasının değerinin enflasyonla benzer oranda düşürülmemesi, Türk sanayini çökertmede bir araç olarak kullanılmaktadır. Türkiye, ithal malları cenneti haline gelmiştir. İthal ürünler ucuzladığından, Türkiye'de sanayici de, çiftçi de, esnaf da perişan edilmektedir. Hükümet de bunu kabullenmektedir; hem uluslararası baskılar nedeniyle, hem de enflasyonun daha da artmasından korktuğundan.

Yukarıda anlatılanlar, yurtdışından gelen malların kendi sanayimizi çökertmesi boyutuydu. İşin bir de ihracat boyutu vardır.

2002 yılında Türkiye'de 1,5 Liraya satılan bir gömlek, Avrupa'ya 1 Dolarla satılabiliyordu. 2010 yılına

How Long to Recover?

gelindiğinde, 8 yılda yaşanan enflasyon nedeniyle, Türkiye’de bu gömleğin üretim maliyeti yaklaşık 3,1 Lira olmuştur. Eğer, Türk Lirasının değeri bu dönemde enflasyon oranında düşürülmüş olsaydı, bu gömleği yurtdışına yine 1 Dolardan satabiliyor olacaktık. Halbuki, enflasyona rağmen Türk Lirasının değeri değiştirilmeyince, bugün ülkemizde 3,1 Liraya mal edilen bir gömleğin yurtdışına satış fiyatı yaklaşık 2 Dolara çıkmaktadır. Halbuki bu gömleği 2 Dolara satabilmek mümkün değildir. Çin, aynı kalitede gömleği hâlâ 1 Dolardan piyasaya sürebilmektedir.

“Aşırı değerli TL” bugün ekonomimizin en önemli sorunlarından biridir. Bunu dayatan ve uygulatan da emperyalist güçlerdir. Aşırı değerli TL nedeniyle, ithalat patlamakta, ihracat düşmekte, işyerleri kapanmakta, ücretler düşürülmekte, işsizlik artmakta, sendikalar daha da zayıflamaktadır. Ayrıca, emperyalist güçler, enflasyona rağmen değeri düşürülmeyen ve hatta artırılan Türk Lirası aracılığıyla Türkiye’yi soymaktadır.

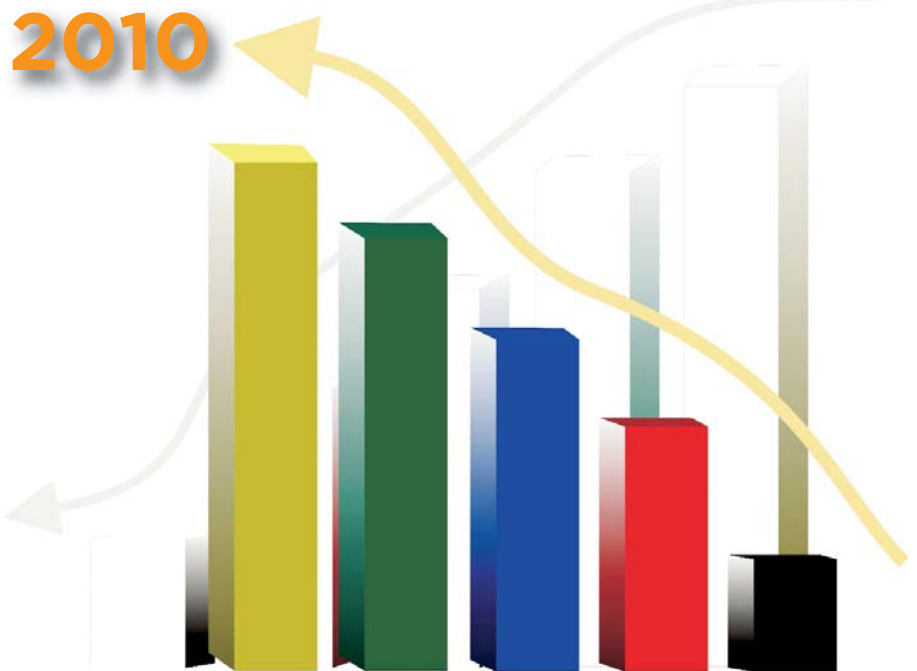
Bir Amerikalı 2002 yılında Türkiye’ye 1000 Dolar getirse, bunun karşılığında 1640 Lira alıyordu. Bu parayı hazine bonosuna veya devlet tahviline yatırıyordu; yani devlete

borç veriyordu. Bu yıllarda devletin ödediği faiz, enflasyonun çok çok üzerindeydi. Diyelim ki, enflasyon oranında faiz ödendi, gerçek faiz yüzde 0’dı. Amerikalının 2002 yılındaki 1640 Lirası, 2010 yılında yaklaşık 3500 Lira olmaktadır. Dikkat edilmesi gereken nokta, bu artışta reel faizin sıfır kabul edilmesidir; diğer bir ifadeyle, sadece enflasyon oranında bir artış sağlanmıştır. Halbuki gerçek artış, yüksek reel faiz nedeniyle daha

da fazladır. Amerikalı, 2010 yılında 3500 Lirasını alıp bunu Dolara çevirdiğinde, eline yaklaşık 2200 Dolar geçiyor. 2002 yılındaki 1000 Doları, 2010 yılında 2200 Dolar olmuş. Bu rakama, yalnızca enflasyon oranında bir faiz elde edilirse ulaşılıyor. Enflasyon oranının üstünde bir faiz alındığı düşünülüğünde, bu 2200 Doların epey üstüne çıkılıyor. Halbuki Türk Lirası ülkemizde yaşanan enflasyon oranında değer yitirmiş olsa, böyle bir soygun yaşanmayacaktı.

Türk Lirasının değeri, emperyalistlerin dayatmasıyla değil, Türkiye’nin çıkarları dikkate alınarak Merkez Bankamız tarafından belirlenmelidir. Ancak böylece, ihracat artırılabilir, ithalat kısıtlanabilir, borç yoluyla gerçekleştirilen soygun önenebilir.

Bu uygulamalar işçi ve kamu görevlisi sendikalarına ve konfederasyonlarına büyük zarar vermektedir. Ancak bu örgütlerimiz özellikle aşırı değerli Türk Lirası’nın ülkemiz ve kendileri açısından yarattığı sakıncaları görmemektedir. Konfederasyonlarımızın görevi, bu konuları öğrenip, izleyip, bu konularda politika geliştirmektir. AKP, gerek aşırı değerli TL, gerek özelleştirme ve benzeri politikalarla, işçilere, memurlara ve onların örgütlerine büyük zararlar vermiştir ve vermeye devam etmektedir. ■

Türkiye Ziraatçılar Derneği Başkanı İbrahim YETKİN:

“Tarım kesiminde yer alan küçük ve orta işletmeler hızlı bir yıpranma ve tasfiye süreci içindeler”

USIAD Haber Merkezi

Genel olarak Türkiye tarım politikaları süreçlerinden bahsedermisiniz?

Genel olarak Türkiye’de tarım politikalarından söz edilecekse, bunu bir kaç döneme ayırmak gerekiyor. Birincisi, Cumhuriyet dönemidir. Bilindiği gibi, Cumhuriyet, Osmanlı’dan feodal büyük toprak mülkiyetine dayalı, geri ve pazara ancak belirli kıyı ovalarında açılmış bir yapı devraldı. Köylü, Batı’daki angarya sistemine benzer yükümlülükler altındaydı ve elde ettiği ürünün önemli bir bölümünü aşar adı altında vergi olarak devlete veriyordu. Osmanlı yönetiminin son dönemlerinde, özellikle Çukurova ve Ege bölgesinde pamuk, tütün gibi ihraca yönelik endüstriyel ürünler üreten plantasyon tipi büyük işletmeler kurulmuştu. Bunların bir bölümü yabancıların kişisel mülkü ya da Reji gibi şirketlerin yönetimindeydi. Üretici köylü bu işletmelerde toprak kölesi durumundaydı. Köylünün kalkındırılmasının Cumhuriyet’in gelişmesinin zorunlu bir bileşeni olduğunu bilen Mustafa Kemal önderliğindeki yönetim ilk olarak 1925’te, feodal sisteme ait bir yükümlülük olan Aşar vergisini kaldırdı. Topraksız ve küçük köylünün güçlendirilmesi için 1927-1929 arasında 711 bin Hektar hazine arazisi köylüye dağıtıldı. Aslında çok daha geniş bir toprak reformu hedefleniyordu, ama o dönemde önce Şeyh Sait isyanı, ardından Dünya Krizi ve İkinci Dünya Savaşı bu süreci engelledi. Ancak alınan önlemler yetersiz de olsa savaş tarımsal

üretimin halkın beslenmesine yeterli asgari üretim düzeyini yakalamasına yardımcı oldu.

İkinci dönemi tarımda liberal dönem olarak adlandırabiliriz. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ekonomisi ile birlikte Türk tarımının dışa açılma dönemi başladı. Savaş sırasında tüm Avrupa yakılmış yıkılmış ve önemli bir tarım ürünleri açığı ortaya çıkmıştı. O dönemde savaş dışı kalmış tek bölge ülkesi Türkiye idi. Dolayısıyla Türkiye’ye verilen görev tarımsal üretimi artırmak ve Avrupa’nın besin açığını kapatmada yardımcı olmaktı. Bu arada, Türkiye’yi borçlandırmak ve ABD’ye bağımlı kılmak amacıyla yapılan Marshall Yardımı, o günkü stratejinin bir gereği olarak tarımda makineleşme ve teknolojiyi geliştirmeye yardımcı oldu. Özellikle Avrupa’nın tarımsal ürün ihtiyacını karşılamak için üretimin artırılması, tarım sektörünün pazara açılmasını hızlandırdı. Bu arada tarımsal üretimin geliştirilmesi açısından gerek duyulan bazı korumacı önlemler de devam ettir-

ildi. Böylece, ürün destek kapsamı genişledi. Girdi desteği ve makineleşme arttı. Kredi kullanımı arttı. İşlenen arazi miktarı 16 milyon hektardan 23-24 milyon hektara çıktı. Dünya pazarına açılmanın bir gereği olarak pamuk, tütün gibi sanayi ürünlerinin üretim oranı arttı. Gelişen tarımsal üretimin alt yapısını oluşturmak amacıyla DSİ Genel Müdürlüğü, EBK, Yem Sanayii, Zirai Mücadele ve Karantina Genel Müdürlüğü, Toprak Su Genel Müdürlüğü başta olmak üzere bir çok tarımsal KİT kuruldu. Üretici birlikleri tarım-sanayi birliğini geliştirecek sanayi yatırımlarına giriştiler. Yani bu liberal dönemin, daha sonraki liberalizm uygulamalarından bir farkı vardı; tarımsal üretimi genişletmek amaçlanıyor ve bu amaçla gerektiğinde devlet de devreye sokuluyordu. Bunun sonucu olarak, 1960-80 arasında Beş yıllık Kalkınma Planları devreye sokuldu. Planlı dönemin temel hedefleri, tarımsal üretimin artırılması, tarımsal destekleme politikalarının geliştirilmesi, tarım-

sal nüfusun azaltılması, teknolojinin geliştirilmesi idi. Nitekim bu dönemde, tarımsal desteklemeler kapsam ve oran olarak artmış, bunun sonucunda tarım sektörüne kaynak aktarılmıştır.

1980 sonrası uygulanan ekonomi politikaları (serbest piyasa koşulları) tarıma nasıl yansdı?

1980 sonrası Türk tarımı açısından bir dönüm noktasıdır. 24 Aralık 1979 tarihinde alınan istikrar önlemleri bu dönemin başlangıcını oluşturur. Bu dönemde, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere eskiden tarımsal hammadde ya da gıda maddeleri ithal eden gelişmiş ülkeler, tarımsal açıdan ihracatçı ülkeler haline dönüşmüşlerdi. Avrupa pazarının doyması dünyanın en büyük tarımsal üreticilerinden biri olan ABD'yi de yeni tarımsal pazarlar aramaya yöneltmişti. Bu durumda, gelişmiş ülkelerin etki alanına girmiş olan Türkiye'nin artık tarımsal üretimini geliştirecek politikalara bir nokta koyması, giderek tarımsal üretimden vazgeçip ithalatçı ülke konumuna gelmesi gerekiyordu. Ancak bu kolay bir iş değildi. Bunun için öncelikle korumacı tarımsal yapının dönüştürülmesi, mevcut destekleme politikalarının değiştirilmesi, piyasayı düzenleyen ve çiftçinin ürününü değerlendiren kurumların dağıtılması ve yok edilmesi gerekiyordu.

Bu amaçla ilk önce küreselleşme olgusu öne sürülerek, içine girilen yeni dönemde artık hiçbir devletin öz kaynaklarını koruma ve geliştirme gibi bir politikasının olamayacağı, her ülkenin küresel ekonominin bir parçası olması gerektiği, yoğun bir biçimde propaganda edildi. Ardından tarımsal KİT'lerin özelleştirilmesi başlatıldı. Ancak, tarım kesiminin taşıdığı büyük önem ve ülke nüfusunun hala önemli bir bölümünü barındırması (1980'de yüzde 56 idi. Bu rakam 2000'li yıllarda yüzde 35'e düşmüştür), siyasi kaygılar gibi nedenlerle bu süreç oldukça ağır bir biçimde işledi ve yaklaşık 20 yıl sürdü. Bu süreçte, TEKEL, YEMSAN, SEK, EBK, ORÜS gibi kurumlar özelleştirildi ya da tasfiye edildi. Şeker Fabrikaları A.Ş. gibi kurumların özelleştirme yoluyla tasfiyesi için tüm hazırlıklar yapıldı.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin sınai işletmeleri kapatıldı ya da kapatılmaya zorlandı, ülke kalkınmasının

1960-80 arasında Beş yıllık Kalkınma Planları devreye sokuldu. Planlı dönemin temel hedefleri, tarımsal üretimin artırılması, tarımsal destekleme politikalarının geliştirilmesi, tarımsal nüfusun azaltılması, teknolojinin geliştirilmesi idi.

kilit sektörü olan tarımsal sanayinin gelişmesi önlendi. Bu çerçevede 1985 yılında Toprak Sulama Teşkilatı ve Ziraat Donatım Kurumu kapatıldı. Tarım Bakanlığı teşkilatı içindeki genel müdürlükler dağıtıldı ve teknik personel işsiz kılındı. Bu arada ithalatın serbestleştirilmesi yoluyla tarım ve hayvancılık alanında üretim yapan toplum kesimi iflasa sürüklenerek caydırılmak istendi. Bu politikanın özellikle hayvancılık alanında yarattığı yıkım bugün tam anlamıyla ortaya çıkmış durumdadır. Geçmişte bölgenin en büyük hayvan üretici potansiyeline sahip olan ve hayvan ihraç eden Türkiye, bugün et ithal eden bir kaçak hayvan cenneti haline gelmiştir. Yerli ırkları ıslah yerine dışarıdan uyum sorunu olan, hastalıklı hayvanlar ithal edilmiş, YEMSAN, EBK VE SEK'in devreden çıkarılması ile üretici ürettiğini değerinin çok altında satmaya ve piyasadan çekilmeye yönlendirilmiştir.

Tarım ürünlerinin ithalat - ihracatı ve buna bağlı olarak Pazar sorunu ne durumda?

Türkiye'nin tarımsal ürünler toplam dış ticareti 2007'de 43 milyon dolarlık bir eksiyle aşağı yukarı denkti. 2008'de 1.5

milyar dolardan fazla açık verildi. 2009'da bu rakam 1.5 milyar dolar fazlaya döndü. Burada, tarım sektöründeki büyüme ile orantılı olarak tarım ve gıda maddeleri ihracatında bir artış olduğu açıkça görülüyor. Küçülme dönemlerinde ise tarımsal dış ticaret açığı büyüyor. Ancak tarımsal hammadde açısından duruma baktığımızda son üç yılda 3 ila 4 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı olduğunu görüyoruz. Örneğin 2009 yılında tarımsal hammaddelerde 607 milyon dolarlık ihracatımız, buna karşılık 3.5 milyar dolardan fazla ithalatımız var: Açık 2.9 milyar dolar. Bilindiği gibi 2009 yılında ekonomi genelde daralırken tarım sektöründe büyüme oldu. Bu yılın ilk çeyreğinde ise ekonominin genelinde yüzde 10'un üzerinde büyüme görülürken tarımda yüzde 3.8 oranında küçülme oldu. Bu da bu yılın tarımsal dış ticaret rakamlarının iyi olmayacağına bir göstergesi. Burada şu gerçeği de görmek gerekiyor. Diğer sektörlerde büyüme rakamları geçen yıl yaşanan rekor küçülmeden dolayı büyük geliyor. Tarımda ise geçen yıl bir büyüme oldu, ama bu sürdürülemedi. Neden? Çünkü geçen yılki büyüme sürdürülebilir bir büyüme değildi. Yani çiftçi kâr ettiği yatırım yaptığı için tarım büyümedi. Tarımda zarar eden çiftçinin kentlerde iş bulma umudu kalmadığı için kente göç durdu, hatta bir ölçüde geri dönüş gerçekleşti. Tarım yapmak zorunda kalan çiftçi borçlanarak üretimi sürdürdü. Böyle bir büyümenin tıkanacağı belliydi, öyle de oluyor.

Türk tarım ürünlerinin dünya piyasalarındaki durumuna gelince, dünya genelinde de baktığımızda, tarım-

sal ağırlıklı üretim yapan ülkelerin birçoğunda üreticilerin örgütsüz olduğunu, üretimin giderek uluslararası dev şirketlerin eline geçtiğini, küçük üreticilerin bunlar karşısında pazarlık edemediğini görüyoruz. Yine son yıllarda sıkça gıda enflasyonu diye bir kavramla tanıştık. Ve geçtiğimiz yıllarda gördük ki, gıda üretim ve ticaretini denetleyen güçler bir kartel gibi hareket ederek belirli ürünler üzerinden spekülasyon yoluyla büyük kazançlar elde edebiliyorlar. Bunun sonucunda, dünya piyasasında bazı ürünlerin fiyatlarında büyük oynamalar oluyor. Buğday gibi çok önemli ve bol bir üründe bile bir yılda % 100'e varan artışlar olabiliyor. Bunun sonucunda gıda fiyatları, petrol fiyatları gibi bir seyir izleyebiliyor. Dolayısıyla, belirli bir konjonktürde ucuza alabiliriz dediğiniz bir ürünü, bir yıl sonra o üründen vazgeçtiğiniz takdirde bir kaç kat yüksek fiyatla almak zorunda kalabiliyorsunuz. Bu durumda bir yandan dünya piyasalarında rekabet edebilir ürünlere ağırlık verirken, diğer yandan temel tüketim maddelerinin hammaddesi durumundaki ürünlerde en azından kendine yeterliliği korumaya önem vermek gerekiyor.

Tarım sektöründe denetim ve ar-ge çalışmaları yeterli midir? Değilse neler yapılmalıdır?

Tarım sektöründe ar-ge çalışmaları yetersiz; çünkü genelde tarıma yapılan yatırımlar yetersiz. Tarıma kaynak aktarmadan, bir büyüme perspektifiniz olmadan neden ar-ge'ye yatırım yapacaksınız ki? Bu amaçla marka tescilde, pazar araştırmalarında, patent alanında bazı destekler var ama işin temeli gelip tarım sektörüne yapılan yatırım ve verilen genel destek noktasında düşümleniyor. Türkiye'de tarımsal destekler yıllardır toplam 5.5 milyar TL civarında duruyor. Ar-ge çalışmalarının bu desteklerden aldığı pay da fazla değişmiyor.

Tarım sektöründe uygulanan yasal düzenlemeler Türk tarımını ve uluslararası konjonktürünü nasıl belirlemektedir?

Tarım sektöründe yapılan yasal düzenlemeler ağırlıklı olarak AB ile uygulama ve mevzuat birliği sağlamak amacıyla. Ancak, AB ile ilişkil-

İthalatın serbestleştirilmesi yoluyla tarım ve hayvancılık alanında üretim yapan toplum kesimi iflasa sürüklenerek caydırılmak istendi. Bu politikanın özellikle hayvancılık alanında yarattığı yıkım bugün tam anlamıyla ortaya çıkmış durumdadır.

erdeki tıkanma biliniyor. Özellikle tarım alanında bu tıkanma daha belirgin. Bu durumda, meseleye AB mevzuatını Türkiye'ye yerleştirmekten çok, bizim neye ihtiyacımız var? sorusundan hareket etmek bana daha doğru geliyor. Bu alanda son dönemde yapılan en önemli değişiklik destekleme modelinde bir değişikliğe gidilmesi ve havza bazlı destekleme modelinin uygulamaya konulması. Havza bazlı destekleme modelinde, verimli ürünlerin ağırlıklı olarak desteklenmesi yaklaşımı var.

Buna bağlı olarak teşvikler yoluyla bazı geleneksel ürünlerden piyasa değeri daha yüksek alternatif ürünlere geçiş hedefleniyor. Bu yaklaşımı genelde olumlu buluyoruz, ancak fındık gibi,

şeker pancarı gibi bazı geleneksel ürünlerimizin çok özel iklim ve coğrafi koşullarda yetiştiklerini bunların alternatifini yaratmanın kolay olmadığını da belirtmek gerekiyor. Bu ürünlerde alternatif yaratmaya çalışmaktansa bunların piyasalarını geliştirmeye çalışmanın daha doğru olacağını düşünüyoruz. Ayrıca, bir de bu destek havzalarında yetiştirilen hububat gibi bazı geleneksel ürün türleri var. Bunların diğer ürünlere kısa vadede geçişi mümkün değil, eğer bu sürede bu işletmeler bugün aldıkları desteklerden mahrum kalırlarsa, büyük bir tasfiye süreci yaşanabilir ve üretim plantasyon türü işletmelere kayabilir. Bu da bu sistemin uygulanmasına bakmak gerektiğini gösteriyor.

Türk tarım sektöründe devlet destekleri yeterli midir? Başka neler yapılmalıdır?

Genelde yetersiz olduğunu biraz önce belirttim. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın 2010 yılı bütçesi ise toplam 7 milyar 640 milyon TL olarak belirlendi. Bunun içinde yer alan transfer bütçesinin desteklemelere ayrılan bölümü 5 milyar 605 milyon TL. 2010 yılı

toplam bütçesinin 286 milyar 928 milyon TL olduğu düşünülürse, tarıma ayrılan kaynak, bütçenin yaklaşık yüzde 2'sini oluşturuyor. Üyesi olmayı hedeflediğimiz AB'de bu oranın yaklaşık yüzde 40 olduğu düşünülürse, bu oranın ne kadar düşük kaldığı daha iyi anlaşılır. Ayrıca, bilindiği gibi geçtiğimiz yıllarda bir Tarım Yasası çıkarıldı. Buna göre, tarıma ayrılan destek miktarının Milli Gelirin %1'inden az olmaması gerekiyor. Mevcut rakamı Türkiye'nin Milli Geliri ile kıyasladığımızda ise 0,54 gibi bir rakam çıkıyor. Yani yasanın öngördüğü asgari miktarın yaklaşık yarısı. Ama bu kadarla da kalmıyor. Bilindiği gibi geçen yıl bütçeden tarıma ayrılan kaynakların % 10'u tasarruf gerekçesiyle kesilmişti. Bu yıl da bu ayrılan miktarın 706 milyon lirasını TMO'nun fındık alımından çekilmesi, fındık ekim alanlarının sınırlandırılması nedenleriyle fındık üreticisine uğrayacağı zararı karşılamak amacıyla ödenecek olan para oluşturuyor. Bu meblağ düşüldüğünde, 2010 bütçesinden tarımsal üretimi desteklemek amacıyla ayrılan paranın gerçek miktarı 4 milyar 899 milyon liraya iniyor. Bu da milli gelirin yaklaşık % 0,47'sini oluşturuyor. Yani rakam, olması gerekenin yarısından da az oluyor. Yapılması gerekenlerin başında, tarıma verilen destekleri en azından Tarım Yasasında belirtilen miktara yükseltmek geliyor. Bu

Tarımda zarar eden çiftçinin kentlerde iş bulma umudu kalmadığı için kente göç durdu, hatta bir ölçüde geri dönüş gerçekleşti. Tarım yapmak zorunda kalan çiftçi borçlanarak üretimi sürdürdü. Böyle bir büyümenin tıkanacağı belliydi, öyle de oluyor.

da şu andaki desteklerin yaklaşık bir kat artırılması anlamına geliyor.

Türk tarım sektöründe ulusal ve uluslararası örgütlenmeler ne düzeyde?

Bilindiği gibi, ülkemizde de tarımsal işletme büyüklüğü açısından küçük ve orta işletmeler ağırlıktadır. Miras hukukumuzda göre, bu işletmeler zaman içinde daha da bölünmekte ve küçülmektedir. Ve bu işletmeler, büyük ölçüde geleneksel yöntemlerle tarım yapan işletmeler olduklarından piyasa koşullarına uyum sağlamakta güçlük çekmekte ve bir bölümü uyum sürecini gerçekleştirirken büyük bölümü tasfiye olmaktadır. Nitekim 1991 yılında Türkiye'de 4 milyon tarım işletmesi vardı. 2001 yılında işletme sayısı 3 milyona düştü. Son veriler, bu azalmanın devam ettiğini gösteriyor. Bu işletmeler, büyük ölçüde örgütsüz durumda.

Uluslararası piyasalarda ise yalnız

alıcı değil, üretici de bilinçli ve örgütlü. Bu, girişimciler açısından olduğu kadar üreticiler açısından da geçerli. O ülkelerde bizdeki gibi, kendi başına bir şeyler yapmaya çalışan küçük üretici modeli çoktan tarihe karışmış durumda. Küçük üretici varlığını sürdürüyor; ama kooperatifler içinde örgütlü bir biçimde. Üstelik bu kooperatifler, yalnız üretim alanında değil, tarımsal sanayi ve tarımsal pazarlama alanında da çok etkin. Örneğin, AB'de kooperatiflerin ağırlığı, süt sektöründe % 80, hububatta %70, yemde %50, gübrede %75. Şeker üretiminde bu oran, %100 ile %75 arasında. Pazarlamadaki paylarına baktığımızda, AB'de tarımsal girdi sağlamada kooperatiflerin payı %50, pazarlamada %60, ihracatta %50'den fazla. Yine AB ülkelerinde tarımsal gıda sanayinde kooperatiflerin payı %50 civarında. Üretici birlikleri açısından da benzer bir durum söz konusu. Örneğin, AB ülkeleri genelinde toplam yaş sebze-meyvenin %40'ı üretici birlikleri tarafından üretiliyor. Belçika ve Hollanda'da bu oran %70'lerde, İspanya'da %50, Fransa'da %55, İtalya'da %30.

Doğal olarak böyle bir tablo içinde bir fiyat istikrarı yakalayabiliyorsunuz. Oysa ülkemizde küçük ve orta üretici etkin bir örgütlenme içinde değil. Kooperatiflerin büyük bir bölümü işlevsiz. Kooperatifler eskiden yurtdışına işçi göndermek için falan kuruluyordu; şimdi de bir takım teşviklerden yararlanmak için kuruluyor, ama çoğu kağıt üzerinde ve güçsüz. Bununla birlikte Pankobirlik, Marmarabirlik gibi örnek üretici ve tarım satış kooperatifleri birlikleri de var.

Bu birlikler küçük ve orta üreticiyi organize ederek, tarım, sanayi ve pazarlama kuruluşlarını bir arada organize ederek iç ve uluslararası piyasaya ürün veriyorlar ve ortaklarına gelişim imkanı sağlıyorlar. Ancak ne yazık ki bu tür kuruluşlarımızın sayısı oldukça az ve onlar da yeterince destek görmüyorlar. Üretici birlikleri ise dernekler kanunu esas alınarak, dernek gibi kurulmuş örgütlenmeler. O yüzden bir türlü güçlenemiyorlar. Sonuçta, üretici örgütsüz olunca pazarlama aşamasında son derece örgütlü bir ticaret ağıyla karşı karşıya kalıyor ve ürününü değerinden satma imkanına sahip olamıyor. Bu örgütlü pazarlama ağı, aynı zamanda

tüketici de örgütsüz olduğundan bire aldığı ürünü dörde, beşe satabiliyor. Özetlersek, son yıllarda piyasalarda yaşanan hızlı değişim süreci karşısında tarım kesiminde yer alan küçük ve orta işletmeler hızlı bir yıpranma ve tasfiye süreci içindeler. Bunun önlenmesi için bu işletmelerin kooperatifler ve üretici birlikleri bünyesinde toplanması ve desteklenmesi gerekiyor. Gelişmiş dediğimiz ülkelerde bu süreç başarılmış durumda.

Son olarak Türkiye tarım sektörünün sorunlarına ilişkin çözüm önerileriniz nelerdir?

Bir kere, en baştan şunu belirteyim, tarımsal işletmelerin en büyük sorunu kaynak sorunudur. Kaynak nasıl yaratılır? En başta öz kaynak yaratarak. Yani bir ürünü üretip sattıktan sonra elinizde kalan meblağla. Bu açıdan bakıldığında, tarım ürünlerinin üretici fiyatlarının yıllardan beri genel enflasyon oranının altında bir artış gösterdiğini görüyoruz. Buna karşılık üretimde kullanılan mazot, gübre, ilaç, su, elektrik gibi tarımsal girdilerin fiyatlarındaki artış oranı enflasyonun çok üzerinde. Yani normal koşullarda üretim yapan bir işletme, piyasa koşullarında öz kaynak artırımı bir yana kaynaktan yiyor. Demek ki, ilk olarak bu girdi-fiyat makasının üretici aleyhine açılmasını durdurmak lazım. Bir diğer kaynak, devlet desteğidir. Bilindiği gibi, tarım tüm dünyada devlet tarafından desteklenen bir sektördür. Bunun sebepleri açık olduğu için burada buna girmeyeceğim. Nitekim girmeyi hedeflediğimiz AB, bütçesinin yaklaşık %40'ını tarımsal desteklere ayırıyor. Buna karşılık Türkiye'de bu oran bütçenin yaklaşık %2.5'u. Bir üçüncü kaynak, tarımsal kredilerdir. Türkiye'de son yıllarda tarımsal kredilerin hacmi hızla artıyor. Bu iyi bir gelişme. Ancak tarımsal kredi hacminin büyümesi ve bunların geri dönüşü genelde sektörün durumunun uzun vadede iyiye gitmesiyle mümkündür. Bu açıdan bu olumlu tablonun bozulmaması açısından yukarıda belirttiğimiz önlemlerin büyük önemi vardır. Bu arada gerek havza bazlı destekleme modeline geçilerek, gerekse teşvikler yoluyla bazı geleneksel ürünlerden piyasa değeri daha yüksek alternatif ürünlere geçiş

yönünde çabalar var. Bunları da genelde olumlu buluyoruz, ancak fındık gibi, tütün gibi bazı geleneksel ürünlerimizin çok özel iklim ve coğrafi koşullarda yetiştiklerini bunların alternatifini yaratmanın kolay olmadığını da belirtmek gerekiyor. Bu ürünlerde alternatif yaratmaya çalışmaktansa bunların piyasalarını geliştirmeye çalışmanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.

Tarımsal dönüşüme ve piyasa koşullarına en iyi ayak uyduran alt sektörlerin başında sebze ve meyve üreticiliğinin geldiğini belirtmiştik. Bu sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin en büyük handikapı bilinçsiz ilaç ve gübre kullanımıdır. Bu açıdan ilaç ve gübre kullanımını denetlemeye yönelik önlemlerin de muhakkak ki uzun vadede olumlu sonuçlarını alacağız. Bu uygulamaların genişletilmesi iç piyasadaki olumsuz durumu da bir ölçüde düzeltecektir.

Fındık gibi, şeker pancarı gibi bazı geleneksel ürünlerimizin çok özel iklim ve coğrafi koşullarda yetiştiklerini bunların alternatifini yaratmanın kolay olmadığını da belirtmek gerekiyor. Bu ürünlerde alternatif yaratmaya çalışmaktansa bunların piyasalarını geliştirmeye çalışmanın daha doğru olacağını düşünüyoruz.

Pazarlama alanında yaşanan sorunların çözümü de tarımsal işletmelerin gelişmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır. Türkiye'de sebze meyve ticaretinde kayıt dışılık oranının yüzde 70 düzeyinde olması, bundan dolayı devletin uğradığı salt vergi kaybının 5 milyar doları bulması, yaş sebze ve meyvenin üreticiden tüketiciye ulaşması sürecinde yüzde yüz ile üç yüz arasında fiyat artışlarının görülmesi göz önüne alındığında, Türkiye'de yaş sebze ve meyve ticaretinin düzenlenmesi açısından bazı önlemlerin alınması gerekliliği açıktır. Ancak, burada bir düzenleme yaparken şu hususların göz önünde bulundurulması zorunludur: Türkiye'de yaş meyve ve sebze ticaretinde görülen yüksek kayıt dışılık, büyük ölçüde üreticinin örgütsüz olduğundan, var olan mevzuatın uygu-

lanamamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, burada esas görev kamu yönetimine düşmektedir. Etkili bir kamusal düzenleme ve denetlemenin yanı sıra üretici örgütlerinin geliştirilmesi piyasanın düzenlenmesi açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Yine tarımsal işletmelerin büyük bölümü, arazi parçalanması nedeniyle küçülme eğilimi göstermektedir. O nedenle bu alanda işletmelerin parçalanmasını önlemek, hatta kooperatifler ve üretici birlikleri aracılığıyla küçük üreticileri daha büyük işletme birimleri oluşturmaya teşvik etmek modern teknolojinin kullanımı ve bilinçli üretim açısından büyük önem taşımaktadır. Örneğin AB ülkeleri genelinde toplam yaş sebze-meyvenin yüzde 40'ı üretici birlikleri tarafından üretilmektedir. Kooperatiflerin payı da eklendiğinde bu oran çok daha yükselmektedir.

Hayvancılık açısından ise, yapılması gerekenlere gelince, et fiyatlarının artması karşısında alınması gereken önlemler deyince hemen akla ithalat yolunun açılması gelmektedir. Oysa Türkiye, bu yoldan daha önce geçmiştir ve bugünkü olumsuz tablonun oluşması ithalat kapılarının açılması ile başlamıştır. Bugün et fiyatlarının yüksek olması nedeniyle et ithalatının başlaması durumunda belki, geçici bir süre için et fiyatları düşecektir; ancak orta ve uzun vadede rekabet şansını tamamen yitiren yerli üreticiler bu durumda hayvancılık yapmaktan vazgeçecekler ve bu durumun sonucunda et fiyatları kalıcı bir biçimde bugünkünden çok daha yüksek hale gelecektir. Et sorunu karşısında çare üretimin artırılmasıdır. Üretimin artırılması için de, yem fiyatlarına yönelik destek ve yem bitkilerine verilen teşvik arttırılmalıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde uygulanan mera yasakları kaldırılmalı ve bu durumda artabilecek hayvan kaçakçılığına karşı gerekli önlemler alınmalıdır. Hayvancılığa verilen teşvikler artırılmalıdır. Et verimini arttırmak ve verimsizliğin neden olduğu hastalık ve erken kesimleri önlemek için küçük üreticilerin elindeki hayvanların toplu bakım ve sağımının yapılacağı hayvan kreşleri oluşturulmalıdır. Ve EBK güçlendirilerek et piyasasında düzenleyici rol oynayabilecek bir konuma getirilmelidir. ■

İnş. Müh. Su Politikaları Uzmanı Dursun YILDIZ:

"Su Kaynakları Yönetimi Kurumsal Yapısı Yenilenmelidir!"

USIAD Haber Merkezi

İnşaat Mühendisi ve Su Politikaları Uzmanı, aynı zamanda Genel Başkan Danışmanımız Dursun YILDIZ ile küresel su politikaları, Türkiye’de uygulanan su politikaları ve çözüm önerilerini konuştuk.

Su üzerine küresel politikalar nasıl oluşturulmaya başlandı?

Su üzerine küresel politikaların düşünce olarak yaklaşık çeyrek yüzyıl önce ortaya çıktığı ve şekillendirilmeye çalışıldığı görülüyor. 1992 yılında Dublin’de toplanan Su ve Çevre Konulu Uluslararası Konferans, suyun ekonomik bir meta olarak kabul edilmesi açısından önemlidir. Daha sonra bu politikaların kurumsal ayaklarının oluşması ise 1990’lı yılların ortalarına rastlıyor. 1996 yılında

Fransa’da kendisini Dünya Su Güvenliği İçin Çok Yönlü Uluslararası Bir Ortaklık olarak tanımlayan Dünya Su Konseyi kuruluyor.

Küresel su politikalarının en önemli aktörlerinden olan bu kuruluş 1997 yılından itibaren her üç senede bir Dünya Su Forumları’nı düzenliyor. Yine 1996 yılında Birleşmiş Milletlerin ve hükümetlerin, çok ortaklı bankaların, özel sektörün ve STK’ların yer aldığı Küresel Su Ortaklığı örgütü kuruluyor. Bu ortaklığın amacı da ulusal ve uluslararası düzeyde içme suyu ve arıtma sektörüne ilişkin çalışmalarını küresel bir anlayışla yürütmek olarak belirleniyor. Bu ortaklık Dünya Su Konseyi’nin politikalarının ülkeler düzeyinde benimsenmesi konusunda da çalışıyor.

“Ülkemizin su kaynakları planlamasından su hizmetleri yönetimine kadar mevcut sisteminin kurumsal ve yasal altyapısı hızla yenilenmelidir. Bu düzenleme yapılırken su kaynaklarının merkezi kamusal bir otorite tarafından planlanması ve tüm uygulamaların etkin bir kamusal denetime tabi tutulması kesinlikle gözden uzak tutulmamalıdır”

Su hizmetleri konusunda uluslararası düzeyde bir serbestleşme var mı?

Hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi konusundaki çerçeve anlaşması olan GATS'ı 1994 yılında 125 ülke imzaladı. Hizmet ticaretini aşamalı bir şekilde serbestleştiren bu çerçeve anlaşma 1995 yılında yürürlüğe girdi. Bu anlaşma Çevre Hizmetleri başlığı altında su iletim sistemleri ve atık su işlem'yi özel sektöre devredilmesi gereken hizmetler kapsamına almıştır. Aslında yerel yönetimler eliyle yürütülen hizmetlerin piyasaya açılması bu kapsamda yer alıyor. Böylece su işletmesi konusunda hizmet veren çok uluslu şirketlerin önündeki engeller azalmış oldu.

Su konusunda dünyada son yıllarda artan bir hareketlilik var, bu neden kaynaklanıyor?

Su konusunda dünyada artan bir hareketlilik var. Sebebi, sadece küresel ısınma sonucunda ortaya çıktığı ileri sürülen iklim değişikliğinin su kaynaklarına etkisi değil, suyun gelişmiş ülkeler ve küresel şirketler için 1990'lı yıllarda ilgi alanı ve başlıca gündem maddelerinden birisi olmasıdır. Diğer taraftan tüm dünyadaki su endüstrisi pazarının olası yıllık karının yüz milyarlarca dolar olarak açıklanması bu alana olan ilgiyi artırdı. Yine 2000'li yılların başında önemli dergilerde suyun yakın bir gelecekte dünyanın en büyük ve karlı iş olanaklarından birisi olacağının ileri sürülmesi ve yön gösterilmesi bu alandaki ticari hareketliliğin artmasında rol oynamıştır. En önemli neden ise 80'li yıllardaki neoliberal politikalar ile küresel sermayenin sıkışlığını açmaya yönelik uygulamalar doğrultusunda bu büyük pazarın serbest ticarete açılmış olmasıdır.

Bu hareketlilik gelişmekte olan ülkelere nasıl yansdı?

21. yüzyıl, dünya genelinde ve özellikle az gelişmiş ülkelerde su kaynaklarının nasıl yönetileceği üzerine uzun erimli strateji belirleme çabaları ile açıldı. Bu çabalar ve politikalar daha önce yapılan teorik ve kurumsal hazırlıklarla da birleşerek gelişmekte olan

ülkelerin su politikalarına yön vermeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da birçok ülkede özel su şirketlerinin işletmeye girmiş ve su hizmetlerinin bir bölümü özelleştirilmiştir. Bu hareketlilikten az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin su kaynakları yönetimi politikaları ile birlikte kurumsal yapıları ve uygulamaları etkilenmiştir.

Ülkemizde içme suyu hizmetlerinin özelleştirilmesi ile ilgili girişimler oldu mu?

Evet oldu. Bunlar Antalya Belediye su işletmeciliği, İzmit, Çeşme Alaçatı ile Bursa su işletmeciliğinde imtiyaz anlaşmaları şeklinde ortaya çıkan

örneklerdir. Ancak bu uygulamaların çok başarılı olduğunu söylemek mümkün değil. Suyun yaşamsal bir doğal kaynak oluşu ve sosyal açıdan taşıdığı önem bu uygulamaları zorlaştırıyor.

Edirne'de basına da yansıyan konudaki su pazarı nasıl bir pazar?

Orada ortaya çıkan durum daha önce konuştuğumuz su işletmeciliği üzerine küresel ölçekli politikaların Türkiye'de uygulanmasına yönelik düşünce ve planları kapsıyor. Bu alandaki çok uluslu şirketler içme suyunu da küresel ölçekli ince stratejiler ile çeşitli ülkelerde kendilerine uygulama alanı arıyorlar. Ülkemizdeki tüm belediyelerin su işletmeciliği dikkate alınarak yapılmış bir hesaba göre pazarın 90-100 milyar dolar büyüklüğünde olduğu ileri sürülüyor. Ancak ben bu pazarın en azından hemen böyle bir büyüklüğe ulaşacağını düşünmüyorum.

Bu uygulamaların sakıncaları neler olabilir?

Bu konuda çok çeşitli şeyler söylenebilir. Hizmetin kalitesinin düşeceği ve su ücretlerinin artacağı söylenebilir ancak bütün bunların yanında su işletmeciliğinin özelleştirilmesinin bence en önemli sakıncası, belediyelerin su ve atık su hizmetleri karşılığında toplanan gelirlerinin kamu

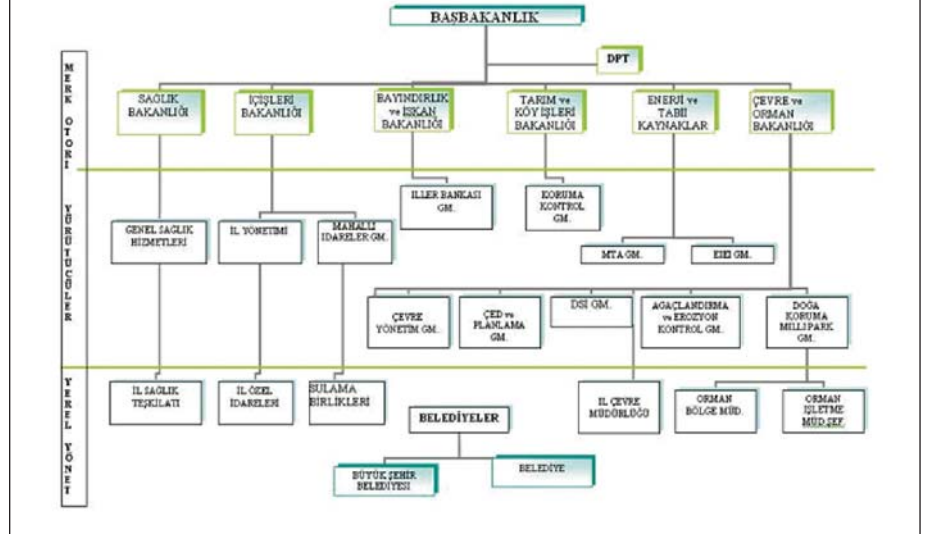
finansman döngüsü yerine piyasa-borsa finansman döngüsünde hareket etmeye başlaması olacaktır. Dolayısıyla borsa siteminde dönen bu kaynak uluslararası mali sisteme ait bir unsur haline gelecektir. Bu durumda kamu hizmet alanı önemli bir finansman kaynağından vazgeçmiş olacaktır. Bunun yanı sıra su ücretlerinde artışlar ve yeterli ve temiz suya ulaşım da zorluklar yaşanabilecektir.

Bu konunun insanların suya ulaşma hakkı gibi bir boyutu var mı?

Aslında en önemli boyutu bu. Su ücretlerinde artışlar veya kartlı su sayacı sistemine geçilmesi yeterli ve temiz suya ulaşımı zorlaştırabilmektedir. TÜİK'in 2005 yılı gelir dağılımı istatistikleri ve bu istatistikler kullanılarak ATO tarafından 2008 yılında yapılan Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Açlık Yoksulluk Sınırı Araştırması sonuçları çok çarpıcıdır. Bu sonuçlara göre yaklaşık 865 bin ailenin hane başına ortalama aylık geliri 251 TL'dir. Bunun üstündeki 865 bin ailenin hane başına ortalama geliri ise 450 TL'dir. Bir diğer 865 bin ailenin hane başına ortalama aylık geliri ise 571 TL'dir. Araştırmada Türkiye'de yaklaşık 3 milyon 500 bin ailenin hane başına ortalama aylık gelirinin 250 TL ile 667 TL arasında olduğu ortaya çıkmıştır. Bu gelirlerin hane başına aylık ortalama olduğuna dikkat edilmelidir. Bu hanelerde yaklaşık 15 milyon kişi yaşamaktadır.

Bu durum ülkemizde su, elektrik, doğalgaz gibi hayati ihtiyaç alanlarında bu ücretlerin artmasına neden olabilecek politikaların ne denli büyük zararlar verebileceğini ortaya koymaktadır. Yani siz 450 TL'nin altında bir ortalama hane geliriyle geçinmeye çalışan yaklaşık 7,5 milyon kişiyi ayda hane başına gelen çok yüksek bir su faturasına mahkum edemezsiniz. Uygulanılan politikalar yaşamsal bir kaynak olan suyun bu kesimler tarafından da rahatlıkla tüketilebilmesine olanak tanıyan sosyal politikalar olmalıdır. Aksi takdirde bu hayati doğal kaynağa erişme hakkını kısıtlamış olursunuz ki bu aynı zamanda insan haklarının da ihlali olur.

Su Kaynakları Yönetiminden Sorumlu Kurumlar

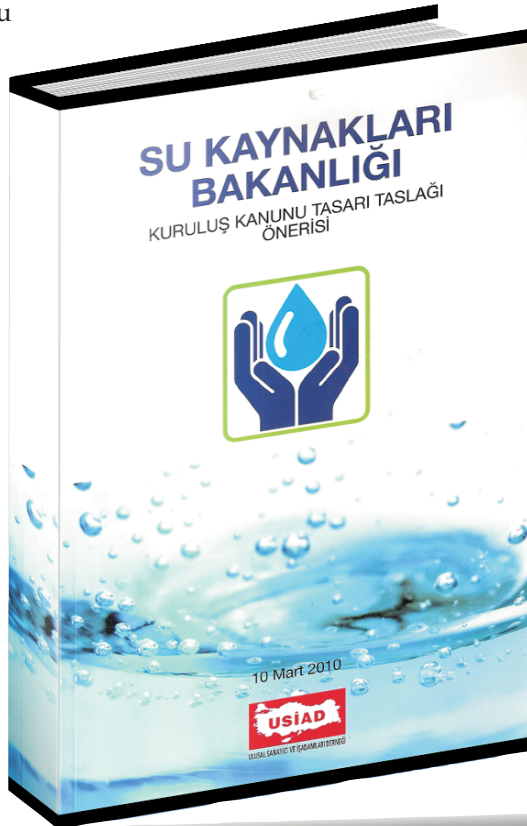
Mevcut politikalar ve yönetim sistemleri uygun ve yeterli mi?

Hayır. Ülkemizin su kaynakları planlamasından su hizmetleri yönetimine kadar mevcut sisteminin hızlı bir şekilde yenilenmesi gerekir. Bu yenilenmede sistemin çok başlılıktan ve çok parçalı yapısından kurtarılması esas alınmalıdır. Yetki karmaşası ortadan kaldırılmalıdır. Sistemin hızlı ve verimli bir şekilde çalışmasını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Havza bazında entegre

planlama anlayışı hızla uygulamaya konulmalıdır. Buna ihtiyaç vardır. Ancak bu yapılırken su kaynaklarının ülke çapında merkezi kamusal bir otorite tarafından planlanması ve tüm uygulamaların etkin bir kamusal denetime tabi tutulması kesinlikle gözden uzak tutulmamalıdır. Aksi takdirde bugün yaşadığımızdan daha büyük bir karmaşa yaşanır. Doğal ve mali kaynaklarımız verimsiz bir şekilde kullanılır.

Öncelikli olarak ne yapılmalı?

Çok kısa olarak: Öncelikle su üzerine küresel bu politikaların amaç ve hedefleri anlaşılmalı ve bu politikalar konusunda farkındalık yaratılmalıdır. Bunun yanı sıra su kaynakları yönetimi kurumsal yapısı yeni kurulacak bir Su Kaynakları Bakanlığı bünyesinde hızla yenilenmelidir. Bunun için Su Kaynakları Bakanlığı yasası bir an önce çıkartılmalıdır. Bir diğeri su hizmetleri yönetimi konusundaki bölgesel uygulamalar ülke genelinde uygulanacak politikalarla desteklenmelidir. Örneğin kırsaldan kente olan göçü durdurmadan kentlere içme ve kullanma suyu temininde yakın gelecekte zorluk yaşanacaktır. Ayrıca su kaynakları yönetimi öncelikle eldeki mevcut suyu en verimli şekilde kullanma üzerine yoğunlaşmalıdır. Son olarak su konusundaki toplumsal bilincin oluşmasına yönelik çalışmalar arttırılmalıdır. ■

Ortadoğu'daki Reel Politiğin Nesnel Bir Özeti

EROL MANİSALI
Cumhuriyet
26.07.2010

■ Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra uluslararası ilişkilerde en fazla Ortadoğu tartışılır oldu. Tartışmalardan da öteye en kanlı savaşlar ve ölümler bu bölgede yaşandı ve halen de yaşanmakta.

■ Bölgedeki eski Doğu-Batı dengesi (kimilerine göre dehşet dengesi) bozuldu. ABD ve AB ağırlıklı (Batı ağırlıklı) bir yeniden yapılanma süreci başlatıldı.

■ Irak'ın işgali, Lübnan'daki ve Afganistan'daki müdahaleler, Türkiye'nin güneydoğusunda tırmandırılan terör, patlatılmaya hazır bir İran volkanı, yaşanan sürecin felaket manzaralarıdır.

Petrol, doğalgaz ve su kaynaklarının önemi sürdükçe ve bölgedeki rejim ve yeniden yapılanma süreci hızını kaybetmedikçe, bu kargaşa bitmeyecektir.

■ ABD, İngiltere ve İsrail "Arabi, Farsi ve Türki olmayan bir yandaş devlet" yaratmak istiyorlar. Kendilerinin bölgeye yönelik iktisadi ve siyasi hedefleri açısından bunu gerekli görüyorlar.

■ Bu düzenlemenin gerçekleşmesi için Türkiye, Irak, İran ve Suriye'nin biraz küçültülmeleri ve çözüştürülmeleri onlar açısından zorunlu. Sadece onlar değil, Batı (ve Hristiyan) dünyası da genelde, bu politikanın destekçisi durumunda. AB kurumlarının Türkiye, İran, Irak, Lübnan ve Afganistan'a yönelik siyasi, iktisadi, askeri ve kültürel politika ve uygulamaları göz önüne alındığında, durum çok net olarak görülür.

Türkiye'nin durumu

■ Türkiye, ABD'nin bölgedeki, "İsrail'den sonraki en önemli müttefiki". ABD ve AB'nin bölgeye yönelik yeniden yapılandırma projelerine her türlü siyasi,

iktisadi, askeri ve kültürel desteği veriyor.

■ AB ile "göstermelik bir biçimde, üyelik sürecini yaşıyoruz". AB'nin kuması durumuna gelmiş ancak, medeni nikâh olmadan düğün hazırlıklarını yapıyormuş gibi, evcilik oyunu oynuyoruz. Brüksel de Ankara da imam nikâhına çoktan razılar ancak bunu kamuoyuna açık açık söyleyemiyorlar, işi oluruna bırakmışlar. Fiili durum bu yönde geliştikçe kimsenin zaten itiraz etmeye ne hali ne de yüzü olacak. Ortadoğu'nun reel politiği içinde durum kendiliğinden sonuçlanacak. İktidarın Arap dünyası ve İran'la olan derin ve samimi bağları, "Ortadoğu'nun yeniden yapılandırılmasına yardımcı oluyor". ABD ve AB Türkiye'nin Osmanlılaşmasına destek veriyorlar. Kimi İslamcı düşünür ve stratejistlerin öne sürdükleri gibi, "Batı'nın ve Anadolu'nun dinamikleri, 200 yıldır ilk defa örtüşmeye başlamış bulunuyor". Bu örtüşme, bölgenin yeniden yapılandırılmasına da büyük katkı sağlayacak.

Rusya ve Çin'in durumu

Asya'nın iki devi de Türkiye gibi çelişkili bir konumdalar. Ancak onların çelişkileri Türkiye'ninkinden biraz farklı. Asya'nın iki devi de küresel sistemin içine dahil olma sürecindeler. "Küresel düzenin hem edilgen hem de aktif taraflarındalar". Ancak sistemle bütünleşmeleri, "manevra alanlarını şimdilik daraltıyor". Örneğin, Ortadoğu'da eskisi gibi at oynatamıyorlar. ABD ve AB ile karşı karşıya gelme ve çıtaı yükseltme lüksleri yok. Küresel düzen adına asgari müştereklerde birleşmek zorundalar. Bunun koşullarını da büyük ölçüde bugün için, ABD ve AB belirliyor.

Bu nedenle Ortadoğu'daki yeniden yapılandırma sürecinden hiç hoşlanmasalar bile, rest çekme olanakları şimdi-

lik bulunmuyor. Ancak Çin dev adımlarla ABD'yi geçme noktasına yaklaşıyor. Ortadoğu'daki esas rekabet ve çatışma işte o zaman hız kazanacak. Yeni bir "dehşet dengesi" oluşmak üzere.

Türkiye'nin çelişkileri mi?

Türkiye en çelişkili konumda;

■ ABD ve AB'nin "müttefiki" ancak ikili ilişkiler, her alanda tek yanlı çalışıyor.

■ Türkiye Batı'nın bölgedeki uzantısı olan İsrail ile iyi ilişkiler içinde olmak zorunda. Ama Arap dünyası ve İran ile gelişen derin bağlar iktidarı, İsrail ile kanlı bıçaklı duruma sokmaya başlamış. Bu durum iktidarın ABD ve AB ile ilişkilerini de etkiliyor. Açıkçası Türkiye, "Batı'nın Ortadoğu'yu yeniden yapılandırma projesi içinde yer almak ya da almamak arasında gidip geliyor".

AKP iktidarı da bunun derin çelişkilerini yaşamakta. Batı politikalarının parçası olduğu zaman kendi özel yapısı ve konumu ile çelişkiye düşmek zorunda. İsrail krizi bunun en somut kanıtıdır. Öte yandan coğrafyanın ve küresel dengelerin getirdiği zorunluluk sonucu Rusya ile Ankara arasında köklü ve derin iktisadi ve siyasi ilişkiler kuruluyor. Bu durum Ankara ve iktidar ile Batı arasındaki ittifak ilişkilerini Batı açısından rahatsız ediyor.

Sonuç olarak Türkiye, yeni küresel değişim ve geçiş sürecinde yerini henüz belirleyebilmiş değil. Bu sorunun yaratılmasındaki faktörlerin başında ise ülkedeki katılımcı demokrasi yetersizliği etkili oluyor. Refahın ve örgütlü demokrasinin geliştirilmesi yerine çözüştürücü öğeler üzerinde yoğunlaşıyoruz. Ya da yoğunlaşmak zorunda bırakılıyor.

www.istanbul.edu.tr/iktisat/emanisali

İSMMMO Başkanı Yahya ARIKAN:

“Kayıt dışı ekonominin çözümü öncelikle siyasi iradededen geçer”

Söyleşi: **Elif KESİCİ**

Kayıt dışı ekonomi ve kayıt dışı istihdam nasıl oluşur?

Kayıt dışı ekonomiyle kayıt dışı istihdam aslında ayrı ayrı anlamları olmasına rağmen birbirine bağlantılı konular. Yasaların suç saydığı kaçakçılık ve benzeri konuları ayırırsak, vergi konusuna giren kazançların beyan edilmemesi kayıt dışı ekonomidir. Kısaca ticari faaliyetin sonucunda elde edilen bir gelirin vergilendirilmemesidir. Bunun iki cephesi vardır. “Vergi mükellefi olup kayıt dışı yöntemlerle çalışanlar, çalıştırılanlar ile vergi mükellefi olmadan çalışanlar” açısından bakmak gerekir. Kayıt dışı ekonominin en iyimser rakamla yüzde 50’nin altında olduğunu zannetmiyorum. Bu da çok ciddi bir rakamı işaret etmekte. Kayıt dışı istihdam ise vergi mükellefleri tarafından sigortalı çalışması gereken kişilerin sigortasız çalıştırılmasıdır. Burada da özellikle kriz dönemlerinde önemli artışlar oluyor. Türkiye’de resmi açıklamalara göre her üç gençten birinin işsiz olduğunu biliyoruz. Kişiler iş kaygısıyla vergi ve sosyal güvenlik boyutuna bakmadan sigortasız çalışmayı kabul ediyor, bu yüzde 70’ler gibi çok ciddi bir oranda.

Kayıt dışı ekonomiye yol açan temel sorun ne?

Kayıt dışı ekonominin en büyük nedeni ülkeyi yönetenlerin konu üzerine kararlı gitmemesidir. Siyasi iradeler kayıt dışı ekonomiyi çözme konusunda samimi değiller. Çünkü Türkiye’de kayıt dışı ekonomiyi önlemekle ilgili her türlü altyapının olduğuna inanıyoruz.

Türkiye web ortamında çok ciddi bir gelişim sağladı. Örneğin, biz mali müşavirler olarak tüm beyannameleri internetten gönderiyoruz, mali idare elektronik ortamda alış ve satış faturalarını her ay firmalardan topluyor. Buradan baktığımız zaman kayıt dışı ekonominin boyutu fatura alıp, fatura kesmemek ya da fatura almamak olarak algılanıyor. Bu işi kontrol edebilecek devletin ciddi bir altyapısının olduğuna inanıyorum.

Peki, niçin firmalar kayıt dışı ekonomiye yöneliyor?

Adaletli bir vergi sisteminin olmasından dolayı. Bir işadamımızın enflasyonist dönemde yaptığı güzel bir yorum var: “Eğer biz firmamızda tüm kazançlarımızı beyan edersek üç yıl içerisinde iflas ederiz.” Dolayısıyla enflasyonist ortamlar bu durumu azdırıyor.

Or. Oysa bu konuda bugün elimiz daha güçlü.

Kayıt dışı ekonominin önlenmesi vergi düzeninden geçer. Kayıt dışı ekonominin sembolü vergidir. Fatura alıp verme boyutudur. Ama belge, fatura ya da fiş taraflar bakımından bir anlam ifade etmiyorsa, sizin bir ihtiyacınızı görmüyorsa, kişiler fatura veya fiş toplamıyor. Örneğin vergi iadesini kaldırmakla bence mevcut hükümet, bindiği dalı kesmiştir. Türkiye’de vergi iadesi kalktığında yazarkasa rulusunun üretimi yüzde 50 azalmıştır. Oysa belge ve faturaların kayıt dışını önlemek anlamında önemli bir işlevi vardır. Biz diyoruz ki reşit olan herkes yıllık beyanname vermelidir. Faturalar ve belgelerle sonuçta ücretlilerden bir vergi kesiliyor, yapmış olduğu harcamaların vergi matrahında bir indirimi söz konusu olduğunda kişil-

er fatura ve belgenin takipçisi olacaktır. “Geçmiş sistemin eksiklikleri var mıydı?” diye sorarsanız vardı, ancak bu uygulamayı kaldırmak bizce çağdaş bir uygulama değildir. İş dünyası yaptığı tüm harcamaları gider olarak kaydetmek istiyor ama maalesef büyük çoğunluğu gider kaydedilmiyor, dolayısıyla gider kaydedilmeyince birçok fatura ve belge alınmıyor ve kayıt dışı ekonomi kartopu gibi büyüyor. Sonuç itibariyle adaletli bir vergi sisteminin olmaması, siyasetçilerin bu konuda samimi davranmamasıyla yüzde 50’leri aşan -ki bize göre yüzde 70’leri bulan- kayıt dışı ekonomiyle iç içeyiz.

Kayıt dışı istihdamı körükleyen etkenler neler?

Vergi ve sigorta primi çok ağır olduğu için işveren doğal olarak kayıt dışı işçi çalıştırma yolunu tercih ediyor. Vergi ve sigorta ödenmesi konusunda işveren devrede olduğu için işçi bu ülkenin yurttaşları doğrudan bunun hesabını soramıyor. Bunun anlamı şu... Türkiye’de net ücret kavramı var. Çalışan alacağı net ücrete bakıyor. İşveren ne kadar vergi ödemiş ne kadar sigorta ödemiş umurunda değil. İşte bu yüzden “benim param ödensin de sosyal güvenlik çok önemli değil” diyor. Sigortasız çalışan oranı yüzde 70’lere varıyor. Burada bizim birinci önerimiz şu: Brüt ücret kavramı gelmeli. Bir işçi işe alınırken ne kadar vergi ne kadar sigorta ödendiğini bilecek. Dolayısıyla kişi ücretinden kesileni bilecek ve kesilen vergi ve sigortanın hesabını sorabilecek. İşveren de hesapları yaparken o yükün altına girmeyecek, sadece aracılık yapacak, kesilen vergi ve sigortayı devlete yatacak. Genel itibariyle kayıt dışı ekonomi ve istihdamla yaklaşımımız budur.

Çözüm için öneriniz ne?

Birincisi bu işe siyasi iradedden yani siyasetten başlanmalı. Siyasi partiler seçimlere girerken yaptıkları harcamaları kamuoyuna sunmalıdır. İSMMMO olarak bu konuda araştırmalarımız da var, çok ciddi rakamlar harcıyorlar, çoğunun belgesi yok. Böylelikle kişiler seçilirken kayıt dışıyla başlıyor. İkincisi çok fazla ömre gerek yok yapılan tüm harcamalar vergi matrahından indirilmeli. Üçüncüsü tüm ekonomik

işlemlerin bankalardan geçmesi gerekir. Bu konuda ciddi adımlar atıldı 8 bin TL’nin üstü bankadan geçiyor, belli bir sayının ücret ödemeleri bankalardan geçiyor, her şeyi bankadan geçirdiğiniz zaman devlet ve maliye altyapısıyla da her şeyi denetlemiş oluyor. Sizin kimlik numaranızdan ne kadar gelir elde ettiğiniz, nereye harcama yaptığınızı elektronik ortamdan görülebiliyor. Dolayısıyla işlemler elektronik ortamdan geçecek. Son olarak da denetim boyutunda maliye “ben bunu denetleyeceğim” dediği için hata yapıyor, çünkü Maliye Bakanlığı’nın kendi elemanlarıyla bunu denetleme şansı yok. Bunlar tüm dünyada olduğu gibi mali müşavirler tarafından denetlenmeli. Burada konuyla bağlantılı olarak biz şunu istiyoruz. Şuan parlamentonun gündeminde Türk Ticaret Kanunu var, kanun 1950’li yıllardan beri süregelen bir kanun. Beş yıldır mecliste ve genel kurulda seksen maddesi görüşüldü ve orada kaldı.

Türk Ticaret Kanunu biraz açar mısınız?

Bu kanun birinci olarak şeffaflığı getiriyor. Tüm iş sahiplerine web sitelerinin olma zorunluluğu getiriyor. İkincisi tüm mali tablolarını web sitesinde yayınlama zorunluluğu getiriyor. Üçüncü olarak da bu mali tablonun uluslararası muhasebe standartlarına göre düzenlenmesi ve denetlenmesi zorunluluğunu getiriyor. Yani denetçilik tarihe karışıyor, bu işlemler ruhsatla atanmış kişiler tarafından yapılıyor. Bu kanun yürürlüğe girdiği zaman şeffaf, denetlenen bir Türkiye ola-

cak. Ve o mali tablolar doğru düzenlendiği takdirde herkes payını alacak. Devlet vergisini doğru alacak, yatırım yapanlar da doğru yatırım yapacaklar. Sonuç itibariyle kayıt dışı ekonominin çözümünü burada görüyorum. Sigorta pirim oranlarının aşağı çekilmesi gerekiyor. Bu oranlar yüksek olduğu için hem işçi hem işveren bu yükümlülüğünden kaçınmaktalar. Kayıt dışı istihdamı konuşurken bir de sigorta ve vergi kayıp kaçağı var. Nedir bu? Sigorta olanın yüzde 50’si yüksek bir maliyete dahil olmamak için daha yüksek aldıkları halde asgari ücretten gösteriliyor.

Türkiye’deki vergi sisteminin nasıl değerlendiriyorsunuz?

Vergi çok sevimsiz bir konu aslında, vergiyi haraç olarak, hırsızlık olarak görenler var. Oysa ağırlıklı olarak vergi verenler toplanan vergilerin eğitim ve sağlığa harcanmasını istiyorlar. Türkiye dünyanın on yedinci büyük ekonomisi diyoruz ve dünyayla karşılaştırıyoruz o zaman dünyadaki vergi dağılımına da bakacaksınız. Dolaysız vergiler kazanç üzerinden alınan vergilerdir dolaylı vergiler ise KDV ve ÖTV’dir. OECD ülkelerine baktığımızda vergilerinin yüzde 30’u dolaylı vergi yüzde 70’i dolaysız vergi. Türkiye’deki oran ise tam tersi, yani vergi sisteminde bir adaletsizlik var. Geçtiğimiz süreçte kurumlar vergisinde ciddi bir reform yapıldı. Yıllarca söyledik kurumlar vergisi yüksektir dedik. Yüzde 20’lere indirildi ve güzel bir adım atıldı. Şimdi de gelir vergisinde reform yapma zamanı

böyle torba yasalarla, orasını burasını düzelterek Türk vergi sistemini düzeltme şansınız yok. Bu anlamda herkesin mali gücüne göre bir mali sistemin oluşturulması lazım. Az kazanan az, çok kazanan çok verecek. Vergi sistemi tabana yayılmalı ama gerçek kazançlar beyan edilmelidir. Türkiye’de de dolaysız vergiler yüzde 70 olursa Türk vergi sisteminde bir reform yapılmış ve adalet sağlanmış olur.

Türkiye’de uygulanan ekonomi politikalarını nasıl buluyorsunuz?

Türkiye ekonomisine baktığımız zaman maalesef işadamlarının yatırım yapmaktan kaçtığını görüyoruz. Çünkü sistem artık yatırım yapanları cezalandıran bir hale dönüşmüştür. Neden yatırsın ki? Parasını menkul kıymetlere ya da borsaya yatırırsa daha güzel para kazanmak mümkün. Artı siz yatırım yapana niçin teşvik veriyorsunuz bu ülkede? Eskiden yatırım indirimi diye bir müessese vardı şimdi bunu kaldırdılar. Bu anlayışın düzelmesi lazım. Bakın Türkiye’nin en önemli sorunu işsizlik sorunudur ve bunun düzelmesinin tek

bir yolu vardır o da istihdamdır. İstihdam konusunda herkes elini taşın altına sokacak, öncelikli olarak hükümet istihdam yaratanın önündeki engelleri kaldırarak bir sistem koymalıdır. Plan aslında basit: “Kayıtlı bir ekonomi içerisinde yatırım yapana teşvik sağla, uzunca yıllar vergi alma”. Yatırım yapandan vergi almadığın zaman kayıtlı

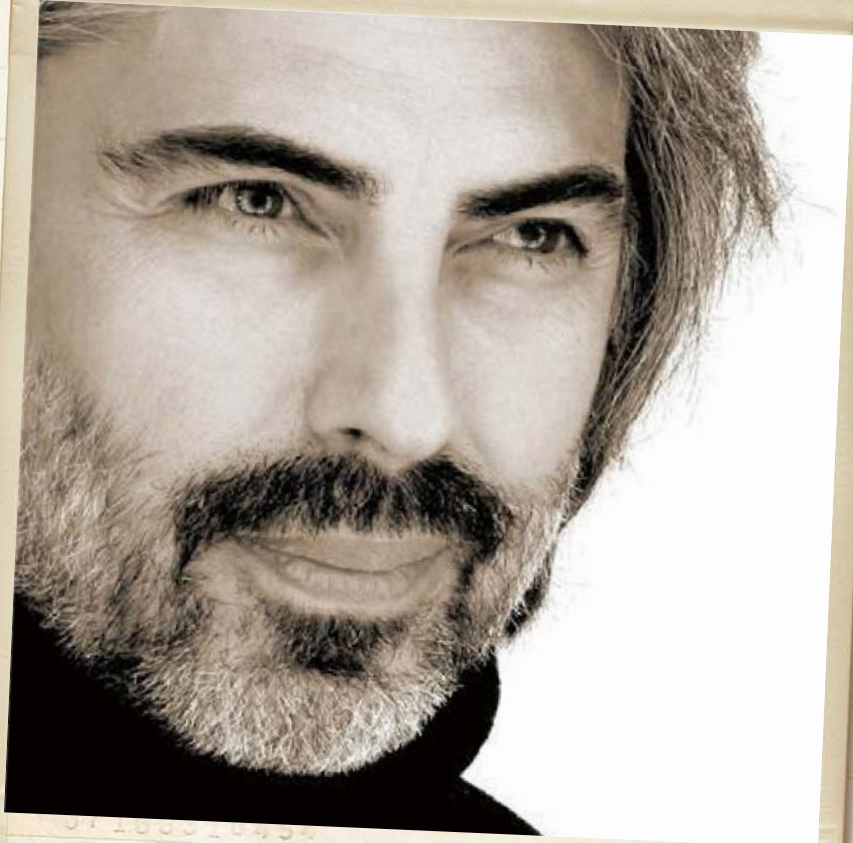
bir ekonomi olacak ve gün gelecek onlardan vergi alacaksınız. Örneğin gelir ve kurumlar vergisi almadığınız zaman o işletmede insanlar çalışacak oradan vergi alacaksınız. Ama kayıtsız bir ekonomi olduğu zaman bunların hiçbirini alamıyorsunuz. Türkiye ekonomisinin başlıca sorunu işsizliktir, ekonomi politikaları buna göre düzenlenmelidir.

Son zamanlarda Türkiye’de vergi mükelleflerini cezalandıran bir anlayış ortaya çıktı. Bütçede cezalardan gelebilecek rakamlarla ilgili bir rakam öngörüyorlar ve belirliyorlar. 2010 bütçesinde 3 milyar gibi bir rakam öngörüldü. “Bu 3 milyarın 2 milyarını vergi cezaları, 1 milyarını ise idari ve adli para cezaları oluşturacak” tahmininde bulundular. Ama bakın 2009’da bu rakam 20 milyara yakın oldu. Yani bir devletin bütçesinde cezalar 3 milyar olarak tahmin

edilirken 20 milyar olarak tahakkuk ediyorsa burada bir anlayış yanlışlığı var demektir. “Siz vergiyi tabana yaymıyorsunuz, bütçe açığını vergi cezalarıyla kapamaya çalışıyorsunuz” demektir. Bu son derece yanlış ve tehlikelidir. Bir ülke ceza kesmekten övünerek yol kat edemez. Tam tersine adaleti sağlayarak sistemi yürütmesi gerekiyor. ■

Oyuncu Ayhan KAVAS
“Türk İşadamları Sinema
gibi etkili ve güçlü bir
sanattan yararlanmalıdır”

Röportaj:
USIAD Haber Merkezi

B

İstanbul Belediye Konservatuvarı Tiyatro Bölümü mezunu olan Ayhan KAVAS, Kent Oyuncuları ve Dormen Tiyatrosu'nda çalıştı. Bir süre Şehir Tiyatroları kadrosunda da bulunan KAVAS, birçok dizide, reklam filmlerinde ve tiyatro eserinde rol aldı. Eğlencenin yanı sıra rekabet alanında da geniş yer bulmaya başlayan sinema sektörünü ve ticaretle olan ilişkisini Ayhan KAVAS ile konuştuk.

“Yedinci Sanat” olarak adlandırılan sinema; toplumsal etkisi genişleyen ve popüleritesi giderek artan bir sanat dalı olmayı sürdürüyor. Filmlerin içine yerleştirilmiş gizli sunumlar (reklâmlar) bilgilendirme, ilgiyi yönlendirme, farkındalık yaratma becerisi olan sinema sektörünün Türk ticaret hayatındaki yeri üzerine düşünceleriniz nelerdir?

Bu konu hakkında düşüncelerimi aktarmayı, ne yalan söyleyeyim trajikomik buluyorum. Üç yıldır Sosyal Sorumluluk teması taşıyan ve turizme katkısı olacağından emin olduğum sinema filmimize sponsor arıyorum. Ticari kurum temsilcileri ile yaptığım sponsorluk görüşmelerinde, filmimizin; üretilen mala, malın markasına katkısını somut olarak anlattım. Sonuçta sözünü ettiğiniz sinema-ticaret ilişkisinin farkına varmış birileri ile görüşme yapabilmemiş değilim. Ancak ticari sektör çok geç de olsa, bu çok değerli ilişkiyi keşfetmiş görünüyor. Çok geç diyorum çünkü Sinema Sektörü ile Ticari Sektörün ilişkisi-işbirliği, birlikteliklerini kazanca dönüştürme hali, batı dünyasında 1940'lardan beri sürdürülüyor.

Bu ilişkiye örnek verebilir misiniz?

Efsane olmuş örnekler Marlboro-Camel sigara ve Levi's marka pantolondur. 1940'lardan 1970'lere kadar filmlerde, yıldızların sürekli sigara içmesi, tüm dünyada milyarlarca paket daha fazla sattırmıştır. 1950'lere kadar işçi pantolonu ve tulumu olarak kullanılan “Levi's” Elizabeth Taylor, Rock Hudson, James Dean gibi yıldızlara film boyunca giydirilerek markalaşmış, satışlarını %200 artırarak bir

Sinema filmlerinin içinde yer alan, fakat reklâm olduğu sezdirilmeden kullanılan ve izleyiciyi savunmasız yakalayan “markaların reklâmları” ticari dünyanın en etkili reklâm aracı oldu.

dünya markası olmuştur.

Sinema dünyası ile ticari dünyanın işbirliğinden doğan “kazanç” keşfi, o yıllardan sonra da büyüyerek devam etti. Örneğin 1980 yapımı E:T. isimli filmde küçük çocuk, uzaylı yarattığı gizlendiği yerden çıkarmak için yere “M&M” şekerlemeleri koyar ve paketi göremeyeceğimiz bir şekilde buruşturup atar. Paketi görmememize rağ-

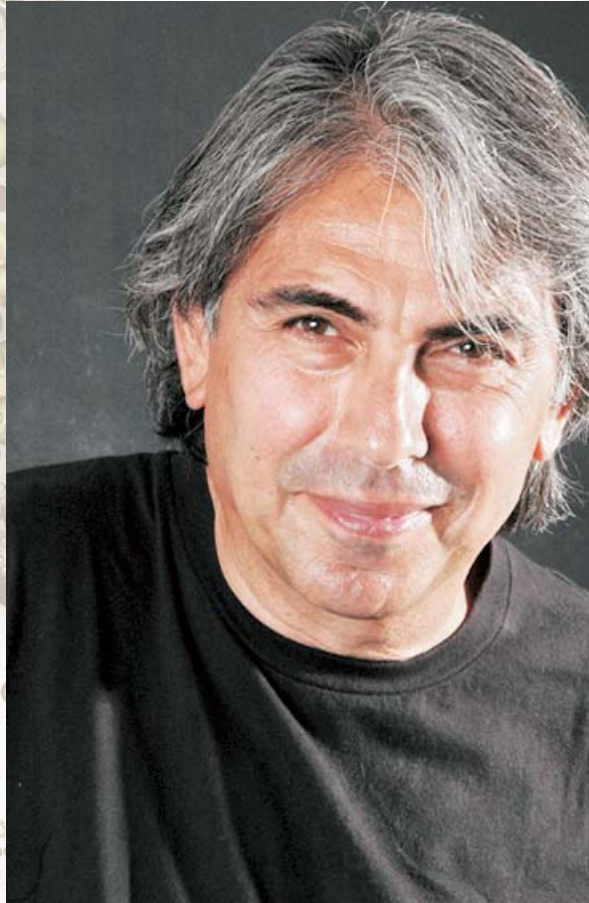
men seyirci ürünü tanımış ve M&M'in satışı, filmin ilk gösterim haftasında % 65 artmıştır.

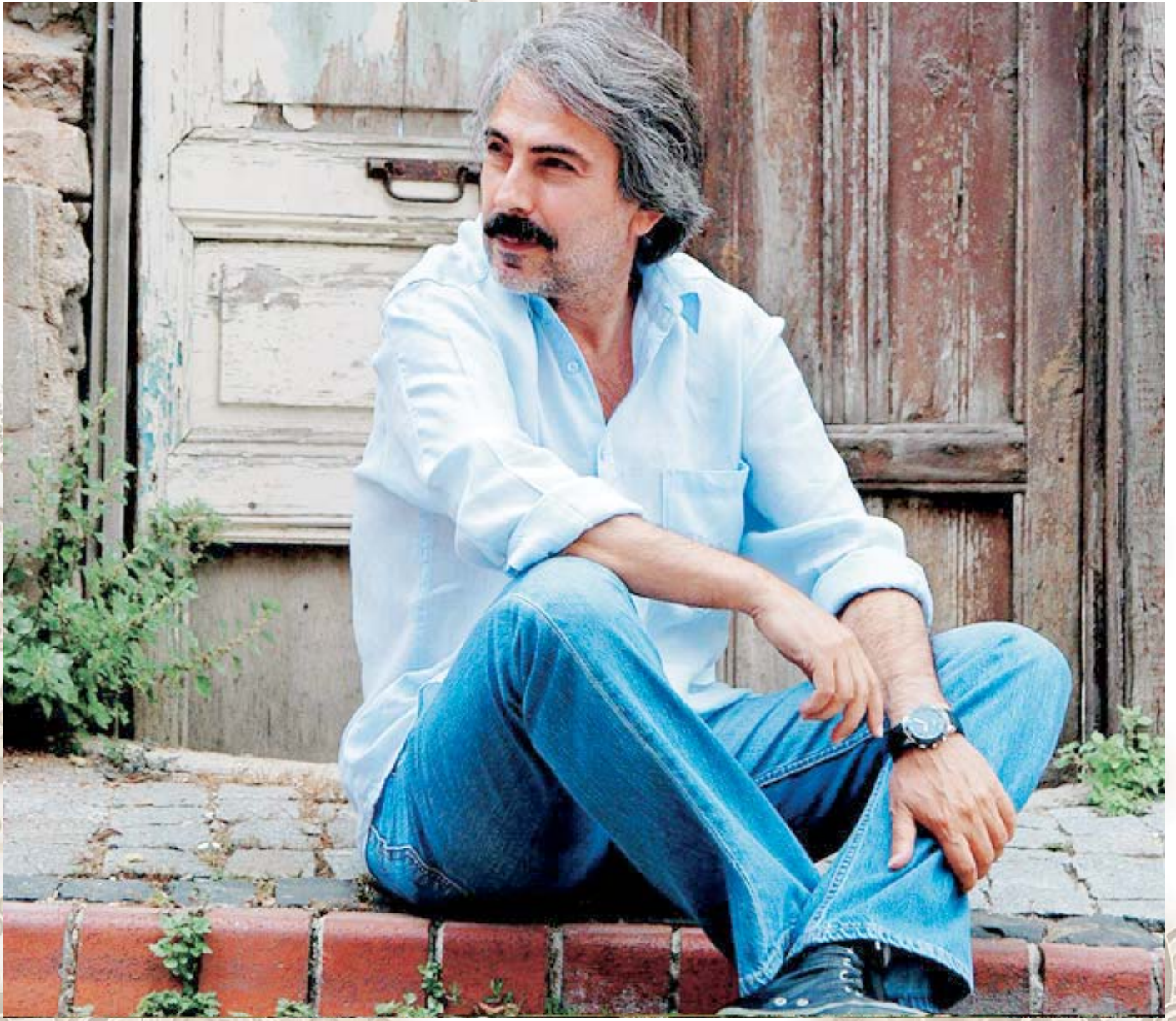
Sinema filmlerinin içinde yer alan, fakat reklâm olduğu sezdirilmeden kullanılan ve izleyiciyi savunmasız yakalayan “markaların reklâmları” ticari dünyanın en etkili reklâm aracı oldu. Markalar ve şirketler, konulu filmler içinde dolaylı olarak yaptıkları tanıtımların, milyon dolarlar harcayarak yaptıkları doğrudan reklâmlardan çok daha etkili olduğunu keşfetti, bu araca yatırım yaparak satış sonuçlarını % 100'ün üzerine çıkardıkları gibi, reklâm bütçelerinde de büyük tasarruflar sağladılar.

Sinema filmlerinin ticari dünya ile diğer büyük ilişkisi de “turizm”dir. Batının çok önce keşfettiği bu katkıyı, şimdilerde ülke olarak “dizi filmlerde” keşfettik. Çoğumuz, hiç adını bile duymadığımız bir yöreyi bir filmde görüp mutlaka ziyaret etmişizdir. 1950-60'larda bunu keşfeden batılı turizm kuruluşları, yörelerini tanıtan belgesel filmler, tanıtım filmlerinden vazgeçip, bir sinema filminin, konusu içinde yer alıp, kendilerini tanıtmak için yatırım yaptılar. Mesela 1964 yılında Yunanistan'ın, tamamını finanse ettiği “Zorba the Greek” filmi ile turizm gelirini nasıl katladığını somut olarak gördük.

Peki, ülkemizde bu süreç nasıl işledi?

Türk işadamı, batılı iş adamının 1940'larda gördüğü ve kullandığı sinema ticaret ilişkisini çok yakın bir geçmişte keşfedebildi. Bunu televizyonda gösterilen dizi filmler başlattı. Türk dizi filmleri başta Almanya olmak üzere, tüm Avrupa ülkelerinde, Arap ülkelerinde

ve Bulgaristan, Romanya gibi komşularımızda gösteriliyor ve büyük ilgi görüyor. Ülkedeki ilgi ise bilinen bir gerçek... Filmlerde kullanılan mekânlar, evler, arabalar, giysiler büyük izleyicide gidip görme, satın alma arzusu doğuruyor. Filmlerde set olarak kullanılan pek çok yerleşim bölgemiz, Türk insanı ve yabancı izleyiciler için mutlaka görülmesi gereken yerler haline aldı. Mardin, Kapadokya Bölgesi, Bursa-Cumalıkızık, İstanbul'da Ağva-Şile bölgeleri, aklıma gelen örnekler. Yine "Recep İvedik" filminin çekildiği Joy Hotel "Recep İvedik Otel" olarak ün yaptı ve tesisin iç piyasadan aldığı müşteri sayısı da o oranda arttı. Bu film tek değildir. "Çılgın Dershane" filmi de aynı etkiyi Kaya Select Hotel için yaptı. Örnekler çoğaltılabilir.

"Aşk-ı Memnu" türü, oyuncuların

Filmlerde set olarak kullanılan pek çok yerleşim bölgemiz, Türk insanı ve yabancı izleyiciler için mutlaka görülmesi gereken yerler haline aldı.

şık kostüm-takı ve mekanlar kullandığı filmlerde ürünlerini filmi kullanarak izleyiciye göstermeye çalışan ticari kurumların sayısı her geçen gün artıyor. Bunu, filmin jeneriğinde akan uzun firma logolarından anlamak mümkündür.

Son zamanlarda Türk sinemasında ciddi bir hareketlenme var, bu sinemanın ticaretle ilişkisinin arttığı anlamına gelir mi?

Türk sineması 2008 yılında altın çağına adım attı. O yıl gösterime giren 264 filminden yalnız 50 tanesi Türk filmiydi.

Rakipleri sayı olarak dört katından fazla olmasına rağmen, tüm filmlere gelen 37 Milyon seyircinin % 59'u Türk filmlerini tercih etti. Bunun dışında 50 Türk filminin hemen hemen hepsi birçok ürünün reklâmını yapmanın yanı sıra, başta tatil yöreleri olmak üzere, birçok ilimizi-ilçemizi tüm Türkiye'ye sergileyip bu yörelerin gelirini arttırdı.

Sonuç olarak, "sinema" çok etkili, çok güçlü, çok popüler bir sanattır. Türk İşadamları bu büyük güçten yararlanmayı geç fark etti. Ancak bazı sonuçlar alınmaya başlanmıştır. Olumlu sonuçlar somut olarak görüldükçe kuşku yok ki "sinema" ve "ticaret" ilişkisi büyüyerek artacaktır. ■

İşsizlik, Yoksulluk ve “Yeni Sınıf” İlişkisi

Dr. Barış DOSTER
Siyaset Bilimci-Yazar

Türkiye’de gündem çok hızlı değişse de gündemin en üst sıralarında her zaman yer alan birbiriyle bağlantılı iki sorun vardır: İşsizlik ve yoksulluk. Bu o kadar alışılmış bir durumdur ki gündemde öne çıkan konu ne olursa olsun, işsizlik ve yoksulluk asla aşağı sıralara düşmez. Ancak sıra bu sorunların çözümüne geldi mi sağlıklı tartışma yapılmaz, yapılamaz. İşsizlerin ve yoksulların sesleri, feryatları, talepleri duyulmaz. Yoksulların büyük bölümü, işsizliği ve yoksulluğu artıran politikalar izleyen siyasi partilere oy verirler. Sonuçta karşımıza çok konuşulan ama özü geçirilen, üzerinde çok duruluyormuş gibi yapılan ama yapısal boyutlarına pek değinilmeyen çözüm önerileri çıkar.

İşsizliğe ve yoksulluğa karşı köktenci politikaları, halkçı çözümleri, üretimi, verimliliği, ihracatı, istihdamı, büyümeyi, refahın tabana yayılmasını, ekonomik dışsallığı, vergi adaletini savunanlara karşı her zaman liberal söylem, muhafazakâr iktidarlar, IMF ve Dünya Bankası reçeteleri öne sürülür. Ama kapitalizmin yoksulluk ürettiği, küreselleşmenin hem ülkeler arasında hem de ülkelerin kendi içinde varsıl-yoksul uçurumunu daha da derinleştirdiği pek dillendirilmez. İşsizlik ve yoksulluğun, az gelişmiş ülkelerde daha çok öne çıkması, ekonomideki ve siyasetteki anti liberal uygulamalara, rüşvete, siyasal yozlaşmaya, adam kayırmacılığa, piyasanın yeterince liberalleşmemesine, devletçi, korumacı zi-

hniyete bağlanır. Oysa 2008’de etkilerini iyice hissettiren küresel ekonomik kriz, dünyada liberal ekonominin kitabına uyulan, hukuk devletinin eksiksiz işlediği, yapısal sorunlarını çözmüş kapitalist merkezlerde başlamıştır. Ve o kriz sonrasında kamu müdahalesi, devlet desteği, kamu kaynaklarıyla şirket kurtarma operasyonları, gerekirse zor durumda olan şirketlerin devletleştirilmesi, kamu harcamalarının artırılması, vergi indirimleri bir kez daha gündeme gelmiştir. Keynes yeniden öne çıkmıştır. Marks’ın kapitalizme ilişkin tahlili güncellik kazanmış, “Das Kapital” en çok satan kitaplar listesinde tepelere tırmanmıştır. Devletçilik, piyasaların denetimi, kamu kaynaklarının devreye sokulması, devlet müdahalesinin gerekliliği

yeniden tartışılır olmuştur.

Küreselleşme yoksulluk yaratıyor

Kısa adı ILO olan Uluslararası Çalışma Örgütü’nün 2010 yılı istihdam raporu, küreselleşmenin güvencesiz-korumasız işçilik ürettiğini bir kez daha saptamıştır. Güvencesiz-korumasız çalışan insan sayısı dünya ölçeğinde 1.5 milyara, yani dünya istihdamının yarı büyüklüğüne ulaşmış ve 2009’da bu kategoridekilerin sayısı 100 milyona yakın artmıştır. Dünyada işçi haklarını biraz daha budayan eğilim, özellikle işsizliğin yoğun ve tarihsel olarak demokrasinin gelişmediği, örgütsüz çevre ülkelerde ve tabii ki bizde yaşanmaktadır. Sermaye kriz koşullarında daralan iş hacmini emeğin sırtına basarak aşmak istemektedir.

Ancak bu tartışmalar Türkiye gibi, merkez ülkeler için üretim yapan ve onun hemen kenarında yer alan bir çevre ülkede, bir tedarikçi ekonomide yeterince yapılmamakta, kamuoyunda öne çıkması özenle, özellikle engellenmektedir. Ekonomik kriz sonrasında verilmesi gereken özelleştirme sadece siyasal düzeyde değil, entelektüel ve akademik düzeyde de yeterince verilmemiştir. Ezberler bozulmamıştır. Ülkemizdeki ekonomik zayıflığı, siyasal yozlaşmayı, toplumsal çürümeyi görmek istemeyenler, işlerin yolunda olduğunu söylemeyi sürdürmüşlerdir. Sık sık Türkiye'nin dünyanın 16. ve Avrupa'nın 6. büyük ekonomisi olduğu ifade edilmiştir.

Oysa Türkiye'nin sorunu dönemsel değildir, yapısalıdır. Türkiye, Turgut Özal'dan bu yana izlenen politikalarla istihdamsız büyüme hastalığına yakalanmıştır. Liberal söylem, sadece gelişmekte olan ülkelerde değil, sanayileşmiş ülkelerde de işsizlik sorunu yaşandığına dikkat çekse de, bu mazeret geçerli değildir, hele de Türkiye söz konusu olduğunda. Çünkü Türkiye büyüdüğü dönemlerde bile istihdamı büyük oranda artırmadan, iş sahaları yaratmadan büyümüştür. Sonuçta işsizlik kalıcılaşmış, yapısal hale gelmiştir. Türkiye'nin 24 Ocak kararları ve bu kararları dipçik gölgesinde uygulatan 12 Eylül 1980 darbesiyle hızla dışa açılmasıyla başlayan çarpık kapitalistleşme süreci, sadece iktisadi yapıyı değil, siyasal, toplumsal, kültürel ahlaki yapıyı da yozlaştırmış, çürütmüştür.

Bugün geline yer itibarıyla nüfusun dörtte üçü kentlerde, kırlarda kalan yüzde 25 nüfus milli gelirin ancak yüzde 8'ini üretmektedir. Bu gelirle de geçinemediği için kısa sürede onlar da kentlere akacaktır. Yıllık artış hızı yüzde 1.5'i bulan ve 2009 sonunda 72.5 milyona ulaşan nüfusun iş- aş meselesi, özellikle kentlerde büyümektedir. Ancak kentlerde yeterli istihdam imkânı yoktur. 2009 sonunda 15 yaş üzeri nüfus 52 milyon ama işgücü olarak sahne alanlar 25 milyondur. Yani yüzde 50'den azı işgücüne katılmaktadır. 1980 sonrası izlenen neoliberal politikalarla devlet "iş kapısı" olmaktan çıkarılmıştır. Büyümenin özel

sektör öncülüğünde gerçekleştirilmesine karar veren piyasacı yaklaşım, istihdamın kaderini de böylece özel kesimin insafına terk etmiştir. Ne var ki, likidite bolluğunun yaşandığı 2002-2007 döneminde, ortalama yüzde 7'ye yaklaşan büyüme koşullarında bile istihdam artmamıştır. Özellikle merkez ülkelere dayanıklı- dayanıksız tüketim malı tedarik etme işlevi üstlenmiş Türkiye gibi çevre ülkelerin birbirleriyle ucuz emek üstünden rekabetleri, dibe doğru yarışları, en az istihdamla yetinme hastalığını da yaratmıştır. Türkiye'de özellikle 2002 sonrasında AB pazarını hedefleyen ihracata dönük büyüme süreci, dış pazarda rekabet gücü edinebilmek için en az istihdamı, en ucuza maletmeyi öne çıkarmıştır.

Gelişmekte olan bir çevre kapitalist ekonomi olan Türkiye'de yüksek

büyüme oranlarının istihdama yansımamasının yanında bir diğer önemli sorun da artan büyümeyle birlikte tarım sektörünün milli gelir içindeki payının düşmesidir. Bu durum genel bir yasa olmakla birlikte, Türkiye'nin özel durumu nedeniyle sonuçları daha ağır olmaktadır. Tarımdan kopan işgücü fazlasının tarım dışı sektörlerle akması yüksek işgücü arzı yarattığından, toplam işsizlik azalmamaktadır. Ancak Türkiye'nin temel sorunu bunun da ötesinde, ithalata bağımlılığın hızla derinleşmesinin, (verdiği diğer zararların yanında) küçük orta boy işletmeleri, sanayi kesimini ve Türk emek piyasasını vurmasıdır. Taşeronlaştırılmış sanayi yapısı gerekli istihdam artışını sağlayamamaktadır. Spekülatif büyümeye bağımlı olan yapı önemli bir sorundur. Sanayi sektörü, ucuz ithalata dayalıdır, spekülatif kazançları özendirilmektedir. Teknolojik altyapı da düşük katma

değer yaratmaktadır ve dışa bağımlıdır. İthal ara mallarını monte edip sonra da ihraç eden taşeron bir yapı vardır ve bu yapı da dışa bağımlıdır. Küresel piyasaların dönemsel hareketlerine karşı aşırı duyarlıdır. Kısacası Türkiye aslında sanayisizleşmektedir ve düşük istihdam, yüksek ithalat, artan cari işlemler açığı, gerileyen reel ücretler sağlıklı bir ekonominin göstergeleri değildir.

Ama bu gerçeği görmek istemeyenler sanayinin üçüncü ülkelere kaymasıyla, ar-ge yatırımlarının artmasıyla, bilgi toplumu sürecinin hızlanmasıyla birlikte klasik istihdam sahalarının kaybedildiğini belirtmekte, ABD ve Avrupa'daki yüksek işsizlik oranlarının altını çizmektedirler. ABD'de de işsizlik yüzde 10 dolayındadır. Bu ülkede de kriz sonrasında devletin müdahalesi, piyasanın denetimi, devletin yönlendirmesi, kamunun finans sistemine çekidüzen vermesi gibi kavramlar öne çıkmıştır. Devlet, toplam istihdamın yaklaşık yüzde onunu yaratan üç büyük otomotiv şirketinin (Ford, General Motors, Chrysler) adeta üzerine titremiş, onları kamunun finans ettiği özel paketlerle korumuştur.

Avrupa'da da durum çok farklı değildir. AB'nin lokomotif ülkesi olan, sanayisinin gücüyle öne çıkan Almanya'da da hızlı bir yoksullaşma söz konusudur. "Almanya'da hükümetin 2009 yılı sosyal durum raporuna göre; halkın yüzde 40'ı devlet yardımı ile yaşamaktadır. Hükümet 25 milyon emekli, 4 milyon işsiz ve 1.5 milyon geçici işçinin sağlık, bakım, aile yardımları için 754 milyar euro ödemiştir. Yani gerçek bir sanayi, üretim, ar-ge, ileri teknoloji ülkesi olan ve sosyal devletin gücüyle övünen Almanya'nın GSYİH'sının üçte biri sosyal harcamalara gitmektedir. İşsiz sayısının 5 milyonu bulmasıyla 2010 yılında sosyal harcamaların 800 milyar euroya ulaşması beklenmektedir. Sosyal devletin ayakta kalması için, işsizlik ve emeklilik fonlarına kaynak aktarmak için Alman devletinin bankalara olan borcu 2014 yılına kadar 2 trilyon euroya çıkacaktır". Dünyada Adam Smith'in ünlü sözüyle hayat bulan "Bırakınız yapınlar, bırakınız geçsinler" dönemi

kapanırken, yükselen işsizliğe, artan iflaslara karşı, devletin sadece yasa koyucu ve denetleyici olarak değil, düzenleyen, planlayan, yol gösteren, ortak olan, gerekirse bizzat girişimci gibi davranan bir yapıda olması gerektiği öne çıkmıştır. Altyapı ağırlıklı kamu yatırımlarının yanında, kamu girişimciliği de daha çok konuşulur olmuştur. Dünya ticaretinde korumacılık eğilimleri güçlenmiştir.

Avrupa'daki Yoksulluğun Nedenleri

Ancak küresel krizin dünya ölçeğindeki etkilerine ve gelişmiş ülkelerde de hızla artan yoksulluğa karşı, Türkiye ile Avrupa'daki işsizliğin nedenleri büyük ölçüde farklıdır. Dolayısıyla benzerler arasında bir karşılaştırma yapmak, sağlıklı sonuçlar doğurmayacaktır. Çünkü her şeyden önce Avrupa artık, sanayi toplumunun ötesine geçmiş, bilgi toplumu olma yolunda önemli yol almıştır. Sanayi işçisine bugünün AB'sinde dün olduğu kadar yer yoktur. AB özellikle hizmet sektörünü ön plana çıkaran bir yeniden yapılanma arayışındadır. Ekonomik standartlara paralel olarak gelişen yeni hukuk düzeni (rekabet, çevre, sosyal güvenlik) AB ülkeleri içinde üretim yapmayı pahalı hale getirmiş, dolayısıyla üretimin AB dışında yapılması, AB yatırımcısının yeni ekonomiye yönelmesi mantığını doğurmuştur. Bu bağlamda AB'nin sanayisini yönlendirdiği ülkelerle sürekli olarak Serbest Ticaret Anlaşmaları yapma yoluna gitmesi bu yeni ekonomik anlayışın da bir ürünüdür. AB artık düz işçi istememekte, daha önce ithal ettiği yabancı işçiler bir yana, kendi ülkelerinin yurttaşları niteliğindeki düz işçilerine dahi istihdam olanağı sağlayamamaktadır. Ekonominin bu yeniden yapılandırılması süreci, tabanda yabancı düşmanlığını körüklemekte, bu düşmanlığın temelinde politika üreten aşırı sağ partilerin güçlenmesine yol açmaktadır. AB ülkelerinin kendi aralarında farklı gelişmişlik düzeyleri vardır. Sanayi ötesi topluma geçme sancıları daha çok kuzey ekseninde yer alan, başını Almanya'nın çektiği ülkeler için geçerlidir. Ama AB içinde aynı gelişmişlik düzeyinde ol-

mayan, sanayileşme bir yana, AB'nin tarım politikasının değişmemesi için direnen ülkeler de vardır. Bu nedenle siyasi tercihler ve uygulamaları konusunda AB içinde önemli bir çekişme yaşanmaktadır.

Avrupa'da demografik yapı sorunludur. Bir taraftan ekonomik yapısal dönüşüm ve bunun sosyo politik yaşama olumsuz etkileri, öte yandan yaşlanmaya bağlı sorunlar iç içe geçmektedir. Bu durum sosyal güvenlik kurumunu felç olmaya doğru sürüklemektedir. Bir çalışanın geçindirmek zorunda olduğu iki yaşlıya, yakın bir gelecekte daha fazla yaşlı ve daha fazla işsiz katılacaktır. Başta Almanya olmak üzere AB ülkeleri, 1960'lı yılların başında olduğu gibi genç ve niteliksiz sanayi işçisi talebinde değildir. Bu ülkeler göç edenlerin gençliklerinin yanı sıra kendi

ekonomilerinin ihtiyaçları doğrultusunda niteliklerini de ön plana çıkarmaktadırlar. Bu anlamda eski sınıflandırmada kullanılan mavi yaka - beyaz yaka ayırımına, günümüzde altın ya da platin yakalıları eklenmiştir. AB istihdam politikasının temel amacı, işsizlerin yeni ekonomik gereksinimlere göre niteliklerinin artırılması ve bu sayede yeniden istihdam edilebilir hale gelmelerinin sağlanmasıdır. Bu

amaçla yaşam boyu eğitim ön plana çıkarılmakta, bu eğitimde kişilerin özelliklerinin ayrıntılı şekilde değerlendirilmesi yoluna gidilmektedir. Bu değerlendirmeyi yapabilmek için 3 ana kategori belirlenmiş ve buna göre işsizliği önlemek için ayrı ayrı küresel stratejiler geliştirilmiştir. En zor kategoriyi oluşturanlar kronik işsizlerdir. Onların tekrar iş yaşamına döndürülebilmeleri, sadece yeni bir mesleki yeterliliğe kavuşturulmaları ile sınırlı değildir, ek idari ve yasal çabaları da gerektirmektedir.

Kişileri önce kısa vadede bir meslek kazandırmak için, ardından meslekle bağlılıklarını sürdürmelerini sağlamak üzere yaşam boyu eğitmek, tek başına yeterli değildir. Bu noktada, AB stratejisinin ikinci kilit noktası öne çıkmakta, alışlagelen işletme tipinin ve felsefesinin değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Büyümeyi ve daha fazla istihdam yaratmayı amaçlayan işletme tipinden, bireysel girişimciliğin özendirilmesine kadar uzanan bir yelpaze söz konusudur. Özellikle devletin bu tür işletmeleri ve girişimcileri teşvik etmesi istenmektedir. Bu tür girişimcilerin risk sermayesi yolu ile desteklenmesinden, yeni istihdam sağlayanlara vergi indirimlerine kadar uzanan bir dizi önlemler düşünülmektedir. Üçüncü önemli sorun ise hem yeniden eğitilen bireyin hem de yeni felsefeye sahip olan işletmenin, ekonominin koşullarına uyum yeteneğinin nasıl sağlanacağıdır. Yeni ekonominin gereği olarak esnek çalışma koşullarının düzenlenmesi AB tarafından benimsenmektedir.

Yoksulluğun Tanımları

Yoksulluk göreceli bir kavram olarak kabul edildiğinden herkesin hemfikir olduğu bir yoksulluk tanımı yoktur. Ancak yine de sayısal olarak kimi yoksulluk tanımları vardır. Örneğin Dünya Bankası, 1990 yılındaki bir çalışmada günlük geliri 2 bin 400 kalori besini almaya yetmeyen insanların "mutlak yoksulluk" sınırında yaşadıklarını açıklamıştır. Buna göre mutlak yoksulluk sınırı az gelişmiş ülkelerde kişi başına günlük 1 dolardır. Öte yandan gelişmiş sanayi ülkeleri için yoksulluk sınırını aynı çalışma 14.40

dolar, Doğu Avrupa ülkeleri içinse 4 dolar olarak açıklamıştır. Mutlak yoksulluk tanımından başka bir de “ultra yoksul” tanımı vardır. Bu tanıma giren insanlar, gelirlerinin tamamını harcamalarına karşın, mutlak yoksulluk ölçütünde baz alınan günlük kalorisinin ancak yüzde 80’ini karşılamaktadırlar. Bu durumları beş yıldan fazla sürerse onların durumlarının düzelmeyeceği düşünüldüğünden “kronik yoksul” olarak da tanımlanmaktadırlar. “Görelili yoksulluk” ise yaşam ve geçimde, diğer bireylere oranla daha geri olmayı anlatır. Bir hesaba göre de günlük geliri 1 dolar olan insanlar açlık, 2 dolar olanlar yoksulluk sınırında kabul edilirler ki, bu hesaba göre dünya nüfusunun beşte biri açlık sınırının, diğer ifadeyle mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.

Yoksulluk, insanların barınmadan beslenmeye, eğitimden sağlığa dek her alanda geri kalmalarına, toplum içinde özgüven sorunu yaşamalarına, yarışa çok gerilerden başlamalarına, kendi kararlarını alıp, kendi geleceklerini çizmelerine engeldir. Haklarını aramakta, toplumsal fırsatlardan ve olanaklardan yararlanmakta geride kalan yoksullar, hem korunmaya muhtaçtırlar, hem de istismara, kandırılmaya açıktırlar. Yoksulluk içindeki insanlara yönelik baskı, tahakküm, suistimal, sömürü, dışlama, aşağılama, hor görme çok daha yoğundur. Yoksullar çok daha içe dönük yaşarlar. Hiçbir kazancı olmayanlar, yardımlarla yaşayanlar, düzenli işi ya da geliri olmayanlar, asgari ücretle ya da onun azıcık üzerinde bir gelirle geçinmeye çalışanlar üzerindeki toplumsal baskı çok daha yoğundur.

Türkiye Yoksulluğu Yenemiyor

Küreselleşme süreci hem ülkeler arasında, hem de ülkelerin kendi içinde gelir dağılımı adaletsizliği arttığından, yoksullukla mücadeleyle amaçlayan ulusal ve uluslararası fonlar da azalmakta, ülkelerin sosyal harcamalara ayırdığı kaynak kısılmaktadır. Türkiye de bu durumdan fazlasıyla etkilenen bir ülkedir ve dünyada gelir dağılımı en bozuk ülkelere sıralamasında en öndedir. Gelir dağılımı adaletsizliğinde OECD ülkeleri arasında Meksika’nın ardından ikincidir, ABD’nin

hemen önünde gelmektedir.

Türkiye’de gelir düzeyi en yüksek olan yüzde 40’lık kesimin toplam geliri, kalan yüzde 60’lık kesimin toplam gelirinin iki katıdır. Kimi hesaplara göre, yaklaşık 20 milyon yurttaşımız yoksulluk sınırının altında yaşarken, Türkiye İstatistik Kurumu’nun 2007 yılı verilerine göre de her beş kişiden biri yoksuldur. AKP Milletvekili Azmi Ateş ise bizzat partisinin resmi yayın organında “Nüfusun yüzde 25’inin açlık sınırının altında, yüzde 50’sinin ise yoksulluk sınırının altında yaşadığını” söylemiştir.

Türkiye’de yoksulluğun yakıcı boyutlarına karşın bu alanda çok fazla bilimsel yayın yapıldığını söylemek zordur. Kalkınma iktisadi üniversitelerin ekonomi ve siyaset bilimi bölümlerinden dışlanmış, adeta kovulmuştur. Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, Erinc Yeldan, Mustafa Sönmez, Sencer Ayata, Fikret Şenses gibi isimler başta olmak üzere bu konuda çalışan bilim insanlarının eserleri toplumun gündemine fazla yansımamaktadır. Bu çalışmalara karşı siyaset kurumu da genelde ilgisizdir. Yoksulluğa odaklanan ve alt başlığı “Türkiye’de kent yoksulluğunun toplumsal görünümü” olan “Yoksulluk Halleri” isimli kitap, yoksulluğu yoksulların kendi dilinden, kendi anlatımlarıyla ortaya koymasıyla dikkat çekmektedir. Kısa adı WALD olan Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi’nin katkılarıyla ve Hollanda Başkonsolosluğu’nun desteğiyle gerçekleşen çalışmanın editörlüğünü yapan ODTÜ Öğretim Üyesi Necmi Erdoğan, yoksulluğu ifade edip yardım isteyenlerin neredeyse tamamının kadın olduğuna dikkat çekerek, yoksulluğu kadınların daha açık bir şekilde yaşadığı bir durum olarak nitelemektedir. Erdoğan, “Ev, çocuk ve kadın yoksulluğu açıkça yaşıyor. Yüzlerce eve girdim çıktım, çayın kaynadığı ev sayılıdır. Yoksullar kendilerini ‘iyi ahlak’ ile tanımlarken artık bu da yıkılmıştır. Artık yoksul hanelerde trajediler, kapkaç ve fahişelik olguları önemli yer tutmaya başladı” demektedir. Nitekim Türk aile yapısının çökmekte olduğunun önemli kanıtlarından biri TÜİK verilerine de yansdığı üzere boşanma sayısındaki patlamadır. Buna göre;

1940- 2000 yılları arasında 720 bin boşanma, 2000- 2010 yılları arasında yine 720 bin boşanma gerçekleşmiştir.

ODTÜ Öğretim Üyesi ve CHP Parti Meclisi Üyesi Prof. Dr. Sencer Ayata da, 2000 ve 2001 ekonomik krizlerinin ardından, 2002 yılında saha çalışması yaparak yürüttükleri araştırma sonucunda “aile içi patlamanın çoktan başladığını gördüklerini, evine ekmek götüremeyen babanın otoritesinin erozyona uğradığını, gençlerin isyankâr ve başına buyruk davrandıklarını” belirtmiştir. Ayata’nın “yardım bağımlısı” olarak nitelediği en alttaki grup, kirada oturduğu halde kira verememekte, evinde TV ve buzdolabı olduğu halde bunların hiçbirini çalışmamaktadır. Ailede tek bir kişinin bile düzenli geliri olmadığı için kimi gün tok, kimi gün aç, çoğu gün de konu komşunun yardımlarıyla karınlarını doyurabilmektedirler.

Ayata’nın çalışmasına göre; en alttaki yüzde 35’lik grubun hemen üzerinde yer alan grupta, 5- 6 kişilik ailede tek bir kişinin bile asgari ücret düzeyinde gelirinin olması, hemen ortaya başka bir tablo çıkarmaktadır. Bu insanlar her hafta pazara gidip sebze meyve alabilmekte, üzerine biraz daha para koyarsa tuz, salça, hatta zaman zaman akciğer, tavuk kanadı, inek memesi gibi proteinli gıdalar bile yiye-bilmektedirler. İnek memesi yiye-bilen bile pahalı olduğu için süt- yoğurt alamamaktadır. Evde ekmek yapımı da pahalıya geldiği için yaygın değildir. Aile bireyleri daha ucuz ekmek satan Halk Ekmek önünde saatlerce kuyruk beklemektedir. Hatta en alttaki kesim daha da ucuza satılan bayat ekmekleri alıp ıslatarak kullanmayı tercih etmektedir. Asgari ücret de olsa düzenli geliri olan ailelerin evlerindeki buzdolabı da, TV de çalışmaktadır. Aile bunlara sahiptir, ama ev kirasından arta kalan kazancı bu aletlerin borcuna gitmektedir. Bu gruptakiler çalışma yapılırken Ayata’ya kendilerini “Taksitle nefes alıyoruz” diye tanıtmışlardır.

Toplumun gelir açısından en alttaki yüzde 10’u yardım bağımlısıdır. Bir üst gruptaki dilim, yani yüzde 10 ile yüzde 35 arasındaki kesim ise taksitle nefes almaktadır. Sınıflar arasında düzenli işleyen tek yardım bağlantısı giyim eşyasıdır. Açlık sınırında yaşayan

en yoksul yüzde 10'luk kesim, konu-komşu ve mahalleliden (aslında kendileri de zorlukla ayakta durabilen) gerek yiyecek, gerek kira yardımı görmektedir. Ayata bu kesimi "yardım bağımlısı" olarak nitelemektedir. Ama bu yardımların bir üst gelir grubundan bir alttakine sınıflar arası düzenliliği ve sürekliliği yoktur. Kimi zaman aynı grup içinde ve keyfi, kimi zaman üst gelir gruplarından alttakilere bireysel ya da sivil toplum örgütleri aracılığıyla aktarılsa da sınıflar arası düzenli bir yardımlaşmadan söz etmek mümkün değildir.

Giyim eşyasında ise durum farklıdır. Üst gelir gruplarından alttakilere düzenli ve sürekli bir aktarma söz konusudur. Varlıklı semtlerde hizmetçi olarak çalışanlar, ev sahibesinin verdiği giysileri kendi mahallesine götürmektedir. Beğenmediklerini ve bedeni uymayanları konu-komşuya vermektedir. Mahallede en yoksul olanlara palto-ayakkabı götürerek kendi yardım duygusunu tatmin etmektedir. Giyim eşyası, sadece hizmetçiler ve gündelikçiler aracılığıyla değil, hemen hemen her gelir düzeyinde akraba, eş-dost, hatta uzaktan tanıdıklar arasında bir üst gelir grubundan hemen bir alttakine aktarılmaktadır. Örneğin markalı giysiler, geçinme sorunu olmayan, ama markaya ödeyecek gücü de bulunmayanlara pek makbule geçmektedir.

Dolaplar dolup da evler yaşanmaz hale geldikçe, ilk tasfiyeye uğrayanlar giysiler olduğundan bunları hizmetçisi ya da tanıdıklarına verme imkânı bulunmayanlar sivil toplum kuruluşları aracılığıyla bir alt gelir grubuna aktarmaktadır.

Ancak Türkiye nüfusunun açlık sınırında yaşayan en yoksul yüzde 10'luk kesimine bu sivil toplum kuruluşları da ulaşmış değildir. Ayata, "Zaten sivil toplum kuruluşları çok değil. Biz onları çok abartıyoruz. Ama onlardan hiçbirisi de bu en yoksul kesime uzanabilmiş değil. Bu en alttaki kesime dini cemaatler bile ulaşmıyor. Sonunda merak edip cemaatlerin önde gelenlerine sordum. 'Biz oraları atlamışız' dediler. En alttaki kesime konu-komşusunun yanı sıra tek ulaşan kamu. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan küçük de olsa nefes alabiliyorlar. Bir de hastalıklarında yeşil kart var" demektedir. Sivil toplum kuruluşlarının da dini cemaatlerin de ulaşabildiği en yoksul kesim, ailede tek kişinin düzenli gelirinin olduğu ikinci gruptur. En alttaki yüzde 10'un hemen üzerinde bulunan yüzde 10 ile yüzde 35 arasındaki bu kesim karnını doyurabilmektedir. Evinde çalışır durumda buzdolabı ve TV vardır. Bunların en büyük arzusu çocuklarına iyi eğitim verebilmektir. Zaten en alttaki yüzde 10'luk grupta ortaokul mezunu tek kişiye rastlanmazken, bu kesimde sadece orta-lise değil, çocuklarını üniversiteye gönderenler de vardır. Ama kırmızı et yiyebilen yoktur. Ayata'ya göre kırmızı et en alttaki yüzde 35'in, hatta yüzde 50'nin üstündeki kesimde yenebilmektedir.

"Türkiye'de Toplumsal Eşitsizlik" başlıklı çalışmayı yapan Prof. Dr. Ersin Kalaycıoğlu ve Prof. Dr. Ali Çarkoğlu da yaptıkları çalışmanın sonuçlarını açıklarken, toplumun "en önemli sorunlar sıralamasında işsizlik, ekonomik istikrarsızlık, enflasyon ve terörün toplamı yüzde 85, buna karşılık türban, din özgürlüğü, laiklik ve kimlik diyenlerin toplamı yüzde 15'tir" demektedirler. Toplumun eşitlik talebi anketlerde de ortaya çıkmakta ve özgürlük talebinin önünde yer almaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre; halk iktisadi sorunların çözümünde yüzde 90 oranında hükümet müdahalesi iste-

mektedir. Halkın yüzde 67'si zenginlerin gelirlerinden daha yüksek vergi alınmasını talep etmektedir. Bu her iki oran da hiç liberal talepler olmadığı halde, halkın çoğu sağa oy vermekte, biryandan da devlet müdahalesini istemektedir. Burada bir tutarsızlık, bir çelişki vardır. "Kitlelerin gelirleri arasındaki fark çok büyük" diyenlerin oranı yüzde 92'dir. Halkın geneli, gelir dağılımını iyileştirmek için politika uygulanmasını istemektedir. Halkın yüzde 90'ı "Hükümetin sorumluluğu bu farkı indirmektir", yüzde 91'i ise "Hükümet işsizlere geçinebilecek kadar gelir temin etmek zorundadır" demektedir. Zaten konumları gereği sivil ve siyasi haklarından yeterince yararlanamayan, hukuk sistemindeki sorunlar nedeniyle hukuk önünde de eşit olmadıklarını düşünen yoksulların durumu daha da kötüleşmektedir. Yoksullar, gelir dağılımı adaletsizliğinin kendi aleyhlerine işlediğini, ekonomik gücün siyasi güce tahvil edildiğini düşünmektedir.

Yoksullukla mücadele ve siyasal irade

Türkiye'de yoksullara yardım amacıyla kurulan ve örgütlenen kamu kurumlarının da, kamu bünyesindeki fon ve vakıfların da, sivil toplum örgütlerinin de çalışmaları yetersizdir. Belirli bir politikaları ve stratejileri yoktur, kaynakları zayıftır, aralarında eşgüdüm bulunmamaktadır, hedef kitleleri belirsizdir, yardımların sürekliliği sağlanamamıştır. Çünkü bu yardım kuruluşlarını da, yardımların amaç dışı kullanımını da denetleyen bir kurum, bir mekanizma yoktur. Kaldı ki yoksullukla mücadele amacıyla kamu bünyesinde kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu ve bağlı vakıfların kaynakları yetersiz olduğu gibi, onların kaynaklarına da sıklıkla hükümetler tarafından başka amaçlar için kullanılmak üzere el konulmaktadır.

Hızlı, sürdürülebilir, istikrarlı büyüme amaçlanmadan, işsizliği yenmek hedeflenmeden, bölgeler arası ve sınıflar arası eşitsizlikler giderilmeden yoksulluğu yenmek olanaksızdır. Yoksulluğu ve işsizliği yenmek için kamu müdahalesi zorunludur. Genel bütçede kamu yatırımlarının ve toplumsal harcamaların payı artırıl-

malıdır. Tüm bu orta ve uzun erimli politikalar yaşama geçene dek atılması gereken kimi acil, öncelikli adımlar da vardır elbette. Bunların başında da yoksullara doğrudan bir maaş bağlanması, diğer adıyla doğrudan gelir desteği, temel gelir, asgari gelir desteği veya vatandaşlık geliri gelmektedir. Bu mantığa göre; belli bir gelir düzeyinin altındaki yurttaşlara ya da ailelere devlet düzenli olarak maaş vermekte, bu uygulamayı yoksullukla mücadelenin bir parçası olarak görmektedir. Bu sayede yoksulların tüketimi artacak, az da olsa moral bulacaklardır. Parayı bankadan kendileri çekeceğinden yoksullukları sömürülmeyecektir. Yardım kuyruklarında beklerken gururları incinmeyecektir. Yardım yapana karşı kendilerini borçlu hissetmeyeceklerdir. Devlet doğrudan gelir desteği sağlarken yoksulların harcama kalıplarına, tüketim alışkanlıklarına müdahale etmeyecektir. Tercihi onlara bırakacaktır. Bu yöntem sosyal devlet olmanın da gereğidir.

Doğrudan gelir desteği, belli aralıklarla ya da seçimden seçime yoksullara aynı yardım yapan, bu sayede onları siyasi olarak yönlendiren, oylarına ipotek koyan iktidarların işine gelmez. Bu yöntem, yoksullara kamu kaynaklarıyla yardım dağıtırken, dağıtılan malların yandaş firmalardan, partili toptancılardan ve market sahiplerinden alınarak onların zengin edilmesini engeller. Sosyal devlet yerine sadaka kültürünü egemen kılıp yoksulları kendisine bağımlı hale getirmek, onların tüketim alışkanlıkları üzerinden yaşam biçimlerine müdahale etmek, kitleleri yönlendirmek isteyenleri önler. Yapılan yardımların medyatik gösterilere dönüştürülerek yoksulların onurunun kınılması pahasına, siyasal kazanç elde edilmesine olanak tanımaz. Bu nedenle de ülkemizde iktidarlar yoksullara doğrudan gelir desteği vermeye pek yanaşmazlar.

Unutmamak gerekir ki bir ülkede toplumsal haklarını kullanamayanlar siyasal haklarını da kullanamazlar. Bu nedenle de sosyal yardımı bir yurttaşlık hakkı olarak değil, bir kamu görevi olarak değil, sadaka devleti anlayışı kapsamında bir lütuf olarak gören zihniyet, bu yardımı alan insanların

özgür yurttaş, hak sahibi vatandaş olmalarına karşı bir zihniyettir. Çünkü yardım yapılan insanlar siyasal tercihleri açısından seçilmiş, erzak temininde alım yapılan firmalar yandaş firmalar rehberinden bulunmuşlardır. Bu yardım seçmenin oyunu güvenceye almakta, yardım vaadi yeni yandaşlar yaratmakta, erzak da yandaş firmalardan alındığından yandaş sermaye desteklenmektedir. Dahası yardım yapılan ailelerin tüketim alışkanlıkları, harcamaları, giderek davranışları ve kültürleri de yönlendirilmektedir.

Doğrudan gelir desteği verilirken insanların üretime yönelik olarak eğitilmelerini, istihdam projelerine dahil edilmelerini asla ihmal etmemek gerekir. Bunların bütüncül bir programla ele alınması, birlikte yürütülmesi şarttır. Doğrudan gelir desteğinin yanında yine merkezi bir elden yönetilip, yönlendirilecek şekilde aynı yardımlar, barınma, konut, sağlık, eğitim, beceri kazandırma kursları devreye sokulmalıdır. Geçici istihdam projeleri, bizim gibi ülkelerde ailenin tüm yükünü çeken kadınlara öncelik veren karşılıksız ya da çok uygun koşullarda uzun vadeli mikro kredi sistemi devreye sokulmalıdır. Bu krediler küçük bir iş kurmak ya da işini büyütmek isteyenlere verilmelidir. Bu krediyi alanların mesleki eğitim, pazarlama, muhasebe, işletme gibi konularda da teknik yardım almaları sağlanmalıdır. Özetle doğrudan gelir

desteğiyle birlikte aynı yardım, mikro kredi verilmesi ve kamu yatırımlarının artırılması aynı anda düşünülmelidir. Doğrudan gelir desteği, eğitim ve sağlık hizmetlerindeki niteliğin artırılması, bu hizmetlerin yaygınlaşması ve kamu kaynaklarıyla gerçekleştirilmesi, orta ve altı sınıflar için uygun koşullarda konut inşası ve diğer toplumsal politikaların birlikte ele alınması daha işlevsel olabilir.

Ekonomiyi yeniden yapılandırmak

Yoksullukla kararlı ve bütüncül bir mücadele, yalnız ve ancak ekonominin yeniden yapılandırılmasıyla, kayıt dışı ekonominin kayda alınmasıyla, vergi kaçaklarının denetlenmesiyle mümkündür. Refahı tabana yaymak için vergiyi de tabana yaymak, vergi adaletini sağlamak gerekir. Bu kapsamda zenginlerden artan oranda vergi alınması, gerekirse servet vergisinin gündeme getirilmesi bile söz konusu olabilir. Dolaylı vergilerde indirimle gidilmesi, doğrudan vergilerin artırılması düşünülebilir. Türkiye gibi ekonominin yaklaşık yüzde 70'inin kayıt dışı olduğu ve toplanan vergilerin yüzde 70'ten fazlasının dolaylı vergilerden oluştuğu bir ülkede bu adımları atmak kaçınılmazdır. Dünya kapitalizminin doğurduğu ve küresel çapta etkili olan krizlere ek olarak Türk ekonomisinin yapısal sorunlarından kaynaklanan bunalımlar söz konusudur. Türkiye'nin büyük bir

özveri ve uysallıkla izlediği IMF reçeteleri de yaraya merhem olmamış tersine ekonomiyi daha zayıf, kırıl-gan hale getirmiş, özelleştirme ve sanayisizleştirme programına dönmüştür.

Mesela 2001 yılında dünya ekonomisi yüzde 1.7 büyürken, Türkiye 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gördüğü en büyük bunalımı yaşa-yarak yüzde 9.5 oranında küçülmüştür. 2001 yılında kabaca 20.4 milyon olan çalışan sayısı, Türk ekonomisinin "toparlandığının ve aralıksız büyüme sürecine girdiğinin" övünülerek an-latıldığı dönemde ise umulan ölçüde artmamıştır. 2002'den 2008'in sonuna (2008'de yüzde 0.7 büyümüştük) dek aralıksız büyüyen Türkiye'de 2009 yılında çalışan sayısı kabaca 23 milyon olmuştur. 2001 yılında işsizlik oranı yüzde 8.5 olurken, 2010'da bu oran gerçekte yüzde 20, kadınlar ve gençler arasında ise yüzde 25'tir. Bir başka ifadeyle 7 milyon yurttaşımız işsizdir. 2010 yılında emekli sayısı 9.3 milyon olan Türkiye'de 20 milyon asgari ücretli vardır. "Ben yoksulum" diyerek yeşil kart alan insanların sayısı ise 9. 5 mi-lyonu bulmaktadır. 15 milyon insanın açlık sınırında yaşadığı Türkiye, çocuk yoksulluğu konusunda ise OECD ülkeleri arasında başı çekmektedir.

"Teğet geçen kriz" ve yoksulluk

İç ve dış borç toplamı 400 milyar doları bulan Türkiye son 7 yılda 340 milyar dolar dış ticaret açığı, 167 mil-yar dolar da cari açık vermiştir. Yani kriz Türkiye'yi teğet geçmemiştir. Çünkü Türkiye, ekonomik krizden en çok etkilenen ülkeler arasında Çek Cumhuriyeti'nin ardından ikincidir. 2009 yılında TÜİK verilerine göre yüzde 4.7 küçülmüştür. Oysa 2008'de yüzde 3 büyüyen dünya ekonomisi 2009'da yüzde 0.6 küçülmüştür. ABD 2009'da yüzde 2.4, Avro bölgesi yüzde 4.1 ve Japonya yüzde 5.2 küçülmüştür. Türkiye'de kişi başına düşen milli gelir 2009'da 8 bin 590 dolar olmuştur.

Ancak aynı dönemde ülkemizdeki dolar milyarderlerinin sayısı artmıştır. 2010 Şubat ayının son haftasında en zengin 100 Türk listesini açıklayan ekonomi dergisi Forbes, en zengin 100 Türkün toplam servetinin 87 milyar dolar olduğunu ilan etmiştir. Bu rakam,

en zengin 100 Türkün geçen bir yıl içinde servetlerine 31 milyar dolar ek-lendiğini, toplam servetin önceki yıla göre yüzde 55 arttığını göstermektedir. Dolar milyarderleri listesinde 28 Türk vardır. Bu durumu Türkiye'nin G 20 üyesi ülkelerden biri olmasıyla, yılda 20 milyar dolar doğrudan yatırım al-masıyla, yaklaşık 600 milyar dolarlık bir bankacılık ve finans sektörüne sahip ol-masıyla açıklamaya çalışanlar olsa da bu tablo ülkemizdeki gelir dağılımı adaletsizliğinin sonucudur. Çünkü dolar milyarderlerinin sayısı artarken, TÜİK 4 kişilik bir aile için 2009'da yoksulluk sınırını 820 lira olarak açık-lamıştır. Asgari ücret ise 604 liradır ve bu rakamlar çalışanların yarısının as-gari ücretle geçindiği Türkiye'nin gerçek durumunu yansıtmaktadır.

Dolar milyarderlerinin sayısını artıran Türkiye'de 2009'da kredi kartı borcunu ödeyemeyenlere 1 milyon kişi daha katılmış, 2009 sonunda kre-di kartını ödeyemeyenlerin sayısı 3.2 milyonu geçmiştir. Yaklaşık 45 milyon kişinin kredi kartı kullandığı Türkiye'de Bankalararası Kart Merkez-i'ne göre; kişi başına 2.2 kart düşmek-tedir. Toplumda kredi kartında takibe düşen kişi sayısı yüzde 45.6 artmıştır. Takipteki kredi miktarı yüzde 55.5 ar-tarak 21.9 milyar liraya ulaşmıştır. Tüketici kredisi kullananların sayısı ise 12 milyonu bulmuştur. Türkiye kişi başına düşen milli gelir sıralamasında dünyada 54., refahta 92., yabancı ser-mayeye yüksek faiz vermede 1. ve borçlanmada ise 5. sıradadır.

Türkiye tüm bunların yanında genç nüfusun yoksulluğu ve yoksullaştırıcı etkisiyle de karşı karşıyadır. Zira nüfus açısından genç bir ülke olduğu için altyapı yatırımlarına çok daha büyük kaynak ayırması gerekmektedir. Ülkemizde 18 yaş ve üzeri yurttaşların sayısı 50 milyondur. 72 milyonluk nü-fusun yarısı 28 yaşın altındadır. 20- 50 yaş arasında 33.5 milyon yurttaş vardır. 20- 35 yaş arasındakilerin sayısı 19 milyondur. Ancak yoksulluk nüfus artış hızını da kesmektedir. Türkiye'nin yıllardır övündüğü genç nüfus bir süre sonra tarihe karışacaktır. Çünkü nüfus artış hızı düşmektedir.

Krizin "teğet geçtiği" Türkiye'de halkın yüzde 60'ı "Ben fakirleştim, yüzde 50'si ise "Ülke fakirleşti" de-

mektedir. 100 işsizden 42 tanesinin evinde çalışan yoktur. 100 işsizden 25 tanesi üniversite mezunudur. İşsiz-lerin yüzde 41.5'i son 1.5 yıl içinde işi-ni kaybetmiştir. Her 4 işsizden üçünün bir mesleği vardır. 100 işsizden 60'ı as-gari ücrete, 42'si sigortasız çalışmaya razıdır. İşsizlerin yüzde 55'i acilen iş is-temektedir. Ve işsizliğin yarattığı sorun-lar öncelikle doğrudan aileye yansı-maktadır. Ama ne yazık ki Türkiye bu sorunu çözmede ve kalkınmada en temel araçlardan biri olan temel eğitime, meslek liselerine ciddi biçimde eğilmemektedir.

Yoksullukla varsıllık ters orantılı

1980 sonrasında Turgut Özal'ın kapitalistleşme, dünyayla bütünleşme, dünyaya açılma dediklerinin topluma ödettiği bedel çok ağırdır. Ekonomi bi-raz canlandı mı dış ticaret açığı kendi-ni hemen belli etmektedir. Dış kaynak girişi artınca cari açık da artmaktadır. Enflasyon yükselince de ekonomide küçülme yaşanmaktadır. Özal'ın dilin-den düşmeyen "Devleti küçülteceğiz" sözü, kamudaki hizmet kalitesinin düşüklüğünden yakınan vatandaşta kısa zaman içinde karşılık bulmuş, geniş kitleler gerçekte devletin küçük düşürüldüğünü, Cumhuriyetin tüm iktisadi birikiminin tasfiye edildiğini hemen anlamamıştır. Bu durum yok-sulluğu da korkunç boyutlara taşımıştır.

"Devleti küçülteceğiz" söylemine kanalar, iktisadi küçülmenin, siyasi, ideolojik, toplumsal, kültürel, ahlaki, manevi çöküşü ve küçülmeyi de be-raberinde getireceğini öngöre-memişlerdir. Küçülen devletten büyük millet, güçlü ülke çıkmayacağını kavrayamamışlardır. Devlet küçülürken yoksulluk azalmamıştır, sanayi gelişmemiştir. Ama devletsiz kalan milletin, alt kimlikler üzerinden bölünmesi, yurtsuz, vatansız hale gelmesi kolaylaşmıştır, hızlanmıştır. Devletin büyüklüğünden yakınanlar, ülkemizde kamu çalışanlarının sayısı 3 milyonu bulmadığını halka söyle-memiştir. Çok büyük olduğu için eleştirilen o devlet, kayıt dışı istih-damın yüzde 45'e ulaşmasını önleye-memiştir. Avrupa ülkelerinde devletin ekonomideki payının da sosyal harca-maların milli gelire oranının da

Türkiye'dekinin çok üstünde olduğu halka hiç anlatılmamıştır.

Vergi adaleti yoksa yoksulluk vardır

Vergide kuraldır, az kazananın az, çok kazananın çok vergi alınır. Yüksek vergi grupları artan oranlı vergi verirler. Sağlıklı bir ekonomide vergi gelirlerinin dörtte üçü doğrudan vergilerden oluşur. Çünkü vergi gelirleri arasında tüketim vergisinin oranı ne kadar yüksekse, yani dolaylı vergilerin oranı ne kadar büyükse, gelir dağılımı o kadar bozuktur. Türkiye de böyle bir ülkedir, vergi gelirlerinin yüzde 70'ten fazlası dolaylı vergilerdir. Yani "kör tuttuğunu beller" misali devlet işçiden, memurdan, çalışandan, emekliden, kısacası ücretli kesimlerden vergi almaktadır. Oysa gelişmiş ülkelere vergi gelirlerinin dörtte üçünü doğrudan vergiler oluşturur. Vergiler artan oranlı mı yoksa azalan oranlı mı olacaktır? Vergi gelirlerinin büyük bölümü dolaylı vergilerden mi yoksa doğrudan vergilerden mi oluşacaktır? Vergi gelirlerinin çoğunluğu gelir ve kurumlar vergisi mi yoksa tüketim vergisi mi olacaktır? Çok nadir olarak uygulanan servet vergisi gündeme gelecek midir? İşte bu sorular kamuoyunda hiç öne çıkmamaktadır.

Dolaylı vergiler daha çok tüketimi yönlendirme ya da engellemeye yönelik yardımcı araçlardır ve de toplam bütçe gelirleri içinde büyük bir pay oluşturmamalıdır. Dolaylı vergilerin yüksekliği günlük yaşama olumsuz etkilerinin yanı sıra vergideki adaletsizliği kamçılar. Çok kazananlar genellikle az, az kazananlar da çok vergi ödemek zorunda kalırlar. En adil vergileme araçları olan gelir ve kurumlar vergisi tahsilatı düşerken, katma değer vergisi (KDV), özel tüketim vergisi (ÖTV), özel işlem vergisi gibi vergiler ise sistemde giderek daha fazla yer tutarlar. Örneğin 2010 yılında gelir vergisinden 42 milyar 927 milyon lira gelir elde edilmesi hedeflenmektedir. Bunun çok büyük bölümünü de işçi ve memur ödeyecektir. İşverenler, doktor, avukat gibi serbest meslek erbabı, faiz geliri elde edenler ve diğer beyannameli gelir vergisi mükelleflerinin ödemeleri beklenen vergi ise 2 milyar 283 milyon lira düzeyindedir. 2010'da toplanması

öngörülen kurumlar vergisi tutarı da 20 milyar 71 milyon liradır. Buna karşılık devlet, sadece akaryakıt ürünleri ve doğalgaz kullanımıyla vatandaşın 30 milyar 695 milyon lira özel tüketim vergisi almayı planlamaktadır. ÖTV tahsilatının bütün mamullerinde 16 milyar 417 milyon lira, motorlu taşıtlarda 3 milyar 803 milyon lira, alkollü içkilerde de 2 milyar 166 milyon lira olması beklenmektedir. Devletin 2010 yılı için öngördüğü Özel İletişim Vergisi de bütçede 4 milyar 829 milyon 820 bin lira olarak yer almıştır. Bu durumda vatandaşın cep ve sabit telefon konuşmalarıyla ödediği Özel İletişim Vergisi bile beyannameli Gelir Vergisi mükelleflerinden alınan verginin neredeyse iki katını bulmaktadır. Halkın temel ve yaşamsal gereksinimleri beslenme, giyim, eğitim, sağlıkla ilgili tüketim malları, elektrik, su, doğalgaz, toplu ulaşım vb. yüzde 8 ile yüzde 18 gibi ağır bir vergi baskısı altındadır. Türkiye'de halkın en yoksul yüzde 20'lik kesiminin ödediği tüketim vergisi, gelirinin yüzde 23'üne ulaşmaktadır. Halkın en zengin yüzde 20'lik diliminin ödediği tüketim vergisi ise gelirinin yüzde 16'sıdır. En yüksek yüzde 5'in ödediği tüketim vergisi ise gelirinin sadece yüzde 12.5'idir. Bu tablo, yoksulların gelirinin çok daha büyük bölümünü tüketim vergisi olarak ödediklerini ortaya koymaktadır. Kayıt dışılık ise vergi adaletini temelden sarsan bir diğer olgudur.

Türkiye ezberlerini bozmalı

Şunu tartışmak gerekir. Türkiye'de kamu ağırlıklı, toplumcu yönü öne çıkan maliye politikalarına, vergi adaletini önceleyen bir vergi reformuna, kayıt dışı ekonomiyle- kayıt dışı istihdamla amansız mücadeleye hazır bir siyaset başarılı olabilir mi? Üretim, ihracat, istihdam, ar-ge, yatırım, büyüme, kalkınma diyen kadrolar gerekli desteği halktan alabilir mi? Ekonomi rant, repo, faiz, borsa, döviz döngüsünden kurtarılabilir mi? Enerji, ulaşım, iletişim gibi büyük, kârlı, stratejik sektörlerde verimli, üretken, bilinçli bir kamu öncülüğü hayata geçebilir mi? Planlı dönemde sermaye ve özkaynak sorununu aşmaya çabalayan, hızlı büyümeyi yakalayan Türkiye, liberalizme yönelince, özkay-

nak yoksulu olan ekonomisinin dışa bağımlı hale geldiği gerçeğiyle yüzleşebilir mi? Yaptığı tercihle kısıtlı olan kaynaklarını da heba ettiğini, dış borunu katladığını artık görebilir mi?

Unutmamak gerekir ki Türkiye erken Cumhuriyet döneminde 1923-38 arasında halkçı- devletçi ekonomi modeliyle sanayileşmede, kalkınmada büyük ivme yakalamıştır. 1980 sonrasında ise mali sistemi kurallara bağlamayıp, aşırı serbestleştirmiş, bunun kaçınılmaz sonucu olarak da sık sık ekonomik kriz yaşamaya başlamıştır. Dünyanın Atatürk'ün ekonomi modelini başka adlarla da olsa tartıştığı bir dönemde, Türkiye'nin kendi tarihinden gereken dersleri almasının zamanı gelmemiş midir? Profesyonel yöneticilere ödenen yüksek maaş ve primleri sorgulamaktan vergi cennetlerine giden paralara yaptırım getirmeye, İsviçre'deki sırdas hesapların açıklanmasından yatırım fonları üzerindeki denetimin artırılmasına dek bir dizi önlemleri ABD gündemine almışken, Türkiye'nin eskisi gibi devam etmesi mümkün müdür? ABD ve AB teşvik paketlerini ağırlıklı olarak borçlanma yoluyla finanse ederken, hedge fonların, denetim şirketlerinin, ölçme- değerlendirme kuruluşlarının dizginlenmesi için yeni yasalar çıkarılırken, Türkiye'nin devletin düzenleyici ve denetleyici rolünü gündemine almaması ne kadar akılcıdır?

Tüm dünyada küreselleşme sorgulanmaktadır. Korumacılık öne çıkmakta, devlet müdahalesi benimsenmekte, sınırsız dış ticarete sınırlama getirilmekte, ulusal ekonomileri güçlendirme çabaları yoğunlaşmakta, iç dönüş hızlanmakta, ülke dışına kaynak aktarımına sınırlamalar güçlü destek bulmaktadır. Borçluluk oranı ve kredi alma merakı azalmaktadır. Yeni dönemde daha az serbestlik, daha az kırılganlık hedeflenmektedir. Dünyada otomobil sayısı insan sayısından üç kat hızlı artarken, devletten doğal kaynakları da gözetken bir öncülük üstlenmesi, bir sanayileşme politikası izlenmesi istenmektedir. Türkiye tüm bu gelişmelere duyarsız kalmayı daha ne kadar sürdürecektir?

Yoksulluktan beslenen "yeni sınıf"

Sorulması gereken temel soru

şudur: Yoksulluk gerçekten tasfiye edilmek istenmekte midir? Kapitalist sistem içinde kalarak, liberal ezberlerden kopmayarak yoksulluğu yenmek mümkün müdür? Yoksulların varlığı, onların sömürülmesini, yığınlaştırılmasını, adeta sürüleştirilmesini kolaylaştırdığından liberallerin buna köklü, tutarlı, radikal bir itirazı olabilir mi? Azgelişmiş/ geliştirmekte olan ülkelere sağcı, muhafazakâr, Batı destekli iktidarlara birlikte ortaya çıkan yeni burjuvazi, yeni sermaye, yani çürümüş imtiyazlı sınıflar anlamına gelen “yeni sınıf” iktidarlara yoksulluktan yararlanmakta mıdır?

Bu “yeni sınıf” iktidarlara, liberal bir kültüre sahip olmadıklarından ve klasik kapitalist iktidarlardan bile daha vahşi olduklarından, yarattıkları tahribat klasik sosyal demokrat reçetelerle giderilemeyecek kadar ağırdır. Çünkü bu barbar iktidar, sadece siyasi ve iktisadi muhaliflerini ezmekle yetinmemekte, aynı zamanda dünyanın büyük sermaye çevrelerinin, çokuluslu şirketlerin, emperyalist merkezlerin desteğini alarak izlediği politikalarla yoksulluğu, işsizliği, yolsuzluğu artırmaktadır. Bunu yaparken de geniş kitleleri muhafazakâr ve din soslu söylemlerle ikna etmekte, kendisini mağdur göstererek halkı etkilemekte, kamu kaynaklarından yapılan yardımlarla yoksulları kendisine bağımlı kılmaktadır. Sadaka kültürünün yaygınlaşması, halkı yığınsal oy deposuna dönüştürmekte, itikat ve itaat söyleminin geniş taban bulması, hem mürit hem müşteri olan kitleyi iktidarın destekçisi, hatta militanı yapmaktadır.

Siyasal, iktisadi, ideolojik, kültürel, toplumsal düzlemde yeni sınıfın egemenliği, yoksulluğun arttığı oranda güçlenmektedir. Yani egemenliğin kurumsallaşması için yoksul kitlelerin büyüklüğü gerekir. Çünkü sürekli kullanılan, sömürülen, istismar edilen kalabalık bir insan topluluğu her daim iktidarın elinin altındadır. Bu kitlenin kültürel açıdan devletin ideolojik aygıtlarıyla eğitilmesine ve yandaş medya tarafından uyutulmasına koşut olarak, yoksulluğu kader olarak gören, buna itirazı olmayan, bunu değiştirmek için çabalayan, düzeni değiştirme sözü veren partilere itibar etmeyen, dahası onları düşman belleyen bir insan yapısı

oluşmaktadır. Gelişmiş ülkelerden başka bazı geri kalmış ülkelerde de gündeme gelen doğrudan vatandaşlık geliri ise bu insanların hak aramayı tamamen bırakıp, iktidara daha da bağımlı hale gelmelerine neden olmaktadır.

Sermaye birikiminin çok azgın olduğu, gerekli hukuki altyapının ve iktisadi rekabet ortamının olmadığı, siyasetin demokratik ve hukuki zeminde yapılmadığı, zenginleşme modelinin hiçbir hukuki, ahlaki, insani değer tanımadığı bir düzende sadece siyasi, iktisadi, ideolojik, toplumsal çatışma olmaz. Aynı zamanda yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk da arttığından insani, manevi, ahlaki, ailevi, vicdani, dini tüm değerler altüst olur, çürür, çözülür, çöker. İlk başlarda sadece yoksullardan beklenen ve sadaka ekonomisiyle beslenen itaat kültürü, giderek tüm toplumu kapsar. Bürokrasinin de, yargının da, üniversitelerin de, bağımsız kurumların da, iş dünyasının da, aydınların da mutlak itaat etmeleri istenir. Dahası medyanın da katkısıyla öyle bir ideolojik, kültürel tahakküm kurulur ki, ezenler ve itaat bekleyenler, kendilerini hep mağdur olarak sunmayı başarırlar. Kitleler de zaten bu yalana inanmaya hazır hale getirildiklerinden adeta teslim alınırlar.

“Yeni sınıf”, üretimden kopuk olduğundan, küreselleşme süreci de sanayi sermayesini değil finans sermayesini, spekülasyon kazançları, yatırım fonlarını öne çıkardığından, klasik anlamda burjuvalaşması, sanayi sermayesinin savunduğu bir düzeni savunması, liberal değerleri benimsemesi zordur. Bu nedenle devlet desteğiyle, adeta altın tepsi içinde sunulan fırsatlarla, olanaklarla, ihalelerle büyür. Kendisine aktarılan kamu kaynaklarıyla, her zaman kollandığı devlet ve belediye ihaleleriyle, özelleştirmelerle, bürokrasinin kayırmalarıyla gürbüzleşir. Bu yüzden de sanayi yatırımdan, endüstriyel üretimden ziyade müteahhitlik ve ticaretle öne çıkar. Liberal bir kültüre ulaşması güç olduğundan, sosyal haklar, sendikal haklar, toplumsal sorumluluk projeleri, etkin ve saygın bir hukuk düzeni, güçlü ve saydam bir kamu bürokrasisi, ekonomik ve politik şeffaflık kavramlarına uzaktır. Ne kendisinden daha köklü olan sanayi bur-

juvazisine ne de kendisine karşı çıkan işçilere tahammülü yoktur. İçeride toplumun her kesiminden beklediği itaati dışarıda küresel sermayeye, ABD ve AB’ye gösterir. Vergi adaletsizliğine itirazı yoktur. Tersine bu adaletsizlik sayesinde hızla büyüdüğünün farkı nadır. Vergisini ödeyenler açısından yaratılan haksız rekabete karşı çıkmaz. Bu kayıt dışılık sayesinde yanında çalışana düşük ücret ödediğini, vergiden kaçırıldığını bilir. Kayıt dışılık ve yüksek işsizlik sayesinde sendikayı işyerine sokmaz, toplu sözleşme masasına oturmaz, sosyal güvenlik, sigorta primi, fazla mesai ücreti, 8 saatlik çalışma süresi, kadın emekçilere doğum izni gibi kavramları ağızına almaz.

Hem merkezi hükümet düzeyinde, hem yerel yönetimlerde, hem bürokraside, hem yargıda, hem üniversitelerde, hem iş dünyasında, hem medyada müttefiklerini, uzantılarını, uydularını oluşturan bu yeni sınıf, yönlendirdiği ve devşirdiği aydınlar sayesinde yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk, ekonomik sorunlar başta olmak üzere siyasal, iktisadi, toplumsal sorunların gündeme gelmesini engeller. Hele de iktidarın tartışılmasının tamamen önüne geçer. Muhaliflere karşı her türlü baskının yanında, müthiş bir ötekileştirme, marjinalleştirme, önemsizleştirme devreye sokulur. “Suskunluk sarmalına” alınan muhalifler üzerinde “mahalle baskısı” kurulur. Kısacası, yoksulluğun olduğu yerde “yeni sınıf” vardır ve bu sınıfın da yoksulluğu yenmek, demokrasiyi geliştirmek, hukuk devletini güçlendirmek, ekonomiyi büyütüp, refahı tabana yaymak gibi bir kaygısı yoktur. ■

1 Mustafa Sönmez, “İşsizliğe Karşı Kamu İstihdamı (2)”, Cumhuriyet, 20. 02. 2010.

2 Mustafa Sönmez, “İşsizliğe Karşı Kamu İstihdamı (1)”, Cumhuriyet, 19. 02. 2010.

3 Kerem Alkin, “Siyaset ve Sosyal Adalet”, İstanbul Ticaret Gazetesi, 21. 08. 2009, s: 2.

4 “Kriz İşsizleri Yol Arıyor”, CHP Bilim Yönetim Kültür Platformu Raporu, 2002, s: 3- 4.

5 “Yolsuzluk= Yoksulluk”, Türkiye Bülteni, Temmuz 2003, s: 36.

6 “Yoksulluk Halleri”, Ekonomik Denge, Mart 2003, Sayı 59, s: 52.

7 “Yoksulluk Halleri”, s: 54.

8 “Toplum Özgürlükten Önce Eşitlik İstiyor”, Devrim Sevimay’ın Ersin Kalaycıoğlu ve Ali Çarkoğlu ile yaptığı söyleşi, Milliyet, 31. 05. 2010.

9 Noyan Umruk, “Vergilendirme Değil, Haraç Salma”, www.anafor.org, 07. 02. 2010.

10 “Yeni sınıf” konusunda son derece başarılı bir tahlil için bkz: Noyan Umruk, “Yeni Sınıf Mutlak İktidara Giderken”, www.ulusal Kanal.com.tr, 18. 05. 2010.

İnönü'nün Torunu O Mayınlı Tarlanın Bitişğinde Ne Yaptı?

Necati DOĞRU
Vatan Gazetesi
03.06.2010

İsmet İnönü'nün torunu, (kızının oğlu) ihtiyacı mı var, yanına yeni evlendiği eşini de alarak GAP bölgesinde "ahırdan bozma bir evde" 3 yıl yaşadı. Bu paşa torunu, o mayınlı toprakların bitişğinde ne yaptı? TAT Konserve Cengiz Solakoğlu'nun yönetimindeyken, Güçlü Toker'i ABD'ye "Amerikan tarımsal zenginliğinin lokomotif modeli Kaliforniya çiftçiliğini" incelemeye gönderdi. ABD çiftçileri, üniversiteleri, siyasetçileri, ziraat mühendisleri, şirketleri, kovboyuları, tarım işçileri, ırgatları neler yapmışlarsa öğrenip aynısını bölgenin yoksul insanları için Türkiye'deki GAP bölgesine taşıma kararı alındı.

Her şey kâr değil.

Sorumluluk öne geçti.

TAT'ın üstlendiği bu sosyal sorumluluk böyle başladı. İsmet İnönü'nün torunu Güçlü Toker'in şirkete genel müdür olmasıyla ve GAP'ta kiralanan 16 bin hektarlık arazide üretim düğmesine basıldı. Köylüyü eğitimden geçirmeyle, anlaşmalı çiftçilik yapmayla, toprak tuzlanmasın diye damla sulama üzerinde titizlenmeyle, sanayi tipi ziraata yoğunlaşmayla, salıcalık domates üretiminde dünya lideri olan ABD, İtalya, Çin ile rekabet edebilir maliyetle üretim gerçekleşti.

Sonucu söylüyorum.

Açık alanda domates üretiminde Türkiye ortalaması dönüme 7 ton iken bu mayınlı arazilerin hemen bitişğinde dönüme 11 tona çıkıldı ve sanayi domatesi üretiminde dünya lideri ABD, İtalya ve Çin'den daha ucuza mal edildi.

Tekrar yazıyorum.

Atlamayın.

Buğdayda ise Türkiye ortalaması dönümde 250 kilo olmasına rağmen yine bu mayınlı toprakların bitişğinde dönüme 650 kilo verim yakalandı.

Tekrarlıyorum.

Lütfen dikkatinizi verin.

Domateste ve buğdayda İnönü'nün torunu Güçlü Toker'in genel müdürlük yaptığı TAT Konserve; Çukurova çiftçileri, Ege çiftçileri, Akdeniz, Marmara çiftçileri gibi modern üretim yapmaya henüz geçememiş "bütün çiftçilik birikimleri zalim feodal ağa toprağında ırgatlık ve yarıcılıktan öteye gitmeyen köylüleri" kısa zamanda eğitip, öğretip, örgütleyip bu kadar yüksek verime ulaştırabiliyorsa bundan "ibret dersi çıkartması" gereken bu ülkenin Başbakanı, Tarım Bakanı, bu ülkenin iktidarının Meclis'teki milletvekilleri; mayınlı arazileri yabancı şirketlere "Temizle mayını, 44 yıl kulland toprağı" yasası çıkartmaya kalkarsa ben şüphelenirim.

Ne avanta dönüyor?

Kimin için dönüyor?

Diye sorarım.

Çok net olarak ortaya çıktı ki, Türk ordusu bu mayınları temizleyebilir.

Türk ordusu temizlemezse bile bu ülkede kurulmuş taşeron şirketler ya da ordudan emekli olmuş 50 albayın yönetiminde yeni kurulacak firmalar, en fazla 100 milyon dolara temizler.

Başbakan'a 61 milyon dolara üçüncü uçağı alabilen Türkiye'nin imkânları da İsmet İnönü'nün torunu gibi ziraat fakültesi eğitiminden geçmiş 50 genci ABD'ye bir yıllığına gönderir ve "Kaliforniya modelini" inceleyip Türkiye'nin en yoksul bölgesi olan bu mayınlı topraklara getirme sosyal sorumluluğuna girişilebilir. Toprakları bölmemek, üretimsiz bırakmamak, yabancıya ya da yerliye satmamak koşuluyla mayından temizlenmiş araziler bölgenin yoksullarına; "anlaşmalı çiftçilik" sistemleri kurularak dağıtılabılır.

Bölgeye örnek olur.

GAP'a çalışkanlık gelir.

Güçlü Toker'in 15 Haziran 2007 tarihli basın toplantısında söylediğine göre; bu modelle GAP bölgesi tarımsal üretiminden Türkiye'ye 70 milyar dolar ihracat geliri akabilir.

Ne PKK kalır.

Ne taş atan çocuk.

Bu iktidar, onun basındaki yandaşları rahmeti İsmet İnönü'ye seçkinci, Kemalist, jakoben, laik diye dudak büküyorlar fakat dudak bükükleri paşanın torununun yaptığı halkçılığı, gösterdiği halktan yanallığı ve giriştiği sosyal sorumluluğu yüklenmeye yanaşmıyor, "Ver toprağı yabancıya temizlesin mayını..." yasası çıkartma aymazlığına sarılıyorlar.

Bu utanç onlara yeter.

Ben ise şüphelenirim.

Ne avanta dönüyor?

Kimin için dönüyor? ■

Su Hizmetleri Sektörü için Küresel Yenilikçi (?) Finansman Mekanizmaları Arayışları

Dursun YILDIZ
İnşaat Mühendisi
Su Politikaları Uzmanı

Su konusunda uzun dönemdir çeşitli raporlar hazırlayan OECD, bu konudaki son raporunu 2010 yılı başında yayınladı. Raporunda su ve sanitasyon hizmetlerine yeni finans kaynakları oluşturmaya yardımcı olabilmek için yenilikçi mekanizmalar inceleniyor. Rapor öncelikle, genel su hizmetlerine değil özel olarak içme suyu ve atık su hizmetleri alanına odaklanıyor. Kredi, tahvil ve hisse senedi gibi piyasa tabanlı geri ödemeli finansman sistemi ele alınıp inceleniyor. Raporunda su hizmetlerindeki finansman sorunlarının piyasa tabanlı geri ödemeli finansman konusunda yenilikçi mekanizmalarla aşılabileceği ve bu sistemin incelenmesi gerektiği savunuluyor. Raporunda ayrıca, OECD ülkeleri, gelişmekte olan ülkeler ve orta seviyede gelişmiş ülkelerin geliştirdikleri veya geliştirmekte oldukları yenilikçi finansman uygulamalarından edindikleri deneyimler de inceleniyor. Bu kapsamda, bölgeler ve ülkeler arasındaki bilgi ve deneyim değişiminin nasıl yapılabileceği üzerinde duruluyor.

Sektörün
Finansman Kaynağı
Su ve sanitasyon hizmet-

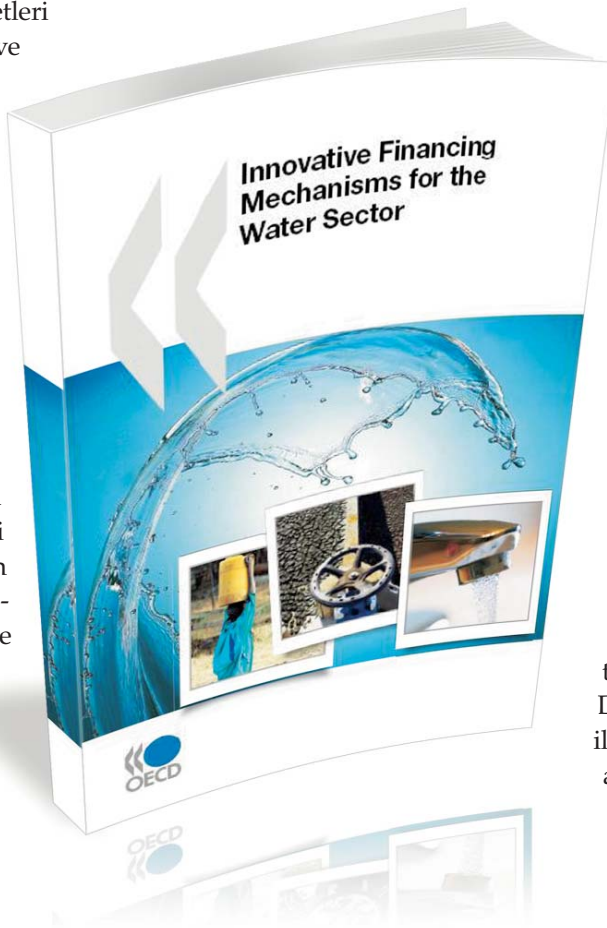
lerinin üç ana finansman kaynağı "3T (Tariffs, Taxation, Transfers)"; tarifeler, vergiler ve aktarımlar olarak ele alınmaktadır. 3T'den elde edilen gelirlerle su ve sanitasyon hizmetlerinin finansmanı karşılanırken, geri ödemeli finansmandan da bu hizmetlerin finansman açığının kapatılması için köprü oluşturacak bir model öneriliyor. Ancak raporda, geri ödemeli finansmanın su ve sanitasyon hizmetlerindeki tüm finansman açığını kapatamayacağı da belirtiliyor. Bunun

nedeni olarak da bu finansmanın oluşturulabilmesi için mevcut bir yatırımın olması gerektiği belirtiliyor. Bu geri ödemeli finansmanın mevcut yatırımı destekleyici nitelikte bir finansman olduğu ileri sürülerek geri ödemesi yapılacak bu paranın belli bir süre için kullanımının da ilave bir bedeli olacağı vurgulanıyor.

Su ve sanitasyon hizmeti sağlayıcıları genelde geri ödemeli finansmanın sermaye, hizmet ve iyileştirme giderlerinin karşılanmasında kullanılmasını önermektedirler. Sürekli işletme ve bakım masrafları ise düzenli olarak 3T (tarifeler, vergiler ve aktarımlar) kaynaklarından karşılanmaktadır. Rapora bu yenilikçi (?) finansman modeli arayışının esas olarak, geri ödemeli sistemde karşılaşılan zorlukların ortadan kaldırılarak sisteme yeniden işlerlik kazandırılmasına yönelik olduğu ileri sürülüyor.

Finansmanın Geri Ödemesindeki Zorluk

Finansman ve projeler arasında bir takım uyumsuzluklar sonucu geri ödemeli finansmanın su ve sanitasyon hizmeti sektörüne aktarılması zorlaştığı belirtiliyor. Denetim ve yönetimdeki eksiklikler ile proje maliyetleri için yeterli nakit akışının olmaması gibi genel nedenlerin yanında özel etkenler de geri ödemeli finansmanın bu sektöre akışını aksatmaktadır. Bu özel etkenler:

- Hedef kitlenin alım gücündeki kısıtlar,
- Yerel işletmeci ve küçük su hizmet sağlayıcıları için sağlanan sınırlı parasal kaynaklar,
- Olağan risklerin yönetimindeki zorluklar,
- Merkezden planlanmayan su temin projeleri için ödenek eksikliği,
- Mevcut finansmanların su hizmet sektörü gibi uzun süreli projeler için kısa dönemli olması,
- Su hizmeti veren kuruluşlarının bilanço dengesizliği,
- Dış yatırımcı ve kredi sağlayıcılarının amaçlarının su sektörü tarafından yeterince anlaşılamaması ve bu kredilere şüpheyle yaklaşılması,
- Finansörlerin kredi sağlayabileceği güvenilir ve sağlam projelerin eksikliği olarak sıralanmaktadır.

Küresel Su Sektörü İçin Finansman Çözümü

Raporda, su ve sanitasyon hizmetleri için uygulanabilecek yenilikçi finansman yöntemlerinin piyasa tabanlı geri ödemeli finansman kaynaklarının su sektörüne aktarılmasında önemli derecede etkili olacağı savunuluyor. Bu probleme çözüm olabilecek çeşitli finansman araçları in-

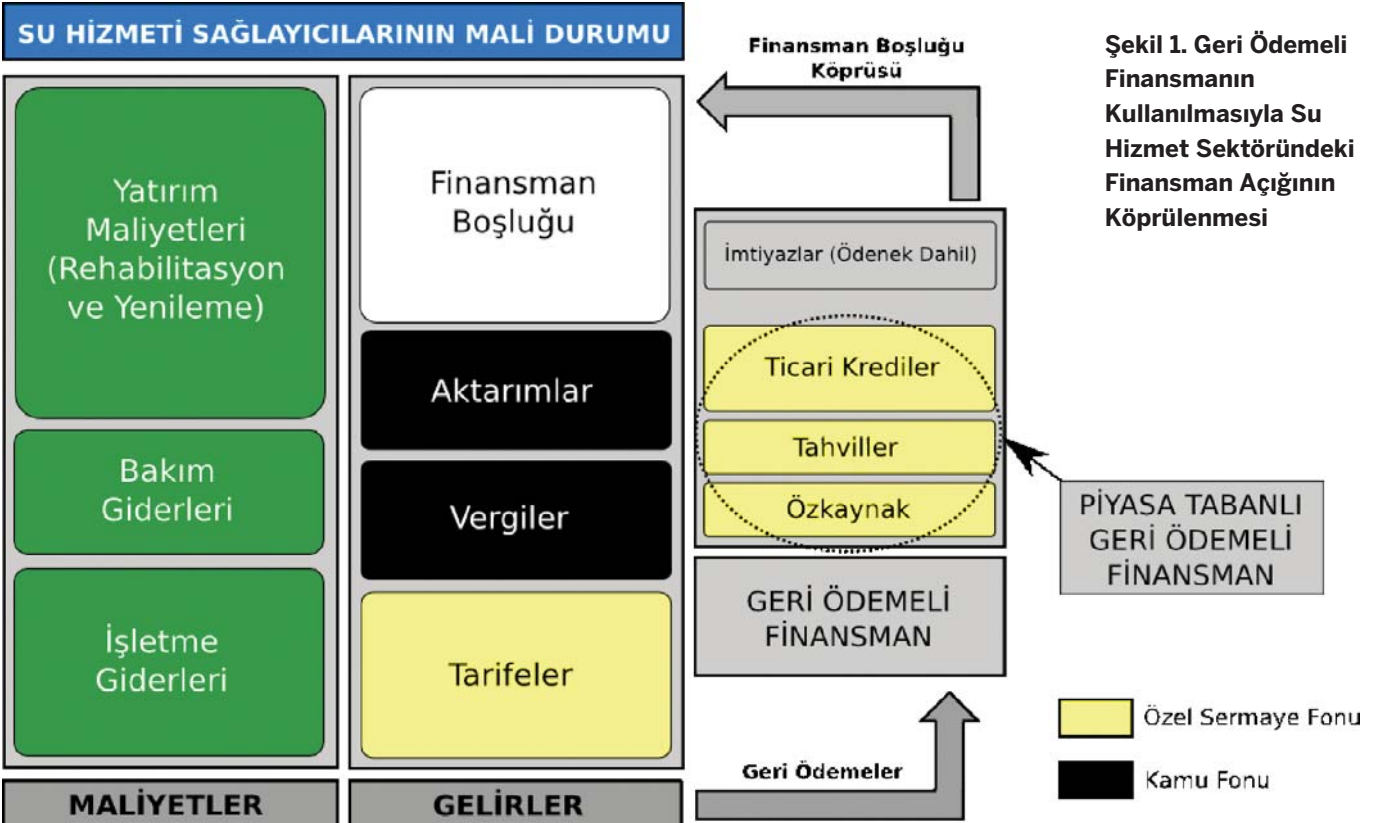

celenip, bu araçların çeşitli ülkelerdeki mevcut kullanımları ve küresel su sektörü için geliştirilebilir potansiyelleri de değerlendiriliyor.

Raporda çözümde anahtar rol oynayacak bu araçlar:

- Karma hibeler ve geri ödemeli finansman,
- Mikro finansman,
- Üretime yönelik destek,
- Garantiler ve sigorta ürünleri,
- Finansman araçlarının gruplandırılması,
- Yerel yönetim, kuruluş ve birimlere doğrudan katkı,
- Özkaynak artırımı,
- Kredi notu,
- Güvenilir projelerinin hazırlanmasına yardımcı olacak destekçi oluşumlar ana başlıkları altında inceleniyor.

Raporun son bölümünde de ülkelerdeki finansal krizlerin, yukarıda sayılan yenilikçi finansman mekanizmalarını sektöre uğrattığından da söz ediliyor. Bilindiği gibi dünyada 750 milyar dolar ile 1 trilyon dolar arasında olduğu açıklanan su hizmetleri yönetimi pazarında az gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar sosyal muhalefet ile karşılaşmıştı. Yenilikçi modellerin araştırıldığı OECD Raporu, dünyada su hizmetleri yönetiminde doğrudan özelleştirme uygulamalarında karşılaşılan bu zorlukların aşılması için alternatif arayışına yönelik çalışmaların devam ettiğini ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. ■

Kaynak: OECD 2009, Managing Water for All: An OECD Perspective on Pricing and Financing.

Gerçeğin Çarpıtılması ve Bilgi Kirliliğinde Medyanın İşlevi

Ferhan ŞAYLIMAN
Gazeteci-Yazar

Henüz doğuracağı sonuçları tam olarak görmediğimiz bir dönemin içinden geçiyoruz. 2002'den bu yana iktidarını sürdüren AKP'nin uyguladığı ekonomik politikalar çoktan duvara tosladı. Dünyanın sayılı iktisatçıları arasında yer alan Prof. Erinç Yeldan'ın geçenlerde bir gazetede çıkan söyleşisinde altını çizdiği nokta son derece önemli: "Krizle giren ülke savaşa sarılır"

İçerde terör almış başını giderken, yani Türkiye tarihinin en kanlı süreçlerinden birisini yaşarken, iktidarın Ortadoğu'da, özellikle Filistin ekseninde oluşturmaya çalıştığı dış politika çizgisi Mavi Marmara olayında görüldüğü üzere bizi sonu nereye varacağı hiç belli olmayan tehlikelerle burun buruna getirdi. Mazlum Filistin Halkı'nın yanında durmak, İsrail'in bölgedeki zulmüne direnmek kuşkusuz son derece önemli. Ama bunları yaparken ülkemizin içinde bulunduğu koşulları iyi değerlendirmemiz gerekiyor muydu? Özellikle terörün denetlene-
mez boyutlarda tırmanışa geçtiği bir aşamada İsrail ve İran konusunda sergilenen dış politika anlayışı ister istemez bize Erinç Yeldan'ın yukarıdaki sözlerini bir kez daha anımsatıyor.

Kuşkusuz son derece tehlikeli bir seçim bu. Nasıl ki önce Kürt açılımı başlığıyla sunulup hemen ardından demokratik açılıma doğru ad değiştiren o süreçte iyi hesaplanmadan atılan adımlar bugün terörü azdırdıysa, İsrail ve İran konusunda izlediğimiz

yol haritası da umarız Türkiye'yi bir bedel ödemeye karşı karşıya bırakmaz. Çünkü bedel ödeyecek halimizin olmadığını, sürekli yokuş yukarı tırmanmaktan soluk soluğa kaldığımızı hep beraber kabul etmeliyiz. Üstelik sıra bedel ödemeye geldiğinde ne gariptir ki bunu sorunları içinden çıkılmaz hale getirenlerin değil de, yoksul halk kesimlerinin ödediğini hatta ödemeye devam ettiğini de biliyoruz.

İşte bu yaklaşımların ışığında aslında sorunun nereden kaynaklandığını saptamamızın tam sırası. Sorun, devletin resmi kuruluşu TÜİK'in verilerinde bütün çıplaklığıyla kendini ortaya koyuyor. Bu verilere göre ülkemizde 15 milyon yurttaşımız yoksulluk sınırının altında yaşıyor. İşsizlikse törpülenmiş haliyle yüzde 14.8 oranıyla çıkıyor karşımıza. Törpülenmiş diyoruz çünkü iş aramaktan umudunu kesenleri de buna katarsak aynı rakam yüzde 20'lere kadar tırmanıyor. Yani biz her beş kişiden birinin işsiz dolaştığı, başkasının eline baktığı bir ülkede yaşıyoruz ve bunun tek bir nedeni var: Uygulanan ekonomik politikalar.

Şimdi dilerseniz ekonomik göstergelerin daha derinlemesine incelendiklerinde başka hangi sonuçları ortaya koyacaklarını iktisatçılara bırakıp gerçeğin medya ayağına biraz yakından bakalım. 2002'de başlayan süreçte AKP'nin mercek altına aldığı kuruluşların başında sivil toplum örgütleri ve medya ilk sıralarda yer alıyordu.

Sivil toplum örgütleri demokratik yaşamda toplumun soluk almasını sağlayan yapılar olarak hiç tartışmasız önemli işlevlere sahipler. Özellikle emeğiyle geçinenler adına hak arama, aldığı hakkı koruma ve yaygınlaştırma ekseninde toplanan sendikalar, meslek örgütleri ve birlikler iktidarların yanlış uygulamalarına karşı denge oluşturdukları için demokrasilerin, sosyal devlet anlayışının ayrılmaz birer parçasıdır.

Ama görüyoruz ki başta Türk İş olmak üzere sendikal yapı bu dönemde dümdüz edilmiştir. Artık onların uygulanan ekonomik politikalar karşısın-

daki suskunlukları açıklanabilir nedenlerin ötesine taşarak insanı utandıracak boyutlara ulaşmıştır. İktidarın sendikasılaştırma politikalarının temel göstergesi olarak tek el işçilerinin başına gelenler, yani 4C tuzağı karşısında Türk İş'in içine düştüğü çaresizlik ve dayatmalara boyun eğişi, tarihe geçecek niteliktedir. Benzer gelişmeleri tarım kesiminde de gözlemek

mümkün. Bugün üretimden kopma noktasına gelen binlerce yoksul çiftçi ailesinin örgütlü yapısı Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin ne yaptığını bilen var mı içinde? İktidar, baskıyla etkisizleştiremediği örgütleri farklı yöntemlerle saf dışı bırakmıştır. Bu örgütlerden bazılarının sesi soluğu çıkmayan başkanları Sosyal Güvenlik Kurumu'nun Yönetim Kurulu'nda dolgun maaşlar karşılığında işlevlerini yerine getirmektedirler. Nüfusunun yüzde 20'si işsizliğe mahkum edilmiş bir ülkede toplumun niye suskun kaldığını sanırım şimdi daha çıplak biçimde görebiliriz.

Açıklamaya çalıştığımız uygulamalar sonucunda yurttaşlık bilincinin yerine kulluğu öne çıkaran bir düşünce yapısı hızla yaygınlaşmıştır. Gecekondularda dağıtılan yardımlar sosyal devlet ilkesini yıkararak sadaka kültürünün egemen olduğu bir anlayışı hakim kılmıştır. Kısacası ekonomik tercihlerin doğurduğu olumsuz sonuçlar geniş kitlelere bütün ağırlığıyla yansımalarına karşın bunları yalnızca izleyen ve susan bir toplum yaratılmıştır.

Peki, böyle bir yapının oluşumunda acaba aslan payı kime ait? İktidarın sivil toplum örgütleriyle beraber mercek altına aldığı medya dünyasında da bu dönemde ilginç gelişmeler yaşandı. Medyada taşları yerinden oynatan düzenlemelerin ne anlama geldiğini doğru biçimde kavrayamazsak, 15 milyonu yoksulluk sınırının altında kıvranan bir toplumun başına gelenleri de gerektiği biçimiyle değerlendiremeyiz.

Öncelikle şu gerçeği bir kez daha vurgulayalım: Artık haklı olmak,

doğru bir noktadan hayata bakmak tek başına asla yeterli olmuyor. Eğer çağrınızı, isteklerinizi toplumla paylaşacak iletişim kanallarınız kapalıysa haklılığınızla beraber gümbürtüye gitme olasılığınız çok yüksek. Bunun en somut örneğini tek el işçilerinin direnişinde görmedik mi? Medya direnişin yalnızca ağlama, sızlama ve magazin boyutunu verdiğinden toplum, işçiler niye eylem yapıyor kısmını ne yazık ki öğrenemedi. Hatta "Ülkede bu kadar işsiz varken daha ne istiyor bunlar?" diyenlerin sayısı hiç de az değildi. 4C'nin kölelik düzenini yasal kılıfa sokmaya çalışmanın önemli bir adımını oluşturduğunu bugün bile yurttaşlarımızın çoğu ne yazık ki bilmiyor. Örneğin o günleri şöyle düşünürsek, yandaş medyada en çok kullanılan propagandanın, direnişçilerin arasına sızmış kışkırtıcılar olduğunu anımsarız. İktidara ve onun yarattığı medya takımına göre tek el işçileri kışkırtıcılar tarafından kullanılıyorlardı. Oysa iki ay süren direniş boyunca farklı siyasi görüşlere sahip işçiler asla oyuna gelmediler.

Tekel örneğini 2002'den bu yana uygulanan ekonomik politikalar çerçevesinde ülke geneline yayarak düşünenecek olursak medyanın ardımızda kalan süre içersinde kirli işleri çamaşır makinesi gibi yıkayarak aklatıldığına tanık oluyoruz. Medya, gerçeği eğip bükerek tanınmaz hale getirecek öyle bir güce sahip ki eğer onun dizginlerini elinizde tutmuyorsanız işiniz zor demektir. Farklı yöntemler uygulanarak el değiştiren, susturulan, kadroları yeniden oluşturulan, yönetim anlayışları hizaya sokulan televizyon ve

gazeteler bu sekiz yılda yapılanları topluma özetle şöyle sunmuşlardır:

Çağ atlamış, bölgesinde lider konumuna ulaşmış, insan hakları ve özgürlükleri alanında göz kamaştıran başarılarla imza atmış, ekonomide refah düzeyini yakalamış bir Türkiye. Bu söylem biçimi öylesine ustaca ve karalılıkla topluma pompalandı ki sıradan yurttaş olayları gerçek boyutlarıyla kavrama çizgisinden

uzaklaştırıldı. Bilgi kirliliği yaratarak gerçeği çarpıtma, medyanın bu dönemde en sık kullandığı yöntemdi. Günlük yaşamın yükü altında ezilen insanlara haber tartışma programlarında iktidarın öncelikle çözmesi gereken sorunlar olarak başörtüsü, dini inançlara baskı, laiklik, demokratik açılım gibi başlıklar her gün pişirilerek farklı kisveler altında ısrarla sunuldu. İnsan hak ve özgürlüklerinde AB standartlarını yakalamamızın tek yolu bunların çözümünden geçiyordu.

Nüfusunun yüzde 20'si işsiz, 15 milyonu yoksulluk sınırının altında yaşayan bir ülkede gerçeğin üzerini kapatmanın bundan daha güzel bir yöntemi bulunamazdı. Örneğin şu saptamayı yandaş medyada ne duyduk, ne de okuduk: İnsan hak ve özgürlüklerinde çağdaş dünyanın çizgisini elbette yakalayalım. Ama en temel insan hakkı, yaşam hakkıdır. Yaşam hakkı insanca koşullarda çalışmak, kazanmak, barınmak, ısınmak, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmaktan geçer. Eğer bu en temel hakkın gereklerini yerine getiremiyorsanız sınıfta kaldınız demektir. Ülkemizde ortalama bir aile bütçesinin dörtte üçü kiraya, elektriğe, suya ve ısınmaya gittiğine göre insanlarımız neyle beslenirler, hastalandıklarında nasıl tedavi olurlar, çocuklarını nerede okuturlar? Sonuç olarak medya geride kalan dönemde bu soruların sorulamaması için yarattığı bilgi kirliliği ile işlenen suça ortak olmuştur. Aynı medya 8 yıllık AKP iktidarının uyguladığı ekonomik politikaların temize çıkarılmasında, parlatılmasında, iletişim fakültelerinde ders olarak okutulacak nitelikte bir işlev üstlenmiştir. ■

“Yüzyılın petrol başkenti”nin çehresi değişiyor

Bakü'nün Tarihi Sokakları

Yazı: **Barış DOSTER**
Fotoğraflar: **Ali Selim EMEÇ**

Şehirler vardır, tarihleriyle öne çıkarlar. Şehirler vardır, zenginlikleriyle öne çıkarlar. Şehirler vardır, konumlarıyla öne çıkarlar. Şehirler vardır eğlence merkezleriyle, gece hayatlarıyla, lüks alışveriş mekânlarıyla öne çıkarlar. Ve şehirler vardır, tüm bu özellikleri birlikte barındırırlar. İşte Azerbaycan'ın başkenti Bakü böyle bir şehir. Geride bıraktığımız yüzyılın başında “petrol başkenti” olarak öne çıkmış, sadece Rusların değil, İngilizlerin ve Almanların da diplomasi ajandalarında üzerinde önemle durulmuş bir şehir. İzmir'e çok benzeyen ve bu nedenle İzmir'in kardeş şehri olan Bakü, sadece Kafkasya'nın en zengin ve hızla yükselen ülkesi Azerbaycan'ın başkenti olmakla kalmıyor, aynı zamanda bölgesel bir merkez olmak için de tüm

gerekenleri barındırıyor. Çünkü Türk hariciyesinin “komşularla sıfır sorun” politikasına kadar, gerçekten sıfır sorun yaşadığımız tek başkent olan Bakü, geçmiş ile geleceği, Soğuk Savaş ile küreselleşmeyi, klasik ile modern, zenginlik ile yoksulluğu, Doğu ile Batıyı aynı anda yaşıyor.

Bakü'nün yeni çehresi

Havaalanından şehrin girişine kadar yol boyunca örülmüş olan yüksek duvarlar, belli ki eski, yoksul evlerin görüntüsünü örtmeye, şehre gelenlerin onları görmesini engellemeye çalışıyor. Ama o duvarların arkasında yaşayanlar açısından durum tam bir hapis hane manzarası anlamına geliyor. Bu duvarlar sadece yoksulluğun görülmesini engellemiyor, aynı zamanda bir zihniyeti de dışa vuruyorlar. Çünkü tüm eski Sovyet cumhuriyetleri gibi Azerbaycan'ın da bağımsızlık sonrasında yaşadığı sarsıntıyı, içinden geçtiği süreci, altüst oluşu, kafa karışık-

lığını, arayışı yansıtıyor Bakü'nün her sokağı. Şehrin uzun ve İzmir Kordon Boyu'nu andıran sahili, bir anlamda yeni rejimin göstermek istediği “yeni yüzünü”, “yeni imajını” sergiliyor. Son derece geniş caddeler, tertemiz, ıslık ıslık. Meydanlarla, parklarla buluşan bu caddelerde Londra, Paris, Milano gibi merkezlerde bulunan en ünlü, en pahalı mağazaları ve tüm büyük moda devlerinin şubelerini görüyorsunuz. Her tarafta büyük büyük binalar, dev gökdenler, koca koca alışveriş merkezleri yükseliyor. Bu binaların önünden geçerken SSCB öncesi ve sonrası dönemi düşünüyoruz ister istemez. Ve Azerbaycan'ın bağımsızlığıyla başlayan sürecin kimleri zengin ettiğini daha iyi kavırıyoruz.

Son model spor otomobillerin, jiplerin yanından eski model Lada'lar geçiyor ağır ağır. Petrol fiyatlarının düşmesi ve küresel ekonomik krize koşut olarak inşaatlar da hız kestiğinden, hatta pek çoğu durduğundan, ay-

nen Türkiye’de olduğu gibi Azerbaycan’da da sadece inşaat sektörüne bel bağlamanın ne kadar yanlış olduğu bir kez daha anlaşılıyor. Ancak inşaatları devam eden, alacaklarında sorun yaşamayan müteahhitler de var. Bu şanslı işadamları aynen bizdeki gibi iktidara yakın isimlerden oluşuyor. Bu güzel kentteki yeni yapıların büyük bölümünün mimari açıdan oldukça zevksiz ve şehrin tarihi dokusuna aykırı oldukları gözleniyor. Bu açıdan da ülkemizdeki kötü örnekleri kendilerine rehber edindiklerinden olsa gerek, Bakü’de yükselen yapıların da çoğunluğu İstanbul’da Levent- Maslak hatında yükselen çirkin yapılara benziyor.

Hem değişen toplum yapısının ve dünyaya açılan ekonominin, hem de ortaya çıkan yeni zenginlerin ve onların tüketim alışkanlıklarının bir sonucu ve göstergesi olarak Bakü’de de alışveriş merkezi kültürü hızla yayılıyor. Bu alışveriş merkezlerinin aynı zamanda rüşveti tabana yaymaya, yandaşları zengin etmeye ve para aklamaya yaradığını bilmeyen yok. Örneğin tam da büyük gösterilerin yapıldığı ünlü Azadlık Meydanı’nın önünde, denizin hemen kenarında yapılmakta olan devasa bina böyle bir yapı. Bittiğinde de hem bu görkemli meydanı, hem manzarayı, hem de tarihsel dokuyu çok olumsuz etkileyeceği aşikâr. Bakü’de de tüm gelişmiş ve gelişmekte olan şehirlerde olduğu gibi binaların üzeri dünyanın dev şirketlerinin reklam panolarıyla dolu. Batılı büyük şirketlerin kente olan ilgisi her yönüyle kendini belli ediyor. Başta petrolcüler olmak üzere o kadar çok yabancı işadamı ve yönetici var ki, onların istekleri, alışkanlıkları ve kültürleri mağazalara, restoranlara, alışveriş merkezlerine, eğlence yerlerine de yansıyor. Çin’den Meksika’ya, Fransa’dan İtalya’ya dek dünya mutfaklarından münümler sunan lokanta sayısı hızla artıyor.

Siyasette Aliyev egemenliği

Ülkede rejim adeta Aliyev Ailesi ile özdeşleşmiş. Siyasette ve ekonomide Aliyev ailesinin mutlak egemenliği söz konusu. Eskiden Karabağlılar da siyasette güçlüyken, Aliyevlerin iktidarıyla birlikte en etkili grup olarak Nahçıvanlılar öne çıkmış. Her yerde

Haydar Aliyev resimleri, heykelleri dikkat çekiyor. Sokaklar, caddeler, meydanlar Aliyev’in adını taşıyor. Mehmet Emin Resulzade, Ebülfez Elçibey adlarına pek az rastlanıyor. İsimleri, resimleri, heykelleri hiç yok ortalarda.

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in eşi Mihriban Aliyeva da, aydın kişilikleriyle bilinen seçkin bir aileden geliyor. Baba- oğul Aliyevlerin en keskin muhalifleri bile İlham Aliyev’in cumhurbaşkanlığı için, “Beklediğimizden daha iyi çıktı” derken, bunda Bayan Aliyeva’nın da katkısı olduğunu söylüyorlar. Baba- oğul Aliyev’lerin eş seçiminde son derece başarılı olduğunu belirtiyorlar. Haydar Aliyev’in kayınpederinin de ülkenin etkili isimlerinden biri olduğu, İkinci Dünya Savaşı’nda KGB adına İran’da önemli işler yaptığı ve damadının kariyerinde büyük rol oynadığı biliniyor. Haydar Aliyev’in eşinin, yani İlham Aliyev’in annesi Zarife Aliyeva’nın da başarılı bir göz doktoru olduğunu unutmamak gerekiyor. Azeri dilinde kadınlar eşlerinin soyadını, soyadının yanına bir “A” takısı ekleyerek kullanıyorlar. Yani Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in eşi, first lady Mihriban Aliyeva oluyor. Bu arada hemen belirtmekte yarar var, Azerbaycan’da “Aliyev” soyadı ülkenin en yaygın soyadlarından biri.

Halkta özellikle yoksulluk ve işsizlik nedeniyle huzursuzluk artsa da bu tepki siyasete örgütlü olarak yan-

sımıyor. Muhalefet partileri eski güçlerinden çok şey yitirmişler. Muhaliflere, seçimler öncesinde turuncu bayraklarla, dönemin ABD Başkanı Bush’un posterleriyle sokağa döküldüklerini hatırlattığımızda, “Bizim muhalefet Amerikancı olsa destek alırdı, iktidara gelirdi. ABD’ye güvendiler ama Amerika onları çok desteklemedi” diye yanıtlıyorlar bizi. Bu nedenle Aliyev’in tek başına iktidarda bulunan Yeni Azerbaycan Partisi, ülke siyasetinde rakipsiz görünüyor. Bağımsız Azerbaycan’ın kurucusu ve ilk cumhurbaşkanı olan Mehmet Emin Resulzade’nin partisi olan Musavat eski günlerinin özlemiyle yaşıyor. Ebülfez Elçibey’in partisi olan Halk Cephesi ise üç parçaya bölünmüş. Eskiden muhalefete olan toplam desteğin yüzde 50’lere ulaştığını anımsatan bir Azeri dostumuz, “O zamanlar 200 bin kişiyi meydanlarda toplayabilen muhalifler, şimdi halkın öfkesi artmasına karşın beş bin kişiyi meydana toplayacak güçte değiller” diye özetliyor durumu.

Arka sokaklar, arkada kalanlar

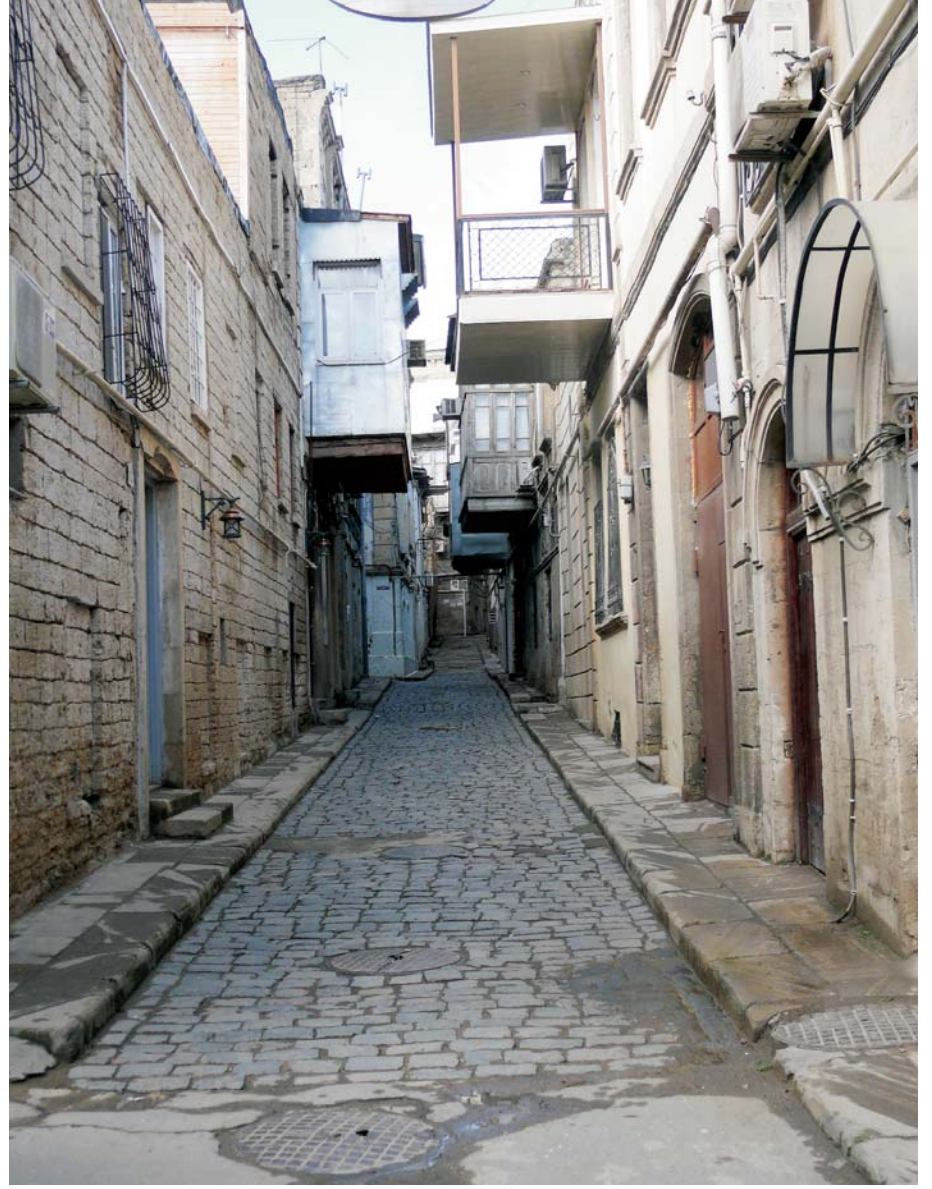
Sözüm ona dünyaya açılan ve demokratikleşen, gerçekte ise iktisadi ve siyasi gücün bir avuç azınlığın elinde toplandığı tüm ülkelerde görülen çarpıklık Azerbaycan’da da var. Kime sorsanız, halkın en temel sorununun yoksulluk ve işsizlik olduğunu söylüyor. Zaten kaba bir gözlem de, gelir dağılımı uçurumunun vardığı boyutları

görmemizi sağlıyor. Ortalama maaş, Azerbaycan para birimiyle yaklaşık 200 manat. Bu parayla insanlar geçinebilmek için mucize yaratıyorlar. Bu insanlar, yollardaki derin çukurların Türkiye'dekilerden farksız olduğu, bakımsız arka sokaklarda yaşıyorlar. Oturdıkları evler de yoksulluklarını, hüznlerini yansıtıyor, alışveriş yaptıkları küçük mahalle bakkalları da. Bu bakkallar vitrinin önüne koydukları meyve- sebze sandıklarıyla Anadolu'daki bakkallardan farksızlar. Önlerinde de 20 yıllık Lada arabalar duruyor. Sahildeki son model spor otomobillerin yerini, arka sokaklarda eski Sovyet arabaları alıyor.

Arka sokakların, toplumsal açıdan arkada kalmış, geriye düşmüş insanlarıyla konuşuyoruz. Buralardaki evlerin yolu da yoksul, yokuşu da, içi de bakımsız dışı da, kapısı da eski bacası da. İhtiyarlar, şimdilerde restoran zinciri Pizza Hut ve ünlü modaevi Louis Viton gibi kuruluşların reklamlarında oynayan SSCB'nin son lideri Gorbaçov'a ne kadar öfkeli olduklarını anlatıyorlar. SSCB'yi dağıttığı için çok kızıyorlar ona. Glasnost ve perestroika, yani açıklık ve yeniden yapılanma sözcüklerini dilinden düşürmeyen Gorbaçov sonrasında, sosyalizmin tüm kazanımlarını kaybettiklerini ve geçen 20 yıl içinde de durumlarının kötüleştiğini, rüşvetin yaygınlaştığını söylüyorlar. "Eskiden eğitim, sağlık, iş, konut, emeklilik güvencemiz vardı. Şimdi Sovyet dönemindeki sıkı denetim ve baskı yok, demokrasiye geçtiğimiz söyleniyor. Ama ne iş güvencemiz var, ne de eğitim ve sağlık kurumlarının eski kalitesi kaldı. Adamı olan, tanıdığı, arkası olan eskiden de işini görüyordu, şimdi de görüyor. O zaman Komünist Parti'ye yakın olmak gerekiyordu, şimdi ise iktidara yakın olmak gerekiyor" diye yakınıyorlar.

Bakü'nün arka sokaklarındaki eski yapıların bir kısmına hiç dokunulmamış, bir kısmı ise tamirat, tadilat görmüş, elden geçirilmiş. Yıkılıp, aslına uygun biçimde yeniden yapılan konutların sayısı ise oldukça az. Buradaki yeni binaların büyük bölümü, aynen şehrin merkezindeki, denize yakın yerlerdeki yapılar gibi büyük ve çirkin. Ancak bir fark var. Şehrin merkezinde, büyük meydanların olduğu bölgelerde, devasa

bloklar ve yeni yetme zenginlerin tercihi olan "rezidans"ların yer aldığı sahile yakın yerlerde cadde ve sokaklar son derece temiz ve bakımlıyken, bu bölgedeki arka sokaklar bakımsız ve kirli.

Tüm kapalı rejimlerde ülkenin kaynakları, serveti, zenginliği yönetici kadro ve yakın çevresi tarafından yönetilir ve bölüşülür. Burada da durum aynı. Ülkenin petrol ve doğalgaz zenginliği, şehir merkezindeki lüks konutlara, pahalı arabalara, pahalı giysilerin sergilendiği vitrinlere yansıyor. Ama işe gidip gelirken metro ve otobüs kullananların hayatlarına yansımıyor. Bakan, milletvekili, yüksek bürokrat, işadamı çocuklarının gittiği eğlence yerlerinin önünden bile geçemiyor ayda ortalama 150-200 manat (1 dolar, 0.8 manat ediyor) kazanan Azeriler. Kuzu etinin kilosu 7 manat, "sümüklü mal eti" yani kemikli sığır

etinin kilosu 6 manat. Bakkallarda, marketlerde pek çok ürünün fiyatı üç aşağı beş yukarı Türkiye'dekilerle aynı. Raflar Türk malları dahil olmak üzere ithal mallarla dolu. Ama halkın bunları alacak parası yok. Çünkü zenginlik tabana yayılmıyor. Mesela sade bir Azeri yurttaşı, ülkenin en önemli ve en pahalı ihracat ürünleri arasında olan Azerbaycan havyarını rüyasında bile göremiyor. Havaalanında kaliteli bir havyarın 50 gramı 100 euro'dan satılıyor. Yani kilosu 2 bin euro ediyor. Bu yüksek talep nedeniyle de yurt dışına sadece 200 gram havyarın çıkarılmasına izin veriliyor.

Bakü metrosu görülmeye değer. 1960'larda açılan metro eski teknoloji, hatta kimi yerlerinden petrol sızdığı bile konuşuluyor, ama yine de trafiği rahatlatıyor. Şehrin geniş caddelerinde de sorun yok. Ama aynı şeyi kaldırımlar için söylemek güç. Ülkemizde

belediyelerin hizmet ediyormuş gibi görünmek ve yandaşlara kaynak aktarmak için başvurdukları en önemli yöntemlerden biri olan kaldırım yaptırma ve sonra tekrar bozup tekrar yaptırma işini belli ki Azeri belediye başkanları da keşfetmişler. Bu nedenle de arka sokaklardaki kötü kaldırımlar olduğu gibi dururken, şehrin merkezinde sürekli yeni kaldırımlar ve lambalar yapıyor.

Görülmesi gereken yerlerden biri de Azerbaycan Demiryolları Binası. Aynen Sirkeci Garı, Haydarpaşa Garı, Ankara Garı gibi görkemli bir bina. Önünde büyük bir park var. Yanında ise Sovyetler Birliği döneminden kalma eski, tektip sosyal konutlar. Evlerin önünde de bakkallar, manavlar, ucuz mallar satan dükkânlar sıralanıyor. Bu bölge daha çok yoksulların, orta halli insanların mekânı. Bu yüzden de sağlık ve eğitim sisteminin çökmüş olmasından en çok yakınan ve geçmişi en çok özleyen ihtiyaçlar burada yaşıyor.

Sanata saygı, sanatçıya vefa

Bakü'de "İçerişehir" denen ve dünya kültür mirası kapsamında korumaya alınan tarihi bölge, dar sokakları, tarihi yapıları, kültürel mirası yansıtan evleriyle öne çıkıyor. Bu nedenle pek çok bina UNESCO fonlarıyla yenileniyor. Sahile olan yakınlığı da buraya ayrı bir güzellik veriyor. Bu bölge ve çevresi şehrin tarihiyle bugününü birbirine bağlıyor. Mirza Elekber Sabir, Fuzuli, Şirvani, İmadeddin Nesimi, Katib Tebrizi, Hüseyin Cavid, Nizami

Gencevi gibi büyük düşünürlerin, şairlerin, yazarların heykelleri meydanları, parkları süslüyor. İsimleri caddelelere, sokaklara, parklara, tiyatro ve konser salonlarına veriliyor. Kültür ve sanat bilinci, SSCB döneminin verdiği altyapının da etkisiyle gelişmiş bir toplum Azeriler, sadece günümüzde değil, sosyalist sistem zamanında da bilim insanlarına, sanatçılara, yazarlara büyük değer verdiklerini söylüyorlar.

Bakü'de Şirvanşah Sarayı ve Şehitler Hıyabanı (Mezarlığı) görülmesi gereken yerler. Şehitler Hıyabanı'ndan yürüme mesafesi uzaklıkta olan devlet mezarlığı da halkın ve turistlerin çok ilgi gösterdiği yerler arasında. Bu mezarlıkta Aliyev ve ailesinin, Ebülfez Elçibey'in, çok sayıda devlet adamının, yazar, şair, ressam ve öğretim üyesinin mezarları var. Azerice de "Akademik" denilen ve en seçkin bilim insanı anlamına gelen kişilere saygı çok büyük olduğundan, aynen devlet adamlarının ve sanatçıların olduğu gibi, "akademik"lerin de mezarlarının hemen yanında heykelleri bulunuyor. "Akademik" ünvanı almış bilim insanlarının, üstelik sosyalist rejimle araları çok hoş olmasa bile, SSCB döneminde de parti ileri gelenleri, devlet büyükleri kadar saygı gördükleri biliniyor. Azerbaycan Devleti, günümüzde de bu geleneği sürdürerek, sanatçılara ve bilim insanlarına özel bir önem vermeye gayret ediyor. Ancak ülkenin tüm önemli isimlerinin mezarlarının da Bakü'de olmadığını unutmamak lazım. Mesela Mehmet Emin

Resulzade'nin mezarı Ankara'da, ünlü komünist önder Neriman Nerimanov'un mezarı ise Moskova'da.

Şehitler Hıyabanı, yeni evlenen Azeri çiftlerin nikâhtan hemen sonra gelip ziyaret ettikleri bir mekân aynı zamanda. Çünkü SSCB'nin çöküş sürecinde 1990 yılı 20 Ocak tarihinde Rusların Azerbaycan'a tankla girmeleri sonucunda katledilen çok sayıda Azeri burada yatıyor. Bu katliamda ölenlerin adına yapılan anıt mezar da görkemliyle insanı etkiliyor. Şehitler Hıyabanı'nın bir diğer özelliği ise çok sayıda Mehmetçiğin de burada yatması. 1918'de şehit düşen Türk askerlerinin isimlerinin yazılı olduğu küçük levhalar ve büyük bir anıt var mezarlıkta. Şehit Mehmetçiklerin künyelerine bakınca, Antalya'dan Ankara'ya, Amasya'dan Aydın'a tüm Türkiye'yi görüyoruz. 1918 Kafkas Harekâtı'nda Nuri Paşa komutasındaki Kafkas Ordusu'nun Karabağ ve Dağıstan'ı kurtaran kahramanlarıyla birlikte, Çanakkale'de şehit düşen Azeri gençlerini de şükranla, minnetle, rahmetle anıyoruz.

İlle de çay, çay, çay

Azerbaycan'da çay en sevilen, en çok tüketilen, sofraların gözdesi olan bir içecek. "Çay, çay, çay" nakaratlı bir türkü bile var. Azeri kültüründe önemli yeri olan çayın ikramı, seremonisi çok önemseniyor. Pek çok Azeri, uzun yaşamalarını çok çay içmelerine bağlıyorlar. "Çayhane" denen ve bizdeki kıraathaneleri, kahvehaneleri andıran yerlerde çayın yanında kuruyemiş,

reçel, şekerleme de geliyor. Bu mekânlar, her yaştan insanın buluşup, saatlerce sohbet ettiği yerler. Bizdeki kahvelerde tavla ve okey ne kadar yaygın ise buradaki Çayhane'lerde de satranç o kadar yaygın. Azeriler tavlada da iyiler ama satrancı okullarda sistemli olarak öğrendiklerinden çok başarılı satranç ustaları çıkarıyorlar. Bunun en ünlü örneği, dünya satranç şampiyonlarından olan Garry Kasparov. Bir tarafı Ermeni, bir tarafı Yahudi olan Kasparov Azeri olmasa bile Bakülü. Şimdilerde Rusya'daki muhalif siyasi hareketlerden birinin liderliğini yapan Kasparov'un satranç hocası Aslanov ise Azerilerin en ünlü satranç öğretmenlerinden biri. Aslanov'un öğrencilerinin hep dünya şampiyonu olmasıyla övünüyor Azeriler. Bunlar arasında Temur Recepov, Şehriyar Memmedyarov gibi dünya sıralamasında önlerde olan satranç oyuncularını var. Eskiden satranca olan ilginin daha yüksek olduğunu, eğitim kalitesinin azalmasıyla satrancın da gerilediğini söylüyor gençler.

Kafelerde, barlarda Rusça müzik kanallarının yanında Türkçe müzik kanalları da oldukça yaygın olarak dinleniyor. Zaten en çok izlenen diziler de Kurtlar Vadisi, Aşk-ı Memnu ve Yaprak Dökümü. Ebru Gündeş, Sibel Can ve Özcan Deniz kuaförlerde en çok dinlenen Türk sanatçılar. Erkek berberlerinin önünde en çok Tarkan'ın resimleri dikkat çekiyor. Ülkede erkeklerin

koyu renk takım elbise, kravatsız beyaz gömlek ve ucu sivri pabuç giymeleri de, Türk dizilerinin ne kadar yoğun ilgi gördüğünü kanıtıyor. Ayrıca pek çok evde, eğlence yerinde, lokantada Lig TV izleniyor. Sokaklarda Galatasaray, Fenerbahçe, Beşiktaş forması giymiş gençlerin çokluğu da Türk futbolunun yakından takip edildiğini gösteriyor. Türk televizyonlarının yoğun olarak izlenmesinin de doğal sonucu olarak Azerbaycan'da dilin bozulması ve Türkiye Türkçesinin hızla yaygınlaşması nedeniyle hükümet Türk dizilerine Azerice dublaj zorunluluğu getirmiş.

Azeriler yiyip içmeyi, gezip tozmayı, çalıp oynamayı seven insanlar. Hatta biraz gösteriş merakları olduğunu söylemek de mümkün. Bu öyle bir merak ki dişlerine de yansıyor. Çünkü pek çok Azeri dişini altınla kaplatıyor. Bu adeta lüks bir konut ya da pahalı bir araba gibi gösteriş simgesi olarak algılandığından 32 dişini birden altınla kaplatanlara da rastlıyorsunuz. Azerilerde özellikle son yıllarda doruğa çıkan lüks araba merakını ise bir Azeri dostumuz şöyle yorumluyor: "Türkiye'de bir kişinin 100 bin doları varsa 10 bin dolarlık araba alır. Azerbaycan'da ise 10 bin doları olan biri en az 50 bin dolarlık araba alır". Özellikle "İçeri şehir" denen tarihi bölgede halı, kilim, kalpak, semaver başta olmak üzere hediyelik eşya satan çok sayıda dükkân var. Buralarda sıkı pazarlık etmeyi hiç unutmamak gerekiyor. Ülkede

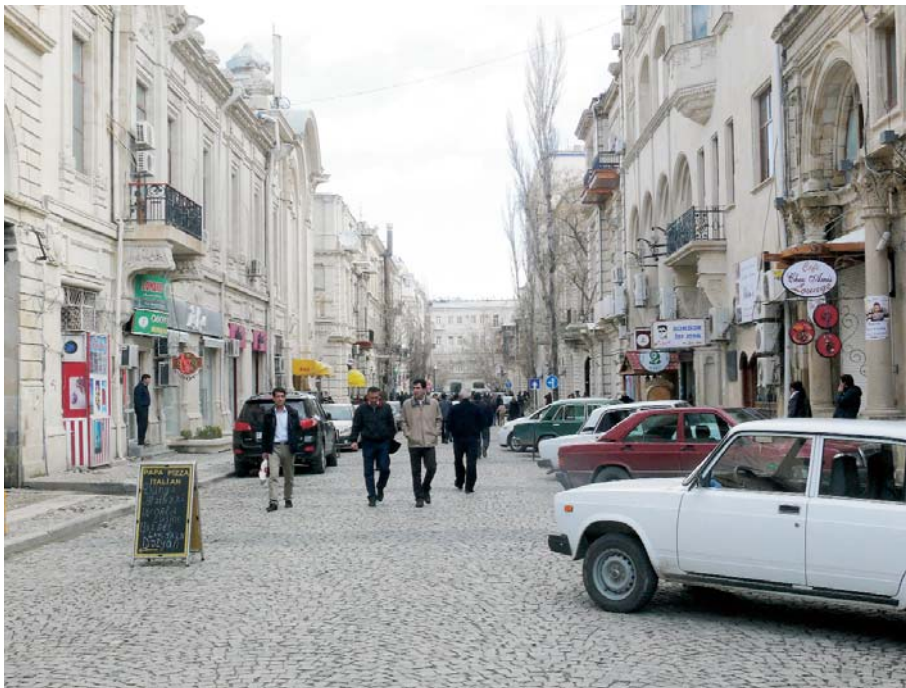
çok sayıda Türk firması, mağazası ve işadamı olduğu için Azeri esnafın ticari ilişkiler anlamında da hızla Türk meslektaşlarına benzediğini söylemek mümkün.

1923- 1939 yılları arasında Latin alfabesi kullanan, yani Latin harflerini Türkiye'den daha önce kabul eden Azeriler, 1939'da Sovyetlerin baskısı ile Kiril alfabesini kabul ettikten sonra, SSCB dağılmadan kısa süre önce, 1991'de yeniden Latin alfabesine dönmüşler. Azeriler Kiril alfabesini bırakıp, bir kez daha Latin alfabesine geçerek kültürlerindeki Rus etkisini azaltmak istemişler belli ki. Latin alfabesine geçilmesi turistlerin rahatça gezip dolaşmasını, alışveriş yapmasını da beraberinde getirmiş. Latin alfabesi hızla yayınladığından, Türk vatandaşları Azerilerle sadece konuşmada değil, yazılı olarak iletişim kurmada da hiç zorluk çekmiyorlar. Yaşlıların bir bölümü aralarında Rusça konuşsalar da sokakta konuşulan Azerice çok rahat anlaşılıyor.

Azerbaycan'da gençlerin davranışları, kılık- kıyafetleri, cep telefonuna olan merakları bizim gençlerimizden farklı değil. Azeri gençleri de dünyanın her tarafında olduğu gibi küreselleşmenin tek tiplendirici, kimliksizleştirici, yerel kültürleri tasfiye edici özelliklerinden üzerlerine düşeni fazlasıyla almışlar. İster "çayhane"de buluşsunlar, ister lüks gece kulüplerine "takılsınlar" hepsinin elinde, maddi güçlerini yansıtan cep telefonları dikkat çekiyor. Ve Azeri gençleri de dünyanın diğer ülkelerindeki yaşlıları gibi cepten konuşmayı ve mesajlaşmayı çok seviyorlar.

Ermeni açılımı, Azerileri gücendirmiş

Azerbaycan siyasetinde dış dinamik olarak ABD, Rusya, Türkiye ve İran arasında kıyasıya bir rekabet yaşanıyor. Ancak hem Türkiye'nin yaptığı önemli hatalar nedeniyle, hem özellikle son dönemde öne çıkan Ermeni açılımının sonucu olarak, hem de verilen sözlerle tutulan sözler arasında uçurum olduğu için Türkiye son dönemlerde geride kalmış gözüküyor. Oysa bağımsızlığın ilk yıllarında Türkiye'ye büyük güven duyulmuş, büyük ümit bağlanmış, büyük kredi

açılmıştı hem devlet hem de halk nezdinde. Bir zamanlar Türkiye'nin öncülüğünde ve ev sahipliğinde gerçekleşen Türk Dilli Devlet ve Topluluklar Zirvesi'ndeki konuşmalar da bunun kanıtıydı. Hatta SSCB'den bağımsızlığını kazanan ülkelerin liderlerinin aralarında Rusça konuşmaları gazeteciler arasında alay konusu olurdu. Bu zirvelere "Rusça konuşan Türklerin devlet başkanları zirvesi" denilirdi. Bu zirvelerde dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel hariç tüm liderlerin Rusça konuşması, şaka yollu "Demirel Rusça bilmediği için Rusça konuşmuyor" şeklinde yorumlanırdı. Türkiye'nin, özellikle Türk milliyetçileri arasında çok sevilen, Türkiye ve Atatürk hayranlığıyla bilinen Ebülfez Elçibey ile Haydar Aliyev arasındaki mücadelede devlet olarak Aliyev'den yana tavır alması da o Aliyev'in iktidarıyla başlayan dönemde Türkiye'ye avantaj sağlamıştı. Kaldı ki Süleyman Demirel ile Aliyev arasındaki dostluğun uzun yıllar önce-sine dayandığı bilinmekteydi.

Ama artık o günler eskide kalmış. Sokaktaki insanlar Türklere karşı son derece sıcak, samimi, cana yakın davransalar da, Türkiye'ye Ermenistan açılımı nedeniyle kırgın olduklarını saklamıyorlar. Protokollerin sebep olduğu burukluğu, düş kırıklığını gizlemiyorlar. Türkiye'ye gücendikleri, gönül koydukları belli oluyor. Bu kırgınlık ülkedeki Türk bayraklarının sayısına da yansımış. Eskiden hemen her yerde arabaların arka camlarında, mağazalarda çok daha fazla Türk bayrağı varken, şimdi Türk bayrağı görmek neredeyse imkânsız. Azeriler Türkleri çok sevdikleri, çok güvendikleri için olsa gerek, alınganlıkları da yüksek olmuş. Bizden beklemedikleri bu tavrı Pir Sultan Abdal'ın "Şu ellerin taşı bana hiç değmez / Dostun bir gülü yareler beni" dizeleriyle açıklayabiliyoruz ancak. Ama yine de halkın bir bölümünde, Türkiye'ye bağlılık o denli yüksek ki, Türkiye'ye asla toz konurmuyorlar, "Türkiye ne yaparsa doğru yapar, vardır bir bildiği" diye düşünüyorlar.

Türkiye'ye yönelik düş kırıklığının bu kadar büyük olmasının temel nedeni Karabağ meselesinin halkın en duyarlı olduğu konu olması. Anımsanacağı üzere Ermenistan'ın saldırısı ile

başlayan Karabağ'ın işgali 1993 yılında tamamlanmış, 1994'de ateşkes ilan edilmişti. Ve ne sözde soykırım iddiaları, ne Asala terör örgütünün Türk diplomatlarına yönelik saldırıları nedeniyle Ermenistan sınırını kapatmayan, dahası Ermenistan'ı tanıyan ilk ülkelerden biri olan Türkiye, Azerbaycan topraklarının yüzde 20'sini oluşturan Dağlık Karabağ'ın (Yukarı Karabağ) işgali sonrasında sınırını kapatmıştı. Şimdi Azeriler haklı olarak o dönemde böylesine yüksek bir duyarlılık ve dostluk örneği sergileyen Türkiye'nin, (üstelik işgal devam ettiği ve Ermenilerin soykırım iddiaları artarak gündeme geldiği halde) tavrının değişmesine bir anlam veremiyorlar. Sokakta konuştuğumuz herkes sorunun çözümü için Rusya, ABD ve AB başta olmak üzere büyük güçlerin tavrının önem taşıdığını, ayrıca İran ve giderek artan oranda Çin'in de hesaba katılması gerektiğini söylüyor. Bu ülkelerin de Azerilerden yana bir çözüm istemediğini belirtiyorlar.

Azerbaycan'da siyasetle ilgili çevreler İran'ı yakından izliyorlar. Çin ile İran arasındaki ilişkilerin geliştiğine işaret ediyorlar. Ne Rusya ne de Azerbaycan Çin'in petrol gereksinimini karşılamak açısından İran kadar güvence veremediği için, Tahran ile Pekin arasındaki bağların güçlendiğine vurgu yapıyorlar. İran'ın da Şii mezhebinden olan Azerbaycan ile yakından ilgilendiği biliniyor. Ancak Azerbaycan'da İran etkisi abartıldığı kadar büyük değil. İran özellikle dini akımlara büyük kaynak aktarsa da, Azeriler Tahran yönetimini Karabağ meselesinde Ermenilere verdiği destek nedeniyle bir türlü affedemiyorlar. Ama yine de İran azimli şekilde çalışıyor. Ülkede İran destekli mescitlerin sayısı özellikle arka sokaklarda hızla artıyor. Bakü'de fazla mescit olmadığından (Azeriler ibadet yerine cami değil mescit diyorlar) İran'ın desteğiyle açılan mescitler, dindar kesimi mutlu ediyor. 2006 – 2009 yılları arasında restore edilen ve dış cephesi yenilenen Teze Pir Mescidi ise şehrin en büyük ibadethanelerinden biri olarak öne çıkıyor.

Türkiye'nin Azerbaycan politikası yok

Azerbaycan'da Avrasyacılık fikrini

savunan etkili aydınlarla Türkiye'nin Azerbaycan politikasını ve Ermeni açılımının yarattığı tahribatı konuşuyoruz. Bakü'nün diğer Türk devletleriyle ilişkilerinin dengeli şekilde geliştiğini Türkiye ile ilişkilerin ise zayıfladığını söylüyorlar. Biz de sağlıklı bir devlet politikamız olmadığı için kaçırdığımız fırsatları düşünüyoruz bir kez daha. Mesela hemen aklımıza Turgut Özal'ın Azerbaycan ile ilgili bir soru üzerine "Onlar Şii'dir biz Sünni'yiz" şeklindeki sözleri geliyor. Sonrasında Tansu Çiller'in başbakanlığı döneminde Türkiye'nin tertiplendiği darbe girişimini hatırlıyoruz. Son olarak da "komşularla sıfır sorun" diye yola çıkıp, neredeyse sıfır sorunumuz olan Azerbaycan ile ilişkilerimizi gerginleştiren mevcut "açılım" politikasını anımsıyoruz.

Türkiye'nin sağlam bir Azerbaycan politikası olmasa da ülkemizin en etkili cemaati Azerbaycan'da örgütlenmesini sürdürüyor. Otuzdan fazla üniversitenin olduğu ülkede cemaatin bir üniversitesi var. Azerbaycan'ın en gözde ortaöğretim kurumları arasında gösterilen birkaç özel lise de cemaate yakın işadamlarının. Azerbaycan Hükümeti de cemaatin etkinliğinin farkında ve faaliyetlerini yakından izliyor. Cemaat ile en sıkı rekabet halinde olan güç İran. Çünkü biri halkın ezici çoğunluğunun mezhebi olan Şiiliğin yerine Sünniliği koymak isterken, diğeri Şiiliğin daha bağnaz bir yorumunu savunuyor. Sokaklardaki türbanlı sayısının her geçen gün arttığını söyleyen Azeri dostumuz, Şii Azeriler arasında da Sünniliği benimseyenlerin sayısında artış olduğunu söylüyor. Yoksulluk ve eşitsizliğin de radikal akımların işini kolaylaştırdığını ilave ediyor. Azerbaycan'da Türk Diyanet Vakfı'nın çalışmaları zayıf olsa da, vakfın lisesi ülkenin en iyi okulları arasında. Ayrıca Türk Dünyası Vakfı'nın Atatürk Lisesi de ülkenin gözde okullarından biri. Suudi Arabistan destekli Vahabiler de çalışmalarını büyük parasal kaynaklarla sürdürüyorlar ama İran kadar etkili değiller. Özetle, bir zamanlar "iki devlet tek millet" denilen Türkiye – Azerbaycan ilişkileri, üzerinde yeniden düşünmeyi, yeniden gündeme gelmeyi, yeniden güncellenmeyi ve en önemlisi de geçmiş hatalardan ders almayı bekliyor. ■

Türkiye Ekonomisi'nde Kur Sorunu ve Spekülatif-Yönlü Büyüme

Prof. Dr. Erinc YELDAN

Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Kur Sorunu

Küresel ekonomide toparlanma süreci inişli çıkışlı seyrini sürmekte iken, Türkiye ekonomisinin yeniden yüksek cari işlemler açığına sürüklenmeye başlaması, döviz kurundaki dengesizlik ve uyumsuzluk sorunlarını bir kez daha tartışma gündemimize taşıdı. Döviz kurunda Türk Lirasının reel olarak yeniden değerlenmeye geçmesi (dövizin ucuzlaması) bizleri yeniden 2008 Ekim'i öncesine götürmektedir.

Öncelikle "sorunun boyutlarını" bir kez daha anımsayalım: Türk lirası 2001 krizi sonrasında diğer paralar karşısında hızlı bir biçimde değerlenme içine girmiştir. Eğer Ocak 2002'ye geri dönersek ve o tarihte Türk lirasının ABD doları karşısındaki fiyatını 100 kabul edersek, o günden bu yana doların fiyatının reel olarak neredeyse yarı yarıya düştüğünü görmekteyiz. Eğer karşılaştırmalarımızı sadece ABD dolarına görece değil, aynı zamanda ticaret yaptığımız ülkelerin paralarına görece yaparsak, Türk lirasındaki değerlenme yüzde 20 civarında oluşmaktadır.

Aşağıda 1 No'lu Şekil bu tür hesaplamaları özetlemektedir.

Şekilde geçen veriler TC Merkez Bankasının aylık ortalama döviz kuru değerlerini yansıtmaktadır. Döviz kurunun reel değerini bulmak için Türkiye'de yaşanan üretici fiyatlarındaki enflasyon ile ticaret yaptığımız ülkelerdeki enflasyon farkları birbirinden çıkartılmış ve Ocak 2002 değeri 100 olarak kabul edilmiştir.

Söz konusu hesaba göre, Ekim 2008'de, küresel krizin Türkiye'ye yansımından hemen önce, TL dolar karşısında yüzde 60, ticaretimizde önde gelen 17 ülkenin paralarının ortalamasına görece de yüzde 27 daha değerlenmiş konumdaydı.

Merkez Bankası yetkilileri döviz kuruna dair herhangi bir hedeflerinin olmadığını –ve hatta herhangi bir hedefin kesinlikle söz konusu olmaması gerektiğini; merkez bankasının biricik görevinin fiyat istikrarını ko-

rumak olduğunu; dolayısıyla bu hedef ile döviz kuruna müdahalenin uyusmadığını, bu yüzden de döviz kurunun piyasanın görünmez eline teslim edilmiş olduğunu, yani serbest dalgalanmaya bırakıldığını savunmaktadır.

Oysa sorun tam da burada çıkmaktadır. Aslında hiç de "serbest rekabetçi olmayan" piyasanın inişli çıkışlı spekülatif sıcak para hareketlerine terk edilmiş olan Türk Lirası, küresel para piyasalarında şişkinleşen

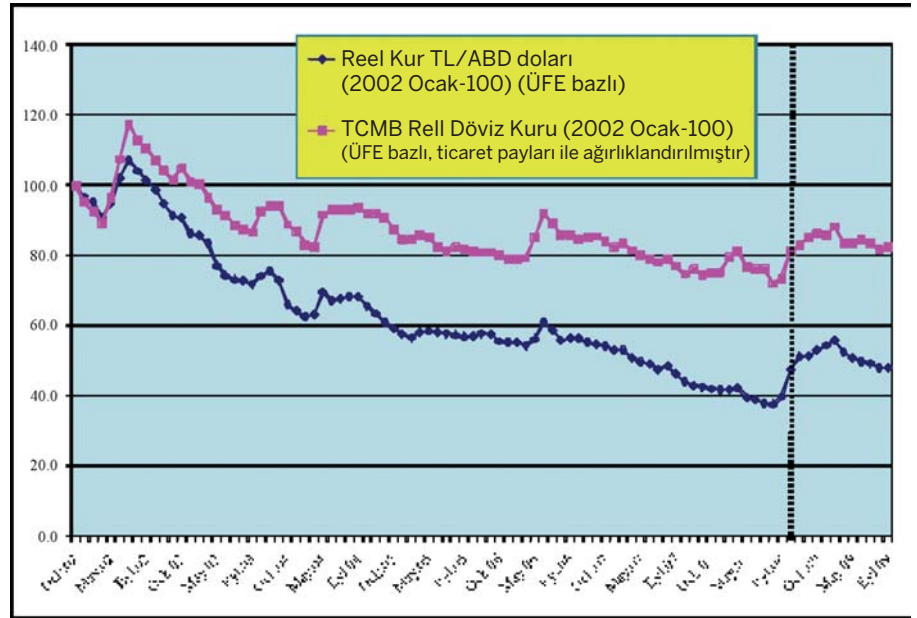
likidite balonunun etkisiyle giderek dengesinden kopmakta ve aşırı değerlenme içine sürüklenmektedir. Nitekim son 5 aylık dönemde özellikle yabancı finansal yatırımcıların Türk finansal varlıklarına ilgilerini yeniden artırmaya başladıkları izlenmektedir. Şubat ayından itibaren yabancı finansal yatırımcılar Türkiye’den varlık alımlarını hızlandırmışlar ve Temmuz’un ilk haftasına değin birikimli olarak 6.2 milyar dolar alım yapmışlardır.

Döviz kuru dengesindeki söz konusu uyumsuzluk, ulusal sanayinin geleneksel ihracatçı sektörleri olan tekstil, kumaş ve giyim, gıda, cam ve seramik ürünleri gibi emek yoğun sanayileri son derece olumsuz etkilemektedir. Ucuz ithalatın maliyet avantajı yarattığı otomotiv, hafif ticari araç ve elektrikli makina sanayileri gibi “modern” sektörlerde ise ithal girdilere aşırı bağımlı bir yapı oluşmakta, bu sektörlerin ulusal yan sanayilerle olan bağlantıları zayıflamaktadır. Şimdi bu olguları yakından inceleyelim.

Ucuz Dövizin Yarattığı Tahrifat

Türkiye 1980’den başlayarak, fakat özellikle 2003 sonrasında hızlanarak ulusal sanayide ithalat bağımlılığının hızla arttığı bir süreç yaşamaktadır. Bu süreçte koşut olarak yerli sanayilerin yatay ve dikey bağlantıları kopartılırken, “yerli” aramalı sanayileri, “ithal” sanayilerle ikame edilmektedir. Sanayi üretiminde ithalatın sürdürülebilmesine olanak sağlayan sıcak para finansmanı ise uluslararası finansal sermayenin kaprislerine ve emperyalist sistemin bölgemizdeki stratejik yeni işbölümü hesaplarına terk edilmiş durumdadır.

Aşağıdaki 2 no’lu şekilde bu süreç çok net olarak betimlenmektedir. Sanayi üretim endeksi çizgi boyunca sağ, ithalat düzeyi de kutucuklar olarak sol ekseninde yer alıyor. Sanayi üretiminin ithalat bağımlılığı gerek kriz ayları boyunca, gerekse “toparlanma” diye anılan süreç içerisinde yorum yapmaya gerek bırakmayacak kadar açık: Türk sanayi, ithalatını finanse edebildiği sürece büyüyen, ithalatını finanse edecek fonları elde edemeyince de daralan bir görünüm çizmektedir. Kısacası, Türk sanayi

Şekil 1

Kaynak: TCMB veri dağıtım sistemi (evds).

dış finansmana bağımlı bir konumdadır.

Sanayi kesiminin kriz-sonrası evrimi şiddetli daralma-genişleme çevrimleri sergilemekte ve krizin etkilerinin ne denli sarsıcı ve uzun süreli olabileceğini vurgulamaktadır.

Dolayısıyla 2003 sonrasında Türkiye uluslararası finansal kumarhane masasında yüksek faiz getirisi sunan ve “sağlıklı” olduğu ifade edilen bankacılık sistemiyle bir “yükselen piyasa ekonomisi” olarak pazarlanırken, ulusal sanayinin dışa bağımlılığı derinleşiyor, dış ticaret açığı şiddetleniyor ve işsizlik kronikleşiyordu. Küresel kriz Türkiye’nin bu tür sahte sanayileşme ve spekülasyon büyüme unsurlarının açığa çıkmasına yol açmıştı.

Bu son gözlem ekonomi idaresinin kriz süresindeki önemli bir hatasını gündemimize getirmektedir. Bilindiği üzere, Türkiye ekonomisi 2010 yılının ilk çeyreğinde yüzde 11.7 oranında genişleme göstermiştir. Söz konusu performans resmi çevrelerde bir bayram havası ile karşılandı ve rekor olarak nitelendirildi. Bu performans üzerine yapılan yorumlar, büyümenin aslında 2009’un eşdeğer döneminde yine rekor kırarak daralmış bir ekonominin ardından gelen baz etkisine dayalı olduğunu ve Türkiye’nin kriz öncesine görece henüz net bir büyüme içerisinde olmadığını vurguladılar.

Teknik değerlendirmeler bir yana,

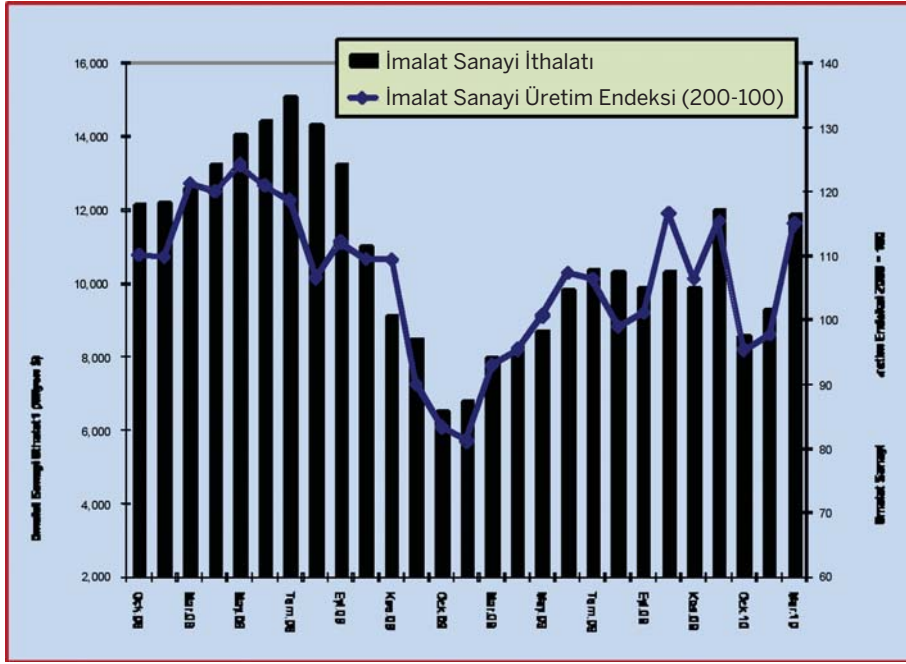
2010’un büyüme performansının ardında yatan gerçek çok açıktır: Türkiye ekonomisi büyümesini yeniden dış açık (cari işlemler açığı) veren; ve söz konusu dış açıkları da spekülasyon nitelikleri ağır basan ve dış borçlanmaya dayalı sıcak para girişleri aracılığıyla finanse etmektedir.

Bu süreçte, cari işlemler açığı finanse edilebildiği ölçüde, ulusal ekonomi büyüme konjonktürü içinde kalacak, ancak finansmanın yönü değiştiğinde tekrar aşağı doğru dalgalanma tehdidi devam edecektir. Nitekim Türkiye ekonomisinin yakın geçmişi büyümenin, cari açığın finansmanına ne kadar duyarlı olduğunu vurgulamaktadır. Aşağıdaki 3 no’lu Şekil bu tespiti yakından doğrulamaktadır.

Şekilde sol ekseninde cari açığın finansman kalemleri olan sermaye hareketleri ve net hata ve noksan girişleri; sağ ekseninde de büyüme hızı yer almaktadır. Krizin hemen öncesinde 2007’den, son veri dönemi 2010’un birinci çeyreği sonuna değin gösterilen veriler, ekonomideki yavaşlama, kriz ve sonrasında finansal sermaye akımlarınca nasıl doğrudan belirlenmekte olduğunu açık olarak belgelemektedir.

Spekülasyon-Yönlü Büyüme

Gerçekten de Türkiye ekonomisinin yakın dönem tarihi bu tür spekülasyon büyüme –kriz– spekülasyon büyüme iniş çıkışlarıyla bezenmiştir. İktisat

Şekil 2

Kaynak: TÜİK.

yazınında spekülasyon-yönlü büyüme diye adlandırılan yukarıdaki süreç Türkiye ekonomisinde hormonlu büyüme, veya istihdamsız büyüme sıfatlarıyla da betimlenmiş idi. “Spekülasyon-yönlü büyüme” kavramı ile kastedilen, yükselen piyasa ekonomisi diye adlandırılan ülkelerde özendirilen yoğun finansal sermaye girişlerine dayalı büyüme olgusudur. Türkiye’de finansal sermaye girişleri çoğunlukla yüksek faiz aracılığıyla cezbediliyor ve kısa vadeli finansal sermaye (sıcak para) girişlerinin yarattığı döviz bolluğu sayesinde ithalat hacmi genişletiliyordu. Ancak yaratılan bu finansman biçimi, özü itibarıyla kısa vadeli sıcak para girişlerine dayanmakta olduğundan kalıcı bir finansman olanağından ziyade, uluslararası finans şebekesinin spekülasyon dürtülerine, deyim yerindeyse, “kaptirlerine” bağımlı kalıyordu. En küçük bir tedirginlik anında yönünü değiştirmekten çekinmeyen bu tür finans akımları gittikleri ülkede güvensiz ve istikrarsız bir büyüme yaratıyor ve çoğunlukla şiddetli bir krizin ön habercisi oluyorlardı.

Dahası, bu tür büyüme tüketimi kamçılararak ulusal tasarrufları geriletıyor ve dış açığı körüklüyordu. Dış açığın (cari işlemler açığının) finansmanı çoğunlukla dış borçlanmayı arttırıcı nitelikler sergiliyor ve üre-

timin dışa bağımlılığının artmasına neden oluyordu. Giderek dışa bağımlı hale dönüşen bu sahte cennet, bir yandan da içeride istihdamın gerilemesi ve kaybedilen rekabet avantajının telafi edilebilmesi için daha düşük ücretler ve daha kalitesizleştirilmiş, güvencesizleştirilmiş bir işgücü piyasasının oluşmasına yol açıyordu.

Bu gözlemler altında Türkiye’nin küresel krizden sağlıklı bir ekonomi olarak çıkma koşulları çok açık ve nettir: Türkiye ekonomi idaresi acilen ulusal sanayinin ithalata bağımlılığını geriletecek ve yerli sanayilerin teknolojik girdi-çıkı bağlantılarını güçlendirecek tedbirleri uygulamaya koymalı ve ulusal finans piyasalarının uluslararası finans akımlarının spekülasyon saldırılarına karşı korunmasını sağlayacak “düzenleyici” adımları atmalıdır.

Cari işlemler açığının ve spekülasyon-yönlü büyüme tehditlerinin ana unsuru olan döviz kurundaki aşırı ucuzlama olgusuna karşı geliştirilebilecek alternatif kur politikaları neler olabilir?

Merkez Bankası’nın Alternatif Kur Politikaları Neler Olabilir?

2008 öncesinin dogmatik inançlarından birisi de para politikasının sadece tek bir hedefe odaklanması gerektiği ve bunun da fiyat istikrarı olması gerektiği düşüncesi idi.

“Kıta enflasyon hedeflemesi” rejimi diye adlandırılan bu düşünceye göre, merkez bankaları reel ekonomiye müdahale etmek yerine kendilerini sadece enflasyon öngörülerini kamuoyu ile şeffaf olarak paylaşmak hedefi ile sınırlamalıydı. Sermaye hareketlerinin düzenlenmesi (finansal regülasyon) bir makro ekonomi politikası olarak düşünülmemeli; dolayısıyla, döviz kurları ve diğer tüm finansal varlıkların fiyatları piyasanın görünmez eline teslim edilerek “yüzmeye” terk edilmeliydi...

Büyük durgunluğa dönüşen 2008/2009 krizi bu savları kökünden sarstı. Herşeyden önce, finans piyasalarında istikrar sağlamadan, tek başına fiyat istikrarı sağlamanın makro ekonomik istikrarı sağlamaya yetmeyeceği gerçeği ortaya döküldü. Bir yanda döviz kurlarında aşırı ucuzlama, diğer yanda konut, hisse senetleri gibi finansal varlıkların fiyatlarındaki balonlaşan köpükler yaşanırken, merkez bankalarının görev alanlarını sadece tüketici fiyat endeksini kontrol etmekle sınırlı tutmasının finansal sistemdeki kırılmalıkları önlemeye yetmediği ve bu kırılmalıkların bir küresel krizin ana nedeni haline dönüşebileceği anlaşılmış oldu.

Daha teknik bir ifadeyle, finansal varlıkların fiyatlarının temel değerlerinden (fundamentals) likidite fazlası nedenlerinden ziyade, spekülasyon nedenlerinden de sapabileceği artık açık bir gerçek olarak kabul görmekte. Yani, yıllardır “spekülasyon gereklidir”; “piyasa yönünü arıyor” gibi söz oyunları ile piyasanın kısa dönemli, rastgele inişli çıkışlı balonlarının artık düzenlenmesi ve yönlendirilmesi gereği bu krizin temel öğretilerinden birisi oldu.

Ortodoks enflasyon hedeflemesi stratejisine almaşık bir seçenek, Arjantin, Meksika ve Brezilya ekonomilerinin 2000 sonrası deneyimlerinden yola çıkarak Roberto Frenkel, Jaime Ros ve Lance Taylor gibi yapısalci gelenekten gelen iktisatçılar tarafından önerilmektedir. (Bkz. Frenkel ve Ros (2009), Frenkel ve Taylor (2006), Epstein ve Yeldan (2009)). Adı geçen iktisatçılar modern merkez bankacılığının sadece enflasyon hedeflemesi ile sınırlandırılmayarak, bunun da

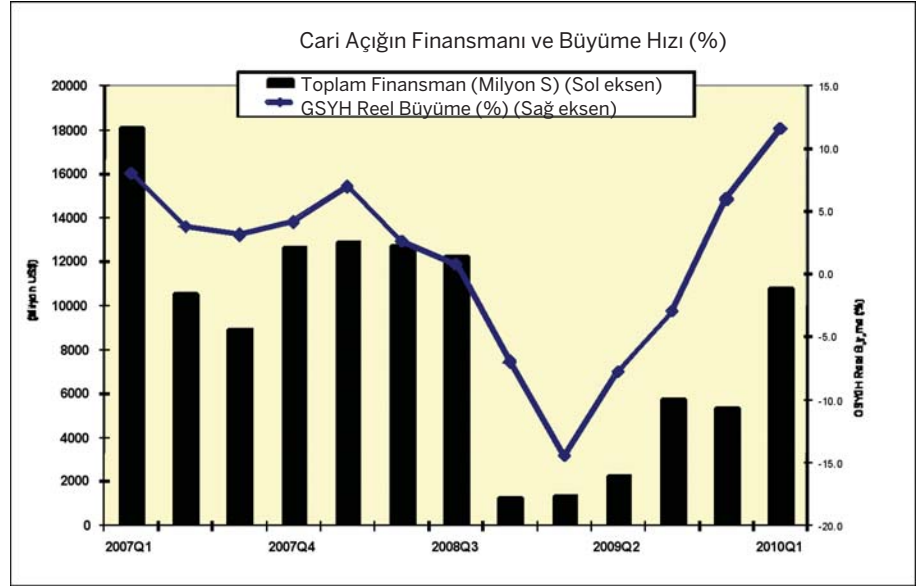
ötesinde, döviz piyasasında sabit ve rekabetçi bir reel kur hedeflemesini de içeren, daha kapsamlı bir para politikası oluşturulmasını önermektedir. Yani, alternatif görüşe göre merkez bankaları sadece fiyat istikrarını değil, döviz fiyatının reel değerini de gözetmelidir. Reel kurun istikrarlı ve rekabetçi bir yapıda gözetilmesinin bir yandan (ülkemizin de en önemli sorunu haline dönüşmekte olan) cari işlemler açığının oluşmasına engel olurken, diğer yandan da emek yoğun ihracatı özendirerek işsizliğin azaltılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Bu görüşe göre merkez bankaları enflasyonla mücadele hedefinden vazgeçmeden, döviz piyasasında rekabetçi bir reel kuru da gözeterek ekonominin acil sorunlarının çözümüne daha aktif olarak katkıda bulunabilirler. Bu hedefe ulaşmak için merkez bankaları ekonominin diğer birimleri ile koordineli olarak çalışmalı ve gereğinde sermaye hareketlerini daha aktif olarak yönlendirmeli, spekülasyon ve borçlanmayı özendirici unsurlarından arındırmaya çalışmalıdır.

Söz konusu kur rejimine bir örnek uygulayıcı olarak Arjantin'i sayabiliriz. Arjantin, özellikle sürüklenmiş olduğu 2001 krizinden sonra reel kurun istikrarlı ve rekabetçi bir konumda kalmasını sağlayacak aktif faiz, kur ve sermaye hareketlerinin vergi/ teşvikler aracılığıyla dizginlenmesi ve yönlendirilmesi politikalarını uygulamakta idi. Arjantin merkez bankası bir yandan enflasyon öngörülerini hedeflerken, bir yandan da parasal büyüklüklere ilişkin hedeflerini kamuoyu ile paylaşıyor ve bu yolla enflasyonist beklentilerin çapalanmasını sağlıyordu.

İstikrarlı ve rekabetçi kur rejimi operasyonel olarak, Arjantin'in cari işlemler açığını milli gelire oranla yüzde 3.5-4 aralığında tutmayı hedeflemekteydi. Söz konusu rejimin büyüme üzerine etkileri son derece olumlu olmuş ve Arjantin 2002-2008 arasında ulaştığı yüzde 8.5'lik büyüme hızıyla tarihindeki en güçlü büyüme dönemlerinden birisini yaşamış idi.

Enflasyon hedeflemesine daha teknik ve soyut düzeyde alması başka seçenek ise Mark Setterfield ve Louis-Philippe Rochon (2007) gibi

Şekil 3

Kaynak: TC Merkez Bankası, veri dağıtım sistemi.

post-Keynesgil iktisatçılar tarafından geliştirilmiştir. Setterfield ve Rochon, enflasyon hedefinin sanayileşmiş ülkeler için konulan rakamsal hedeflere değil, emek üretkenliğindeki artışa odaklanmasını önermekte ve bu hedefin bölüşüm açısından emeğin kazanımlarını sürdüreceği ve ulusal gelirden aldığı payı koruyabilecek bir seçenek olduğunu savunmaktadır.

Bu tespitleri paylaşan kurumlar arasında IMF'nin de olduğunu ve IMF uzmanlarının "yeni finansal mimari yapı" arayışları arasında sermaye hareketlerini yönlendirmek ve hızını yavaşlatmak üzere iki öneri geliştirmeye hazırlandıklarını okumaktayız. Bunlardan birincisi "finansal istikrar katkısı" adı altında sabit oranda toplanması düşünülen bir ek verginin bankacılık işlemleri üzerine konulması düşüncesi; diğeri ise, oranı ülkelerin tercihlerine bırakılmak üzere, bir finansal işlem vergisinin uluslararası düzeyde uygulama geçilmesi önerisi. Her iki vergi türü de uluslararası sermaye hareketlerini yönlendirmeyi ve ulusal paraların aşırı değerlenmesini (döviz kurlarının aşırı ucuzlamasını) önlemeyi amaçlıyor ve iktisat literatüründe genel olarak Tobin vergisi kavramıyla birlikte anılıyor.

Görüldüğü gibi enflasyonla mücadele sadece enflasyon hedeflemesinin "katı" rakamsal hedefleri ile sınırlı olmayıp, merkez bankalarının

önünde son derece geniş bir manevra sahası sunmaktadır. Örnekler kuşkusuz hayatın pratiği içerisinde çoğaltılabilir. Ülkemiz açısından ise, uzun süredir yaşanmakta olan yüksek cari işlemler açığı sonucunda, istihdam kayıpları ve sanayi üretiminde aramalı ithalatına bağımlılığın yarattığı tahribat düşünüldüğünde, kur rejiminde daha yönlendirici bir politika demetinin kurgulanması gerektiği yadsınamaz bir derstir.

Kaynaklar

Epstein, Gerald ve Erinc Yeldan (2009) Beyond Inflation Targeting: Central Bank Policy For Employment: Creation, Poverty Reduction and Sustainable Growth (Eds). Edward Elgar Pub.

Frenkel, Roberto ve Ros, Jaime. (2006) Unemployment and the Real Exchange Rate in Latin America. World Development. Vol 34, No. 4, pp. 631-646.

Frenkel, Roberto. ve Taylor, Lance. (2009) Real Exchange Rate, Monetary Policy, and Employment: Economic Development in A Garden of Forking Paths. Epstein ve Yeldan (2009) içinde Böl.2.

Setterfield, Mark ve Louis-Philippe Rochon (2007), "Interest rates, income distribution and monetary policy dominance: Post-Keynesians and the 'fair rate' of interest," Journal of Post Keynesian Economics, 30, 1, 13-42. ■

5. Olağan Genel Kurulumuzu Gerçekleştirdik

Genel Kurul toplantısında USİAD'ın bugüne kadar gösterdiği kararlı ve ilkeli duruşunun bundan sonra da devam edeceği vurgulandı. USİAD'ın 5.Olağan Genel Kurul Toplantısı, 26 Mayıs 2010 Çarşamba günü saat 17:00'de dernek merkezinde gerçekleştirildi. Açılış konuşmasını yapan Genel Başkanımız Fevzi DURGUN, USİAD'ın bugün hedeflenen noktaya geldiğini söyledi. Bugün Türkiye'nin içinde bulunduğu kriz ortamının en çok USİAD üyesi işletmeleri etkilediğini söyleyen DURGUN, 2010'da da sürmesi beklenen krizin sadece Türkiye'de değil dünyanın her tarafında birlik olmayı gerektirdiğini vurguladı. Üyeler arası ekonomik ilişkileri geliştirmek kadar dışarıyla olan ekonomik ilişkilerin de geliştirmenin önemli olduğunu altını çizen DURGUN,

özellikle Rusya'yla ekonomik ilişkiler kurulması bağlamında önemli adımlar atıldığını söyledi.

DURGUN, USİAD'ın son iki yıl içinde yaptığı çalışmalarla Türkiye'nin sorunlarına çözüm önerisi getirdiğinin altını çizdi.

Özellikle su ve enerji konularının stratejik önemine dikkat çeken DURGUN, Başkanlığı süresince birçok rapor yazıldığını ve çeşitli kitaplara destek verildiğini söyledi. DURGUN Su Kaynakları Bakanlığı Tasarı Taslağı Önerisi'nin

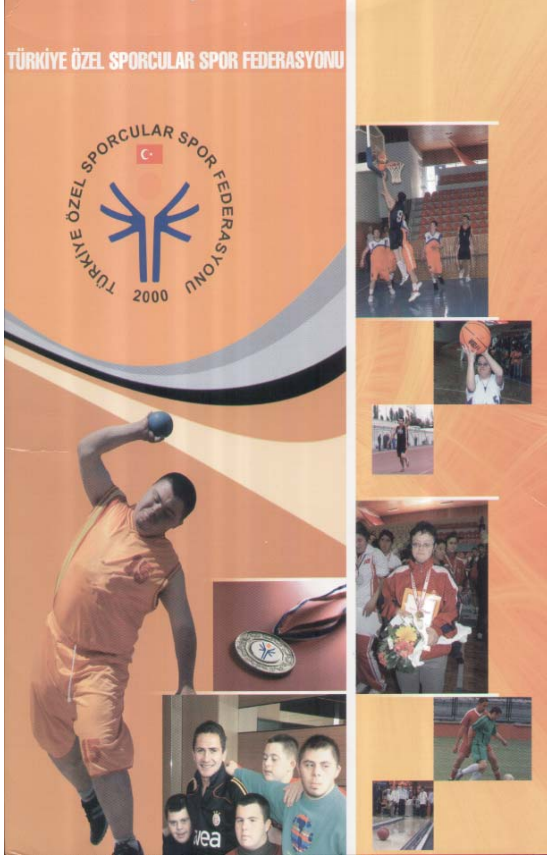
Türkiye’de su yönetimi konusunda yaşanan boşluğu dolduracak bir çalışma niteliğinde olduğunu ve bu çalışmayı hazırlayan Bilim kuruluna ve özellikle Dursun YILDIZ’a teşekkürlerini iletti.

Kurulda söz alan değerli büyüğümüz Sayın Murtaza ÇELİKEL; USİAD’ın Türkiye için önemine değindi. USİAD’ın daha da aktif çalışması gerektiğinin altını çizerek, ilerleyen süreçte daha büyük sorumluluklar yüklenmesi gerektiğini ve USİAD’ı devlet protokolünde görmek istediğini ifade etti. Denizli Şubesi üyesi Kazım ARSLAN, şimdiye kadar görev alan yönetime teşekkür etti. ARSLAN, yönetimin Türkiye’nin en zor döneminde, bunca baskılara ve sindirmelere baş eğmeden görevini sosyal sorumluluk anlayışıyla yürütmesinin oldukça anlamlı olduğunu söyledi. ARSLAN, USİAD olarak yaptığımız çalışmalar ve raporların Türkiye’nin geleceği için oldukça önemli olduğunu ancak bu yayınların duyarlı birkaç basından başka ulusal basında yer almadığına dikkat çekti. Genel Kurulda ayrıca Türkiye’nin gerçek sorunlarına ilişkin çalışma ve etkinliklerin devam edeceği ve bu konuda hazırlanacak yeni raporların çıkacağı mesajı verildi.

USİAD 5.Olağan Genel Kurul seçimleri sonucunda görev alan Genel Merkez Yönetim Kurulu; Fevzi DURGUN, Birol BAŞARAN, Cengiz AYDIN, Erdoğan ÇEKER, Uğur ÇETİNKAYA, Mehmet KALIP, Sami KIRAÇ, Kazım ARSLAN, ve Ufuk SAKA. Yeni Genel Merkez Yönetim Kurulu kendi aralarında gerçekleştirdikleri toplantı sonucunda, Fevzi DURGUN’u yeniden USİAD Genel Başkanlığına seçtiler. ■

USİAD Kulaç Atan Engelli Sporculara Sponsor Oldu!

Türkiye Özel Sporcular Federasyonu ile Antalya Deniz Ticaret Odası'nın ortaklaşa düzenlediği, Özel Sporcular Yüzme Maratonuna davet edilen iki yüzücüye derneğimiz sponsor oldu.

Engelli sporcuların katıldığı ve dünyada sadece ülkemizde düzenlenen Açık Deniz Yüzme Maratonunu 27 Haziran 2010 tarihinde Antalya'da düzenlendi. Türkiye Özel Sporcular Federasyonu ile Antalya Deniz Ticaret Odası'nın ortaklaşa düzenlediği maratona Ankara'dan davet edilen Caner EKİN ve Fatih TÜRKMEN'in sponsorluğunu derneğimiz üstlendi. 2,5 km uzunluğundaki bu maratona yüzücülerimiz 1 saat 16 dakikada yüzerek başarıyla tamamladılar. Türkiye Özel Sporcular Spor Federasyonu Başkanı Tarık BİTLİS, USİAD'a bu organizasyon ile ilgili teşekkürlerini yazılı olarak bildirdi.

S.O.S Çevre Gönüllüleri Deprem Kapımızda

S.O.S Çevre Gönüllüleri Platformu'nun "Deprem Kapımızı Çalıyor" Paneli 21 Mayıs'ta Barış Manço Kültür Merkezinde yapıldı. Panelde deprem öncesi yasal yükümlülükler ile ilgili olarak semtlerin organize olması için gerçekleştirilen eğitim projesi tanıtıldı.

Panelde konuşan S.O.S Çevre Gönüllüleri Platformu başkanı Türksen Başer Kafaoğlu projenin amacının, deprem konusunda vatandaşa düşen bireysel ve yasal sorumluluklar konusunda vatandaşları bilgilendirmek, olağanüstü bir durumla karşı karşıya kalındığında yetkililer gelene kadar alınacak önlemler ve yapılacaklar konusunda görev paylaşımı yapmak, gerekli eğitimlerin alınması konusunda toplumu bilinçlendirmek olduğunu söyledi. Projede, valilikle yapılan görüşmeler sonucunda Kadıköy, Üsküdar ve Çekmeköy pilot bölge olarak seçildiği belirtildi.

USİAD Genel Merkez Yönetim Kurulu CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nu ziyaret etti!

USIAD Genel Merkez Yönetim Kurulu ve üyelerden oluşan bir heyet, 21 Temmuz 2010 tarihinde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu'nu ziyaret etti. USİAD Başkanı Fevzi Durgun ile Genel Sekreteri Birol Başaran ve beraberindeki genel merkez yönetim kurulu üyeleri Kazım Arslan, Uğur Çetinkaya, Mehmet Kalıp, USİAD Ankara Şube Başkan Yardımcısı Hüseyin Ekrem Pazarlı ve Genel Başkan Danışmanı Dursun Yıldız'ın katıldığı ziyaret yaklaşık yarım saat sürdü.

Toplantı öncesi USİAD heyeti Kemal Kılıçdaroğlu'na günün anısına Cumhuriyetin ilk otomobil üretimi olan Devrim Arabası'nın bir maketini sunuldu. Görüşmede Genel Başkanımız Fevzi Durgun USİAD'ın çalışmaları ile ilgili bilgiler verdi. USİAD'ın özellikle su ve enerji kaynaklarımız alanlarında yaptığı çalışmaları anlatan Durgun, bu konuda yayınlanan USİAD Raporlarını CHP

Genel Başkanına takdim etti. Fevzi Durgun, ekonomideki istikrarın siyasi istikrarla mümkün olabileceğini belirterek ülkemizin ulusal gelişme ve kalkınmasının önündeki siyasi ve ekonomik tehditlere dikkat çekti. Bunun yanı sıra ülkemizdeki enerji maliyetlerinin sanayicileri büyük oranda olumsuz etkileyip rekabet şanslarını azalttığını belirtti. Ülkemizin bir Ulusal Enerji ve Su Stratejisine acil

ihtiyaç duyduğunu söyleyen Durgun, bu konuda atılacak adımlara yardımcı olabileceklerini söyledi. Ülkemizde olması gereken "Su Kaynakları Bakanlığı" için bir yasa tasarısı taslağı önerisi de hazırladıklarını ifade eden Durgun, tasarıyı Kemal Kılıçdaroğlu'na sundu.

USİAD Genel Sekreteri Birol Başaran ve diğer üyeler de ekonomik, mali ve idari alanlarda işadamları ve sanayicilerin yaşadıkları sorunlara değinerek bunların çözümü için görüş ve önerilerini iletiler.

CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu bu ziyaretten memnuniyetini belirterek, ülkemizin sorunlarının çözümünde siyasi iradeye ihtiyaç olduğunu söyledi. Bunun için ülkemizde sanayicisinden esnafına, çiftçisinden memuruna kadar herkesin ve tüm kurum ve kuruluşlarının bu iradenin yaratılması için çalışması gerektiğini belirtti.

TEMA Su Kaynakları Bakanlığı Tasarı Taslağı Örneğimizden Yararlandı!

TEMA Vakfı hazırladığı Su Kanunu Tasarı Taslağı için derneğimizin yayınladığı "Su Kaynakları Bakanlığı Yasa Tasarısı Taslağı Örneği"nden yararlandı.

TEMA uzun zamandır Su Kanunu Yasası'nın hazırlıklarını sürdürüyor. Bu kapsamda USİAD Bilim Kurulu tarafından hazırlanan Su Kaynakları Bakanlığı Yasa Tasarısı Taslağı Örneği'ni ayrıntılı olarak inceleyen TEMA, çalışmamızın yararlı olduğundan hareketle "Su Kaynakları Bakanlığı Yasa Tasarısı Taslağı Örneğimiz bazı maddelerini tamamen bazı maddelerini ise kısmen Su Kanunu Yasasına aldı. Yeni taslağa USİAD taslağının 2 nolu "Kapsam" maddesi aynen, 3 nolu "Tanımlar" ve 24 nolu "Ceza Hükümleri" maddeleri ise kimi yazım ve ifade değişiklikleriyle tümüyle aktarıldı. Hazırlanan Taslağın kimi maddelerine ise USİAD taslağının yirmi altı maddesinden kısmi alıntılar alınarak eklendi.

SU'dan Savaşlar

Dünya yüzeyine eşitsiz bir şekilde dağılmış olan su, insanlık tarihi boyunca savaşların nedeni olduğu gibi geleneksel olarak anlaşmaların ve barışın da temeli olmuştur.

Su, bu kez geleceğimizin belirlenmesinde daha da önemli bir rol oynayacaktır.

■ Dünyanın su kısıtı olan bölgelerinde suyun sosyal ve ekonomik gelişmedeki sınırlayıcı etkisinin artmasının sonucunda silahlı çatışmalar mı olacaktır.

■ Ortadoğu bir 'su savaşı' na zorunlu mudur?

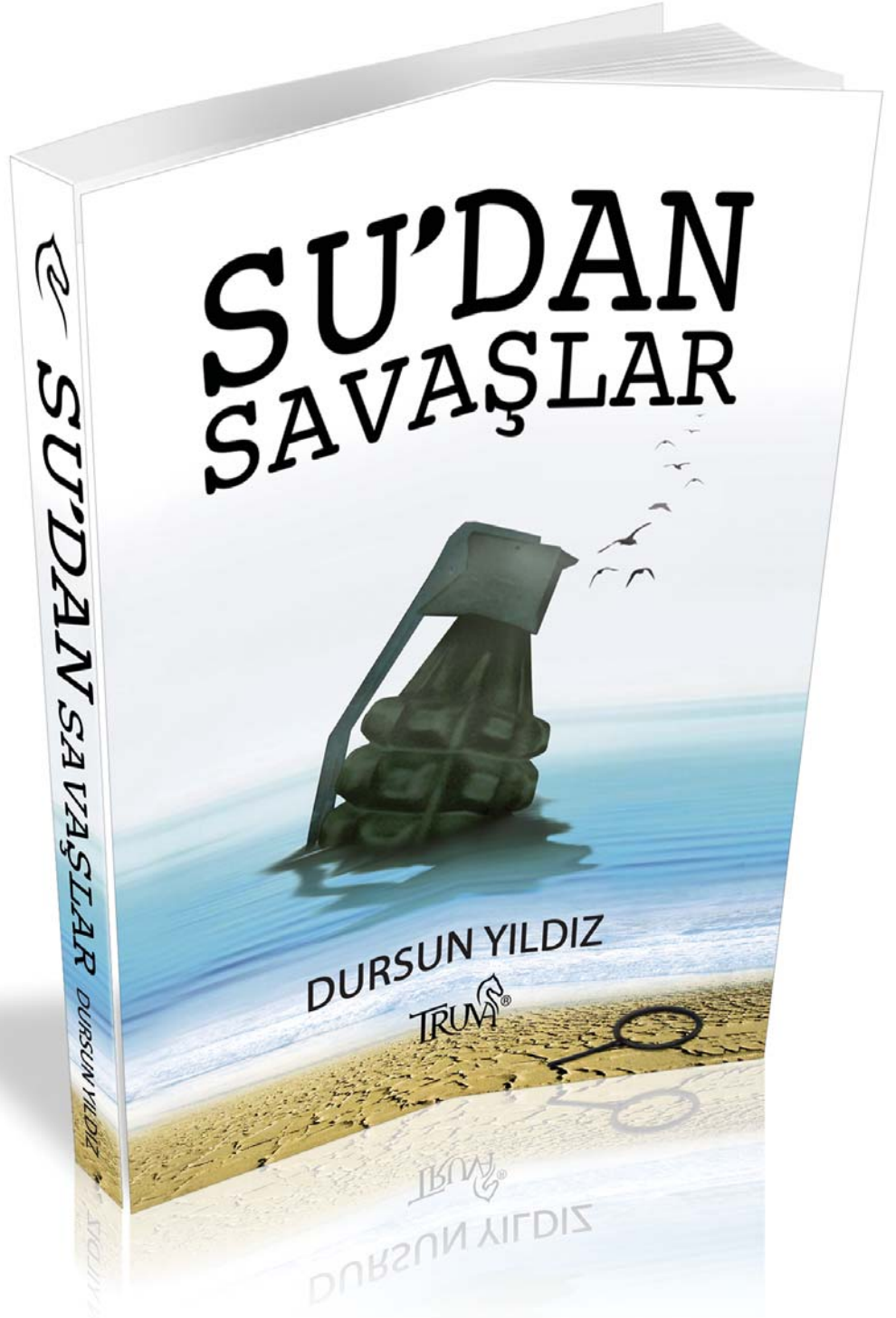
■ "Su Savaşları" Yükselen Bir Hegemonya Kavramı mı?

■ Gerçekten görülebilir bir gelecekte su konusunda çıkacak büyük savaşlara doğru giden bir dünyada mı yaşıyoruz?

■ Yoksa yaşadığımız dünya; su sorunuyla savaşmak yerine "Su'dan Savaşlar" çıkartmaya çalışan bir dünya mı?

İnsanoğlu bu soruların gerçek yanıtlarını arayarak suyuna ve geleceğine sahip çıkmalıdır.

Elinizdeki kitapta bu sorulara yanıtlar aranmaya çalışılmıştır.

Bu Broşüre Neden İhtiyaç Duyuldu?

Hidroelektrik enerji potansiyelimiz ülkemizin yerli ve yenilenebilir bir enerji kaynağı olması itibarıyla ve diğer enerji kaynaklarına olan üstünlükleri nedeniyle geliştirilmesi gereken yerli kaynaklarımızdan biridir.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu yenilenebilir enerji kaynakları için bazı önemli teşvikler getirmiş ve 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun ile de özel sektöre yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik üretimi konusunda yatırımı kolaylaştırmak amacıyla satın alma garantisi verilmiştir.

Bu yasalar ile özel sektörün elektrik enerjisi üretimi alanında daha çok yer almış ve bu kapsamda hidroelektrik enerji potansiyelimizin geliştirilmesi çabaları artmıştır.

Yenilenebilir enerji ile ilgili kanun ve Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetlerinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik Çerçevesinde Hidroelektrik Santral yapmak üzere toplam 22 538 MW gücünde 1547 adet Hidroelektrik Enerji Santrali (HES) başvurusu yapılmıştır. Bu projelerden 7 Haziran 2010 tarihine kadar 15 744 MW kurulu gücündeki 583 adet projeye Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) tarafından lisans verilmiştir. Lisanslanmış bu projelerin yaklaşık %60'ı ise daha başlangıç aşamasındadır.

Bu tesislerin 94 adedi tamamlanmış ve işletmeye alınmış olup 145 projenin inşaatı devam etmektedir. Ancak bugüne kadarki deneyimler geride

kalan 1500'ü aşkın HES projesi ile ilgili havza planlaması, çevre ve doğa koruma, proje ve inşaat denetimi, işletme programı ve iş ilerlemesi açısından acil önlemler alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

Özetle; Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği tarafından bu

alandaki sorunların acil önlemler ve çözümler gerektirdiği tesbit edilmiş ve daha geç olmadan gereken önlemlerin alınması gerektiği düşünülerek bu sektör broşürü hazırlanmıştır.

Ulusal Sanayici ve İşadamları Derneği Genel Merkez Yönetim Kurulu

RF Novosibirsk Forumu

23-25 Eylül 2010 tarihinde Rusya'nın Novosibirsk şehrinde 2. uluslararası Gençlik Yenilikler Forumu "In-terra-2010" genç bilim adamları, siyasetçi ve KOBİ'lerin katılımı ile düzenlenecek. Forum kapsamında Girişimciler ve Teknoloji Parkları Kongresi Sempozyum ile Şangay İşbirliği Örgütü üyesi ülkelerden üniversite temsilcilerinin katılacak.

Türkiye ASEAN ile Dostluk ve İşbirliği Anlaşması İmzalandı

Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Vietnam'ın başkenti Hanoi'de Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ile "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması"nı imzaladı. Bu Anlaşmayla, Güneydoğu Asya'nın en önemli örgütüyle kurumsal işbirliğinin ilk ve önemli adımı atılmış oldu.

1990'lı yıllarda başlatılan Türkiye'nin Güneydoğu Asya'ya açılım süreci çerçevesinde, eski Dışişleri Bakanı Ali Babacan tarafından 2008'de gönderilen mektupla ASEAN ile kurumsal işbirliği kurmayı resmen talep etti. Türkiye'nin talebi karşısında bütün ASEAN ülkeleri, yazılı onay vererek, Türkiye ile "Dostluk ve İşbirliği Anlaşması" imzalamayı kabul etmiş oldu. Türkiye gibi ASEAN ile bu anlaşmayı imzalamış olan 17 ülke ve uluslararası örgüt bulunuyor.

4,5 milyon kilometrekareye yayılan ASEAN bölgesinin toplam nüfusu 500 milyon civarında. ASEAN'ın öncelikli hedefleri arasında, bölge ülkelerinin ekonomik büyümesine ivme kazandırılması, toplumsal ve kültürel gelişim, bölgede barış ve istikrarın sağlanması yer alıyor.

Ziraat Bankası Sanayi Kredisi Verecek

Başkent Organize Sanayi Bölgesi (Başkent OSB) ile Ziraat Bankası arasında sanayi kredisi protokolü imzalandı. Yeni iş kuracaklar için kredi alırken ipotek derdini sona erdiren protokolle Ziraat Bankası'nın ilk kez sanayi kredisi vermiş olacak. Ziraat Bankası Genel Müdür Başyardımcısı Senih Boyacıgil Ziraat Bankası'nın piyasa komisyonları ve faiz oranlarının çok altında kredi sunduğunu kaydetti. Ziraat Bankası'nın geçtiğimiz günlerde Dünya Bankası'ndan ko-biler yatırım ve işletme sermayesi ile finansal kiralama ihtiyaçlarının finansmanı için 200 milyon dolar tutarında krediyi sağladığını hatırlatan Boyacıgil, kredinin serbest kalmasıyla KOBİ'ler ve sanayicilere daha fazla destek olabileceklerini açıkladı.

